

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการการวิจัย

“การศึกษาความสัมพันธ์ชายแดนไทย – เมียนมาร์บ้านปางคามและดอยไตแลง
เพื่อการจัดการแหล่งอาหารธรรมชาติป่าห้วยจองโดยกลุ่มเยาวชนจิตอาสาบ้าน
ปางคามและเยาวชนดอยไตแลง”

โดย

นายอภิวัฒน์ คำแหง และคณะวิจัย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ตุลาคม 2561

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย “การศึกษาความสัมพันธ์ชายแดนไทย – เมียนมาร์บ้านปางคาม
และคอยไคแลง เพื่อการจัดการแหล่งอาหารธรรมชาติป่าห้วยจองโดยกลุ่ม
เยาวชนจิตอาสาบ้านปางคามและเยาวชนคอยไคแลง”

คณะผู้วิจัย

นายอภิวัฒน์ คำแหง หัวหน้าโครงการ (นักวิจัย)

ผู้ช่วยนักวิจัย

1. นายอินสม	เดชะ	ผู้ช่วยนักวิจัย (ประธานเยาวชนบ้านปางคาม)
2. นายแสงหาญ	-	ผู้ช่วยนักวิจัย (ประธานเยาวชนคอยไคแลง)

ทีมวิจัยร่วม

1) นายณัฐวุฒิ	-	9) นางสาวทอน	-
2) นายขวัญชัย	-	10) นางหน่อแลง	-
3) นางสาวพิมชนก	เกษะ	11) นางสาวแสงพอ	-
4) นางสาวสกุณา	-	12) นายจายแสง	-
5) เด็กหญิงจัญจิณ	จองคำ	13) นายจายกบ	-
6) เด็กหญิงอภิศรา	ปู่วี	14) นางสาวหญิงจ๋าม	-
7) เด็กหญิงอรารณ	-	15) นางสาวมอญอ่อง	-
8) นายวรเมฆ	คีรีปรัชญากุล	16) นางสาวคำทวย	-

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

โครงการการวิจัย“การศึกษาความสัมพันธ์ชายแดนไทย – เมียนมาร์บ้านปางคามและดอยไตแลง เพื่อการจัดการแหล่งอาหารธรรมชาติป่าห้วยจองโดยกลุ่มเยาวชนจิตอาสาบ้านปางคามและเยาวชนดอยไตแลง” เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน 2559 ถึง วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2561 รวมระยะเวลา 18 เดือน โดยมีคำถามวิจัย คือ “รูปแบบความสัมพันธ์ชายแดนไทย-เมียนมาร์ บ้านปางคามและดอยไตแลง ที่เอื้อต่อการจัดการแหล่งอาหารจากธรรมชาติป่าห้วยจอง ควรเป็นอย่างไร?” และมีวัตถุประสงค์ คือ 1.เพื่อทบทวนความสัมพันธ์ชายแดนไทย-เมียนมาร์ ระหว่างชุมชนบ้านปางคามและดอยไตแลง ในมิติทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ 2.เพื่อศึกษาสถานการณ์การจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการฟื้นฟูทรัพยากรในพื้นที่ป่าห้วยจองของชุมชนบ้านปางคามและดอยไตแลง 3.เพื่อวิเคราะห์การเข้าถึงอาหารของชุมชนบ้านปางคามและดอยไตแลง โดยเน้นอาหารที่ได้มาจากธรรมชาติ จากการผลิตและการได้มาด้วยการซื้อ การยืมการแลกเปลี่ยนและการแบ่งปัน 4) เพื่อออกแบบทดสอบและประเมินระบบการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าห้วยจอง และระบบการผลิตทดแทนให้เกิดความยั่งยืน

ขอบเขตเชิงประเด็นศึกษาวิจัย

- 1) ศึกษากระบวนการความสัมพันธ์ในแต่ละมิติ ทางด้านสังคม มานุษยวิทยา สังคม-วัฒนธรรม (ความเป็นเครือญาติ) สิ่งแวดล้อม (การใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม) และผลกระทบ (ทั้งทางตรงทางอ้อม : บวกและลบ) ของทั้ง 2 ชุมชน
- 2) ศึกษารูปแบบการใช้ทรัพยากร วัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา และวิถีปฏิบัติ
- 3) ศึกษาชนิด ปริมาณ และการเปลี่ยนแปลงของอาหารจากธรรมชาติในพื้นที่ป่าห้วยจอง
- 4) ศึกษาการเข้าถึงอาหารของชุมชน
- 5) ศึกษาแนวทางที่เอื้อต่อการจัดการผ่านการทดลองปฏิบัติ
- 6) ศึกษาเรื่องสิทธิและกฎกติกาที่เกี่ยวข้อง
- 7) ศึกษาประเด็น การเกิดความเลื่อมล้ำและผลกระทบของการสูญเสียทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ความปลอดภัยทางด้านสุขภาพ การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) “ห้วยจอง”
- 8) การศึกษาประเด็นการสร้างกระบวนการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมทำงานร่วม (co – management)

ผลการศึกษาโดยสรุปที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการสามารถสรุปได้ ดังนี้

1.ความสัมพันธ์ชายแดนไทย-เมียนมาร์ ระหว่างชุมชนบ้านปางคามและดอยไตแลง ในมิติทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ

ระบบความสัมพันธ์ในมิติทางประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรม พบว่าชุมชนบ้านปางคามและคอยไต่แลงมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมาก เพราะทั้งสองชุมชนล้วนเป็นชนชาติไทใหญ่ที่อพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานมาจากเมืองต่างๆในเขตรัฐฉาน แม้จะมาคนละช่วงเวลาและมีเหตุปัจจัยในการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานที่ต่างกัน แต่สิ่งที่บ่งบอกได้ว่าทั้งสองชุมชนมีความเป็นชนชาติเดียวกันคือภาษาและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน และคนในชุมชนบ้านปางคามส่วนใหญ่ก็มีภูมิลำเนาอยู่ในฝั่งรัฐฉาน และหลายครอบครัวก็มีการแต่งงานกันระหว่างบ้านปางคามและคอยไต่แลง

ความสัมพันธ์ในมิติด้านเศรษฐกิจ การก่อสร้างบนคอยไต่แลงส่งผลให้เกิดการจ้างงานในธุรกิจรับเหมารายใหญ่และแรงงานส่วนใหญ่ก็ล้วนเป็นคนบ้านปางคาม ซึ่งเศรษฐกิจของบ้านปางคามประมาณ 80% พึ่งพาคอยไต่แลง และการบริโภคของประชากรคอยไต่แลงที่มีประมาณ 8,000 คน ทำให้ต้องนำเข้าสินค้าประเภทอาหารจากฝั่งไทยที่มีมูลค่าทางการตลาดกว่าปีละ 60 ล้านบาท(เฉพาะพืชผักและเนื้อสัตว์) แต่ในส่วนนี้เป็นการนำเข้าจากภายนอกไม่สามารถทำการผลิตในพื้นที่ได้ ผลประโยชน์จึงไม่ได้เอื้อต่อคนในชุมชน

2.สถานการณ์การจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการฟื้นฟูทรัพยากรในพื้นที่ป่าห้วยจองของชุมชนบ้านปางคามและคอยไต่แลง พบว่าชุมชนคอยไต่แลงมีการเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบริเวณป่าห้วยจองร่วมกับชุมชนบ้านปางคามนับแต่มีการตั้งชุมชนคอยไต่แลงในปี 2542 รูปแบบการใช้เช่นการเก็บหาอาหารและสมุนไพรการใช้ไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยหรือทำคอกสัตว์ การใช้พื้นที่เพื่อเลี้ยงวัว และบางส่วนที่อยู่ติดกับแนวเส้นแบ่งเขตก็เข้ามาใช้น้ำบริเวณลำห้วยต่างๆ ซึ่งรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ไม่เหมาะสมและอาจส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านปางคามที่อยู่ท้ายน้ำ คือการเลี้ยงสัตว์และการใช้น้ำที่มีการทิ้งขยะและมูลจากคอกวัวที่ถูกชะล้างลงไปปนเปื้อนในลำห้วย

ด้านการจัดการมีกลุ่มเยาวชนจิตอาสาบ้านปางคามที่มีการทำกิจกรรมเช่นการบวชป่าการทำป่าไผ่ไปติดในเขตห้ามตัดไม้ หรือในฤดูแล้งมีการทำแนวกันไฟร่วมกันระหว่างบ้านปางคามและคอยไต่แลง แต่ยังขาดการมาตรการที่จะนำไปสู่การจัดการร่วมในระยะยาว

3.การเข้าถึงอาหารของชุมชนบ้านปางคามและคอยไต่แลง พบว่าชุมชนบ้านปางคามสามารถเข้าถึงอาหารจากการผลิตประมาณ 20% จากการซื้อประมาณ 45% จากฐานทรัพยากรธรรมชาติ 25% และจากการแบ่งปัน 5% ส่วนคอยไต่แลงสามารถผลิตได้เพียง 10% จากการซื้อเองประมาณ 3% จากฐานทรัพยากรธรรมชาติประมาณ 2% และการแบ่งปันจากระบบสวัสดิการประมาณ 85%

4.การจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าห้วยจอง พบว่าพื้นที่ป่าห้วยจองนอกจากเป็นแหล่งเก็บหาอาหารและสมุนไพรหรือใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์และเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญแล้วยังมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงชุมชนทั้งสองฝั่งเพื่อประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรร่วมของคนทั้งสองฝั่งได้ โดยเฉพาะการเชื่อมกลุ่มเยาวชนจิตอาสาบ้านปางคามและเยาวชนในโรงเรียนคอยไต่แลงให้เป็นแกนหลักในการจัดการ โดยมีผู้ใหญ่จากทั้งสองฝั่งให้การสนับสนุนอย่างเหมาะสม

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	
คำนำ	
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 บริบทชุมชน	10
2.1 บริบททั่วไปบ้านปางคาม	10
2.2 บริบททั่วไปของชุมชนคอยไต่แลง	15
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย	
3.1 กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย	21
3.2 กระบวนการดำเนินการวิจัยระยะที่ 1	31
3.3 กระบวนการดำเนินการวิจัยระยะที่ 2	35
บทที่ 4 ผลการดำเนินงานวิจัย	
4.1 ระบบความสัมพันธ์ชายแดนของคนบ้านปางคามและคอยไต่แลง	37
4.2 สถานการณ์ระบบทรัพยากรบริเวณพื้นที่ป่าห้วยจอง	41
บทที่ 5 สรุปผลการดำเนินงานและข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการดำเนินงาน โครงการวิจัย	62
5.2 ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน	64
5.3 บทเรียนการทำงาน และสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้	66
ภาคผนวก	
ภาคผนวก 1 ประวัตินักวิจัย	67
ภาคผนวก 2 ภาพประกอบรายงาน	68

บทที่ 1

บทนำ

1. หลักการและเหตุผล

บ้านปางคามตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลปางมะผ้าห่างจากตัวอำเภอปางมะผ้ามาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ระยะทางประมาณ 36 กิโลเมตร ติดกับชายแดนไทย-เมียนมาร์ มีจำนวนครัวเรือน 93 ครัวเรือนประชากร รวม 408 คน ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 80 มีเชื้อสายไทใหญ่ และร้อยละ 20 เป็นชนเผ่าปะโอ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 80 ของจำนวนประชากร และร้อยละ 20 ประกอบอาชีพรับจ้างเพียงอย่างเดียว ข้อมูลจำเป็นพื้นฐานที่ทำการสำรวจโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอนปี 2558 ระบุว่ารายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนของบ้านปางคามอยู่ที่ครัวเรือนละ 139,285 บาทต่อปี รายได้ในภาคเกษตรมาจากการขายผลผลิตถั่วแดงเป็นหลัก รองลงมาคือใบชา, ข้าวโพดและกาแฟ รายได้จากการรับจ้างในงานก่อสร้างส่วนใหญ่ไปทำบนดอยไตแลงฝั่งประเทศเมียนมาร์ โดยมีผู้รับเหมาที่เป็นคนบ้านปางคามอยู่ 5 รายที่ขึ้นไปรับเหมางานบนดอยไตแลง ซึ่งพื้นที่ดอยไตแลงมีระยะทางจากบ้านปางคามเพียง 6 กิโลเมตรอยู่ติดกับชายแดนทางด้านทิศเหนือ ประชากรบนดอยไตแลงประมาณ 7,500 คน เป็นเจ้าหน้าที่รัฐประมาณ 2,500 คน เป็นพลเรือนประมาณ 5,000 คน โดยประชากรส่วนใหญ่หรือร้อยละ 90 เป็นเชื้อสายไทใหญ่จากภูมิลำเนาที่เหลือนับเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ว้าและปะโอในสัดส่วนเท่าๆ กัน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนปางคามกับดอยไตแลงจะมีลักษณะของความเป็นเครือญาติสูง เพราะมีเชื้อชาติและการใช้ภาษาเดียวกันของกลุ่มไทใหญ่ กิจกรรมต่างๆ ในวิถีชีวิตของคนทั้งสองฝั่งก็เชื่อมโยงและผูกพันกัน ด้านประเพณี/ วัฒนธรรมนั้น ไม่มีความแตกต่างกันเลย ในช่วงเทศกาลหรือวันสำคัญต่างๆ คนไทใหญ่จากทั้งสองฝั่งจะร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของตน ด้านเศรษฐกิจ ดอยไตแลงต้องนำเข้าสินค้าเพื่อการอุปโภคและบริโภคจากฝั่งไทยเพียงช่องทางเดียว ธุรกิจก่อสร้างบนดอยไตแลงกำลังเติบโตหลังจากการสู้รบกับทหารของรัฐบาลและชนกลุ่มน้อยยุติลง บนดอยไตแลงได้ทำการก่อสร้างอาคารที่ทำการ บ้านพักและสาธารณูปโภคต่างๆ (สร้างเมือง) มากมาย โดยจ้างผู้รับเหมาจากฝั่งไทยซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนบ้านปางคามและเป็นคนไทใหญ่เหมือนกัน ด้านการศึกษา พบว่า มีครอบครัวของชาวไทใหญ่และปะโอนำลูกหลานมาเรียนที่โรงเรียนบ้านปางคาม มีทั้งไป-กลับ และมาพักอาศัยในหมู่บ้านปางคามโดยมาอาศัยอยู่กับเครือญาติหรือปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่กับเครือญาติ ด้านสาธารณสุข ดอยไตแลงยังไม่มีระบบบริการสาธารณสุขที่ดีพอบ่อยครั้งที่ต้องเข้ามาใช้บริการในฝั่งไทย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่ามีการใช้ประโยชน์ร่วมกันในหลายด้านโดยเฉพาะบริเวณผืนป่าห้วยจอง เช่น การเก็บหาของป่า การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ การตัดไม้ใช้สอยเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยหรือทำคอกสัตว์ เพราะพื้นที่ป่าในฝั่งดอยไตแลงอยู่ไกลจากชุมชนและยังไม่มีความปลอดภัยจึงเป็นเหตุให้ต้องเข้ามาใช้ทรัพยากรในฝั่งไทย

ผืนป่าห้วยจ้องเป็นพื้นที่ป่าที่มีอาณาเขตติดต่อชายแดนไทย-เมียนมาร์บริเวณดอยไตแลง มีขนาดพื้นที่ประมาณ 5 ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือจรดพรมแดนไทย-เมียนมาร์บริเวณดอยไตแลง ทิศใต้จรดบ้านปางคาม ทิศตะวันออกจรดบ้านไม้ลั่น ทิศตะวันตกจรดแนวถนนปางคาม-ชายแดนไทย-เมียนมาร์ ผืนป่ามีลักษณะเป็นป่าดิบเขาถึงป่าดิบชื้นความสูง 800-1,200 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง เป็นต้นกำเนิดของลำห้วยสำคัญคือ ลำห้วยจ้องและห้วยเฮือ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคและอุปโภคของคนในบ้านปางคาม ความสำคัญของป่าห้วยจ้องนอกจากจะเป็นแหล่งต้นน้ำแล้ว ผืนป่าแห่งนี้ยังเป็นแหล่งเก็บหาอาหารและสมุนไพรของผู้คนทั้งสองฝั่งด้วย ซึ่งมีทั้งพืชและสัตว์หมุนเวียนในแต่ละฤดู ประเภทพืช เช่น เห็ดป่าชนิดต่างๆ หน่อไม้ หวาย จิ้ง คอกล้าง จะคำน พักข้าว ผักกูด ฯ ประเภทสัตว์ เช่น หมูป่า เก้ง กระรอก ลิง ชะนี นกชนิดต่างๆ ผึ้ง ต่อ เต่าแว็ก (ภาษาท้องถิ่น) ตะพาบน้ำ จิ้งหรีด ปลาดำ ปลาเก๋ ปลาเตี้ย ปลาไหล ประเภทสมุนไพร เช่น แมงไม้ รากหญ้าคา ไม้ก้างปลา ผักขมแค้น ผักบั้ง หญ้าเมือง ฮาม เครือตดหมา เป็นต้น และผืนป่าห้วยจ้องยังเป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ของคนในบ้านปางคามซึ่งปัจจุบันยังมีเกษตรกรที่เลี้ยงวัวอยู่ประมาณ 5 ราย

ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าห้วยจ้องที่เคยมีมาในอดีตเริ่มเปลี่ยนแปลง อาหารที่เคยเก็บหาได้เริ่มมีปริมาณลดลงบางอย่างใกล้สูญพันธุ์โดยเฉพาะสัตว์น้ำ หลังปี 2549 น้ำในลำห้วยที่เคยมีตลอดทั้งปีเริ่มขาดหายในช่วงฤดูแล้งและมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงขึ้น ต้นไม้ที่อยู่ใกล้ถนนถูกตัดไปใช้จนบางตา ในบริเวณชุมชนและผืนป่าที่ติดกับชุมชนมีการทิ้งขยะจากครัวเรือนทำให้มีการปนเปื้อนในแหล่งน้ำและสภาพแวดล้อมในชุมชน ในปี 2556 กลุ่มเยาวชนและเด็กในบ้านปางคามภายใต้การสนับสนุนของคณะกรรมการหมู่บ้านบางส่วนได้รวมตัวกันและเรียกกลุ่มของตนว่า “กลุ่มจิตอาสา” กลุ่มดังกล่าวได้ร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยช่วยกันเก็บขยะในหมู่บ้านทุกเดือน ช่วยกันทำป้ายห้ามตัดต้นไม้ไปติดตามแนวป่าและทำการบวชป่าต่อเนื่องทุกปีจนถึงปัจจุบัน กิจกรรมดังกล่าวที่กลุ่มจิตอาสาร่วมกันทำแม้จะเป็นสิ่งที่ดีแต่พบว่า ยังขาดการมีส่วนร่วม การยอมรับและการรับรู้จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งในชุมชนและนอกชุมชน

เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและมั่นคงบนฐานของวัฒนธรรมชุมชนชาติพันธุ์ไทใหญ่ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และระบบการผลิตทางเกษตรและอาหารเพื่อความยั่งยืนของวิถีชีวิตและลดการพึ่งพาอาหารจากธรรมชาติด้วยการผลิตทดแทน ซึ่งเป็นเป้าหมายร่วมของทั้งสองชุมชน จึงได้ร่วมพัฒนาโครงการนี้ขึ้น

2. คำถามวิจัย

“รูปแบบความสัมพันธ์ชายแดนไทย-เมียนมาร์ บ้านปางคามและดอยไตแลง ที่เอื้อต่อการจัดการแหล่งอาหารจากธรรมชาติป่าห้วยจ้อง ควรเป็นอย่างไร?”

3. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อทบทวนความสัมพันธ์ชายแดนไทย-เมียนมาร์ ระหว่างชุมชน บ้านปางคามและดอยไตแลง ในมิติทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ
- 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์การจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการฟื้นฟูทรัพยากรในพื้นที่ป่าห้วยจองของชุมชน บ้านปางคามและดอยไตแลง
- 3) เพื่อวิเคราะห์การเข้าถึงอาหารของชุมชน บ้านปางคามและดอยไตแลง โดยเน้นอาหารที่ได้มาจากธรรมชาติ จากการผลิตและการได้มาด้วยการซื้อ การยืม การแลกเปลี่ยน และการแบ่งปัน
- 4) เพื่อออกแบบ ทดสอบและประเมินระบบการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่ป่าห้วยจอง และระบบการผลิตทดแทนให้เกิดความยั่งยืน

4. ขอบเขตการดำเนินงาน

4.1 ขอบเขตพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

ชุมชนบ้านปางคาม ชุมชนดอยไตแลง กลุ่มเยาวชน ผู้ปกครอง ครู โรงเรียนดอยไตแลงและปางคาม และผู้นำชุมชนทั้ง 2 ชุมชน

4.2 ขอบเขตเชิงประเด็นศึกษาวิจัย

- 1) ศึกษากระบวนการความสัมพันธ์ในแต่ละมิติ ทางด้านสังคม มานุษยวิทยา สังคม-วัฒนธรรม (ความเป็นเครือญาติ) สิ่งแวดล้อม (การใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม) และผลกระทบ (ทั้งทางตรง ทางอ้อม : บวกและลบ) ของทั้ง 2 ชุมชน
- 2) ศึกษารูปแบบการใช้ทรัพยากร วัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา และวิถีปฏิบัติ
- 3) ศึกษาชนิด ปริมาณ และการเปลี่ยนแปลงของอาหารจากธรรมชาติในพื้นที่ป่าห้วยจอง
- 4) ศึกษาการเข้าถึงอาหารของชุมชน
- 5) ศึกษาแนวทางที่เอื้อต่อการจัดการผ่านการทดลองปฏิบัติ
- 6) ศึกษาเรื่องสิทธิและกฎกติกาที่เกี่ยวข้อง
- 7) ศึกษาประเด็น การเกิดความเสี่ยงและผลกระทบของการสูญเสียทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ความปลอดภัยทางด้านสุขภาพ การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) “ห้วยจอง”
- 8) การศึกษาประเด็นการสร้างกระบวนการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมทำงานร่วม (co – management)

5. ระยะเวลาดำเนินงาน

1 ปี 6 เดือน (18 เดือน) ระหว่าง วันที่ 1 กันยายน 2559 ถึง วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2561

ระยะที่ 1 เป็นเวลา 8 เดือน(1 กันยายน 2559 ถึง 30 เมษายน 2560)

ระยะที่ 2 เป็นเวลา 10 เดือน(1พฤษภาคม 2560 ถึง 28 กุมภาพันธ์ 2561)

6. กระบวนการดำเนินงาน

ระยะที่ 1

- 1) เวทีสร้างความเข้าใจกระบวนการดำเนินงาน
- 2) เวทีออกแบบการดำเนินงานและออกแบบเครื่องมือในการศึกษา
- 3) ศึกษากระบวนการความสัมพันธ์ในแต่ละมิติของทั้ง 2 ชุมชน
- 4) ศึกษารูปแบบการใช้ทรัพยากร วัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา และวิถีปฏิบัติ
- 5) ศึกษาชนิด ปริมาณ และการเปลี่ยนแปลงของอาหารจากธรรมชาติ
- 6) ศึกษาการเข้าถึงอาหารของชุมชน
- 7) ศึกษาประเด็นการเกิดความเลียงและผลกระทบของการสูญเสียทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ความปลอดภัยทางด้านสุขภาพ การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) “ห้วยของ”
- 8) การศึกษาประเด็นการสร้างกระบวนการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมทำงานร่วม (co – management)
- 9) วิเคราะห์ จัดหมวดหมู่ข้อมูลเพื่อดูความครบถ้วนสมบูรณ์
- 10) ประมวลความรู้เพื่อกำหนดแผนปฏิบัติการในระยะที่ 2
- 11) จัดเวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง
- 12) ประชุมทีมวิจัย
- 13) จัดทำรายงานความก้าวหน้า
- 14) ร่วมเวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้าในระดับจังหวัด

ระยะที่ 2

- 15) ประชุมทีมวิจัย
- 16) เวทีสร้างความเข้าใจซ้ำกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องก่อนดำเนินการในระยะที่ 2
- 17) ศึกษาฐานพื้นที่ต้นแบบในการจัดการทรัพยากรและแหล่งอาหารจากธรรมชาติ
- 18) ปฏิบัติการเพื่อทดสอบทดลองตามประเด็นที่กำหนดจากการศึกษาในระยะที่ 1
- 19) สรุปบทเรียนและประเมินผลกระบวนการดำเนินงาน
- 20) ประมวลความรู้ เพื่อจัดทำข้อเสนอสู่การจัดการแหล่งอาหารของชุมชน
- 21) จัดเวทีนำเสนอข้อมูลกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง พร้อมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
- 22) จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงวิจัย

- 1) ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ชายแดนของคนทั้งสองฝั่ง
- 2) ได้ชุดความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบริเวณพื้นที่ชายแดนบนฐานความสัมพันธ์ของชาติพันธุ์ไทใหญ่บ้านปางคามและดอยไคแดง

- 3) ได้ชุดข้อมูลความรู้ในการผลิตอาหารทดแทนการพึ่งพาธรรมชาติที่สอดคล้องกับบริบทของทั้งสองชุมชน
- 4) ได้องค์ความรู้เรื่อง ระบบการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าห้วยจ้อง และระบบการผลิตทดแทนให้เกิดความยั่งยืน

ผลเชิงพัฒนา

- 1) เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันของคนสองฝั่ง
- 2) ได้แนวทางในการจัดการแหล่งอาหารจากธรรมชาติในพื้นที่ป่าห้วยจ้อง
- 3) ผืนป่าห้วยจ้องได้รับการดูแลและฟื้นฟูเพื่อเป็นแหล่งอาหารของชุมชน
- 4) ได้แนวทางในการจัดการด้านอาหารโดยการผลิตทดแทนการพึ่งพาธรรมชาติ

8. ผู้ดำเนินการวิจัย

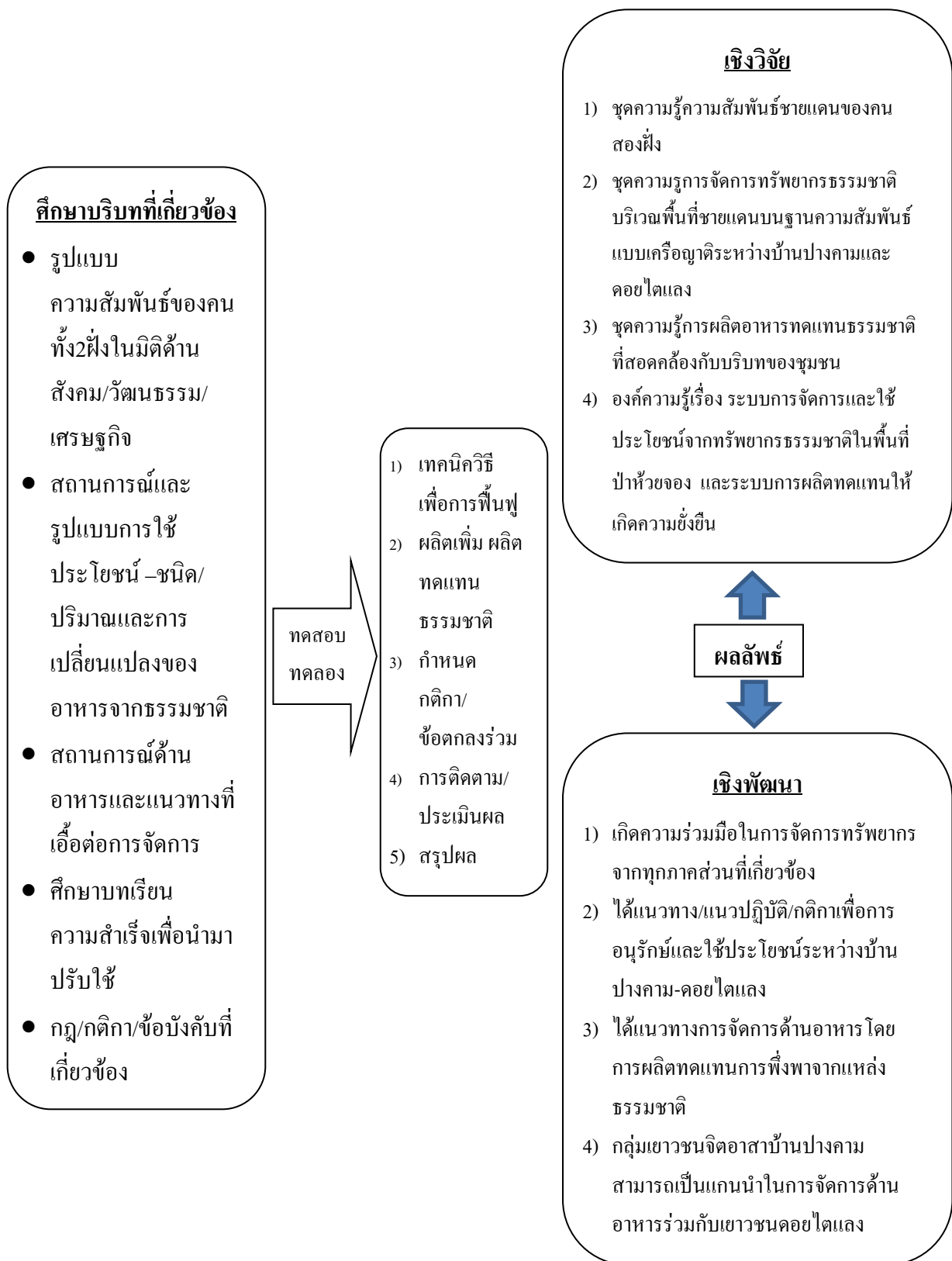
กลุ่มเยาวชนจิตอาสาบ้านปางคามและเยาวชนในโรงเรียนนานาชาติคอยไต่แสง

9. รายชื่อทีมวิจัย

ที่	ชื่อ-สกุล	บทบาทในทีม	บทบาทในชุมชน
1	นายอภิวัฒน์ คำแหลง	นักวิจัย	ประธานกลุ่มจิตอาสา
2	นายอินสม เตชะ	ผู้ช่วยนักวิจัย	รองประธานกลุ่มจิตอาสา
3	นายแสวงหาญ	ผู้ช่วยนักวิจัย	ครู รร.คอยไต่แสง
4	นายณัฐวุฒิ	ทีมวิจัย	สมาชิกกลุ่มจิตอาสา
5	นายขวัญชัย	ทีมวิจัย	สมาชิกกลุ่มจิตอาสา
6	น.ส.พิมชนก เกศชะ	ทีมวิจัย	สมาชิกกลุ่มจิตอาสา
7	น.ส.สกุณา	ทีมวิจัย	สมาชิกกลุ่มจิตอาสา
8	ค.ญ.จัญจริณ จอคำ	ทีมวิจัย	สมาชิกกลุ่มจิตอาสา
9	ค.ญ.อภิศรา ปู่วิ	ทีมวิจัย	สมาชิกกลุ่มจิตอาสา
10	ค.ญ.อรพรรณ	ทีมวิจัย	สมาชิกกลุ่มจิตอาสา
11	นายวรเมธ กิริปริษญากุล	ทีมวิจัย	สมาชิกกลุ่มจิตอาสา
12	น.ส.ทอน	ทีมวิจัย	ครู รร.คอยไต่แสง
13	นายหน่อแสง	ทีมวิจัย	นร.ชั้น 8 คอยไต่แสง
14	น.ส.แสงพอ	ทีมวิจัย	นร.ชั้น 10 คอยไต่แสง
15	นายจายแสง	ทีมวิจัย	นร.ชั้น 9 คอยไต่แสง
16	นายจายกบ	ทีมวิจัย	นร.ชั้น 3 คอยไต่แสง
17	น.ส.ญิงจ๋าม	ทีมวิจัย	นร.ชั้น 7 คอยไต่แสง
18	น.ส.มอญอ่อง	ทีมวิจัย	นร.ชั้น 3 คอยไต่แสง

ที่	ชื่อ-สกุล	บทบาทในทีม	บทบาทในชุมชน
19	น.ส.คำทวย	ทีมวิจัย	นร.ชั้น 9 คอยไต่ถาม
20	นายภู	ที่ปรึกษา	ผอ. รร.คอยไต่ถาม
21	นายจาย	ที่ปรึกษา	ผู้นำฝ่ายพลเรือนคอยไต่ถาม
22	นายบุญเลิศ รักศักดิ์สัญญา	ที่ปรึกษา	ผู้ใหญ่บ้านปางคาม
23	นายเกษม เกิดทวีกิจ	ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านปางคาม
24	นายสวัสดิ์ แสงละออ	ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านปางคาม
25	พระอ่องเมือง	ที่ปรึกษา	เจ้าอาวาสวัดปางคาม

10. กรอบแนวคิดงานวิจัย

11. แผนปฏิบัติการและปฏิทินการดำเนินงาน

ระยะที่ 1 เป็นเวลา 8 เดือน (เดือนกันยายน 2559 ถึง เดือนเมษายน 2560)

ที่	กิจกรรม	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.
1	สร้างความเข้าใจกระบวนการดำเนินงาน	***	***						
2	ออกแบบการดำเนินงานและออกแบบเครื่องมือในการศึกษา	***	***						
3	ศึกษาระบบความสัมพันธ์ในแต่ละมิติของทั้ง 2 ชุมชน		***	***	***	***			
4	ศึกษารูปแบบการใช้ทรัพยากร วัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา และวิถีปฏิบัติ		***	***	***	***	***		
5	ศึกษาชนิดและปริมาณและการเปลี่ยนแปลงของอาหารจากธรรมชาติและการเข้าถึงอาหารของชุมชน		***	***	***	***	***		
6	ศึกษาการเข้าถึงอาหารของชุมชน		***	***	***	***	***		
7	ศึกษาประเด็นการเกิดความเสีย/ผลกระทบของการสูญเสียทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ความปลอดภัยทางด้านสุขภาพ และการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) “ห้วยจ้อง”		***	***	***	***	***		
8	ศึกษาประเด็นการสร้างกระบวนการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำงานร่วม (co – management)		***	***	***	***	***		
9	วิเคราะห์/จัดหมวดหมู่ข้อมูลเพื่อความรู้ครบถ้วนสมบูรณ์					***	***	***	
10	ประมวลความรู้เพื่อกำหนดแผนปฏิบัติการในระยะที่ 2							***	***
11	จัดเวทีคืนข้อมูลแก่ชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง								***
12	จัดทำรายงานความก้าวหน้า								***
13	ประชุมทีมวิจัย	***	***	***	***	***	***	***	***
14	ร่วมเวทีนำเสนอรายงานความก้าวหน้าในระดับจังหวัด								***

ระยะที่ 2 เป็นเวลา 10 เดือน(เดือนพฤษภาคม 2560 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2561)

ที่	กิจกรรม	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.
15	ประชุมทีมวิจัย	***	***	***	***	***	***	***	***	***	***
16	สร้างความเข้าใจซ้ำกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องก่อนดำเนินการในระยะที่ 2	***									
17	ศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบในการจัดการทรัพยากรและแหล่งอาหารจากธรรมชาติ	***	***	***							
18	ปฏิบัติการเพื่อทดสอบทดลองตามประเด็นที่กำหนดจากการศึกษาในระยะที่ 1	***	***	***	***	***	***	***	***		
19	สรุปบทเรียนและประเมินผลกระบวนการดำเนินงาน							***	***	***	***
20	ประมวลความรู้เพื่อจัดทำข้อเสนอสู่การจัดการแหล่งอาหารของชุมชน									***	***
21	จัดเวทีนำเสนอข้อมูลกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง พร้อมรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ									***	***
22	จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์										***

บทที่ 2

บริบทที่เกี่ยวข้อง

2.1 บริบททั่วไปของชุมชนบ้านปางคาม

(1) สถานที่ตั้ง อาณาเขตและการเดินทาง

บ้านปางคามตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของอำเภอปางมะผ้า ระยะทางจากตัวอำเภอถึงบ้านปางคาม ประมาณ 36 กิโลเมตร ใช้เส้นทางหมายเลข 1095 จากตัวอำเภอปางมะผ้าสู่อำเภอเมืองประมาณ 12 กิโลเมตรแยกขวาเข้าสู่ทางหลวงชนบทหมายเลข 1226 ผ่านบ้านจำโบ-ไม้สูง-ไม้ดั้น เข้าสู่บ้านปางคาม

แผนที่ทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง “บ้านปางคาม”

อาณาเขตของบ้านปางคาม

- ทิศเหนือจรดประเทศเมียนมาร์
- ทิศใต้จรดบ้านผาแดง ตำบลปางมะผ้า
- ทิศตะวันออกจรดบ้านไม้ดั้นและบ้านห้วยเสี้ยว ตำบลปางมะผ้า
- ทิศตะวันตกจรดบ้านปางบอน ตำบลนาปู่ป้อม

พื้นที่ของบ้านปางคาม ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงสลับที่ราบระหว่างหุบเขามีอากาศเย็นตลอดทั้งปี เหมาะสำหรับการเพาะปลูกพืชเมืองหนาวและพืชเฉพาะถิ่น ความสูงเฉลี่ยอยู่ที่ 800-1,000 เมตรจาก

ระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่หมู่บ้านอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน

(2) ประวัติศาสตร์ชุมชนและการปกครอง

บ้านปางคามก่อตั้งขึ้นเมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง โดยอพยพมาจากบ้านไม้ล้าน โดยมีผู้ใหญ่

สา่งานหลู มี
สมาชิกเริ่มก่อตั้ง
หมู่บ้าน จำนวน 6
หลังคาเรือน
ประชากรจำนวน
30 คน ประกอบ
อาชีพในการเกษตร
ทำสวนชา ทำไร่

“บ้านปางคาม”

ข้าว ทำสวนและเลี้ยงสัตว์ ต่อมานายสา่งานหลูได้มอบตำแหน่งผู้ใหญ่ บ้านให้แก่นายอ่องทอง ซึ่งเป็นบุตรชายคนโตของตนให้สืบทอดตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านแทน บ้านปางคามตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2457 นอกจากบ้านปางคามที่เป็นบ้านหลักแล้วยังมีบ้านน้ำจางซึ่งเป็นชนเผ่าลาหู่แดงเป็นหย่อมบ้านบริวาร

(3) ครัวเรือน ประชากร ศาสนาและความเชื่อ

ประชากร (ตามทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 15 สิงหาคม 2559) มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 195 ครัวเรือน จำนวนประชากรรวม 661 คน เป็นผู้มีสัญชาติไทยจำนวน 126 ครัวเรือน 325 คน (เป็นลาหู่ 135 คนเป็นไทใหญ่และปะโอรวม 190 คน) บุคคลผู้ถือบัตรสีฟ้าจำนวน 69 ครัวเรือน 260 คน (เป็นปะโอจำนวน 182 คน และไทใหญ่จำนวน 78 คน) บุคคลตกหล่นที่เข้ามาอยู่หลังปี 2542 จำนวน 76 คน (เป็นปะโอจำนวน 60 คน และไทใหญ่จำนวน 16 คน)

ด้านศาสนาและความเชื่อกลุ่มไทใหญ่และปะโอนับถือศาสนาพุทธ ส่วนกลุ่มลาหู่จะนับถือผีและมีบางครอบครัวเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์

ด้านการปกครอง

- ปัจจุบันมีนายบุญเลิศ รักศักดิ์สัญญา เป็นผู้ใหญ่บ้าน
- มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3 คน คือ นายเกษม เกิดทวีกิจ นายสวัสดิ์ แสงลออ และนายยาฮี เรืองทวีสกุล
- เลขานุการนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะผ้า นายก้านแก้ว ธรรมทวีสิน
- เจ้าอาวาสวัดปางคาม พระอ่องเมือง สุจินโน

คณะกรรมการหมู่บ้านปางคาม

- 1) นายวันชัย รักสัตย์สัญญา
- 2) นายสมเดช สุธรรม
- 3) นางดิงเหยน ธรรมทวีสิน
- 4) นายสุวรรณ คีรีปรัชญากุล
- 5) นายฉัพพล เพิ่มศรี
- 6) นางสาวพัชรา รักสัตย์สัญญา
- 7) นายสวัสดิ์ แสงดอ
- 8) นายชูชาติ พร้อมธงชัย
- 9) นายณัฐพงษ์ เพิ่มศรี
- 10) นายอภิวัฒน์ คำแหลง

กลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน ประกอบด้วย

คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน (กทบ.)

- ประธาน นายกลม ทรัพย์มหาคุณ
- รองประธาน นายทองสุข ยอดชะวาลย์

อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.)

- ประธาน นางสาวผ่องพรรณ รักสัตย์สัญญา
- รองประธาน นางนุชรินทร์ ชันนำ

คณะกรรมการพัฒนาสตรี

- ประธาน นางดิงเหยน ธรรมทวีสิน
- รองประธาน นางศรีนวล ยอดชะวาลย์

คณะกรรมการกองทุน SML

- ประธาน นายบุญเลิศ รักสัตย์สัญญา
- รองประธาน นายชูชาติ พร้อมธงชัย
- เลขานุการ นายบรรดิษฐ์ ธรรมทวีสิน

คณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

- ประธาน นางสาวผ่องพรรณ รักสัตย์สัญญา
- รองประธาน นางสาวพัชรา รักสัตย์สัญญา

นอกจากกลุ่มต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วในปี 2557 ได้มีกลุ่มแกนนำในชุมชนชักชวนเยาวชนมาร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ในนาม กลุ่มจิตอาสาพัฒนาปางคาม โดยมี นายอภิวัฒน์ คำแหลง เป็นประธานกลุ่ม มีสมาชิกเป็นเด็กและเยาวชนประมาณ 70 คน มีผู้ช่วย เกษม เกิดทวีกิจ เป็นที่ปรึกษาและเป็นพี่เลี้ยงอย่าง

ใกล้ชิด กิจกรรมที่กลุ่มจิตอาสาฯ ทำ เช่น การทำหน้าทีบริการในงานบุญหรืองานอื่นๆ ของชุมชน การร่วมกันบวชป่า การรณรงค์และการเก็บขยะในเขตชุมชนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ฯ

เกษม เกิดทวีกิจ

อภิวัฒน์ คำแหลง

(4) ระบบการศึกษา

ในชุมชนบ้านปางคามมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนจำนวน 1 แห่ง โรงเรียนขยายโอกาสที่เปิดการเรียนการสอนถึงชั้น ม.3 จำนวน 1 แห่ง

สถานภาพการศึกษาของสมาชิกในชุมชน

■ ไม่จบการศึกษา	จำนวน 250	คน
■ จบ ป.4	จำนวน 20	คน
■ จบ ป.6	จำนวน 30	คน
■ จบ มัธยมต้น (ม.3)	จำนวน 15	คน
■ จบ มัธยมต้น (ม.6)	จำนวน 280	คน
■ จบ ปวส./อนุปริญญา	จำนวน 5	คน
■ จบปริญญาตรี	จำนวน 15	คน
■ สูงกว่าปริญญาตรี	จำนวน 2	คน

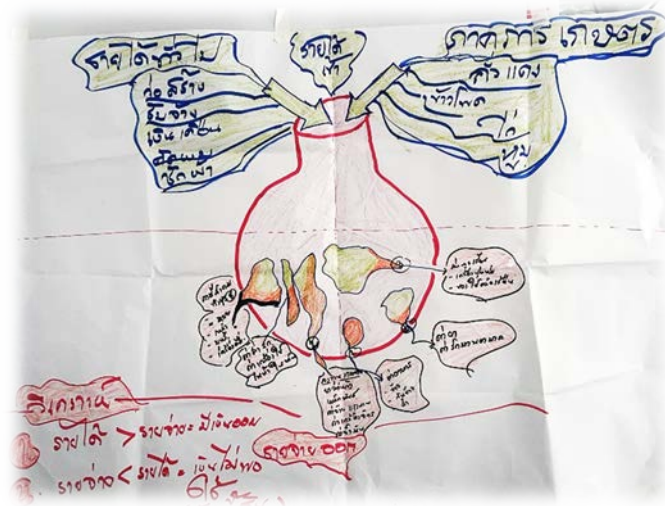
ความรู้พื้นฐาน (ผู้มีอายุตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไป)

■ ฟัง,อ่านเขียน,เขียน, ภาษาไทยไม่ได้	จำนวน 100	คน
■ พออ่านและเขียนภาษาไทยได้	จำนวน 50	คน
■ พูดภาษาไทยได้อย่างเดียว	จำนวน 40	คน
■ ฟัง,พูด,อ่าน,เขียนภาษาไทยได้	จำนวน 365	คน
■ พูดภาษาไทยไม่ได้	จำนวน 30	คน

(5) การประกอบอาชีพของคนในชุมชน

ปลูกพืชจำนวน 163 ครัวเรือน พืชที่เกษตรกรบ้านปางคามปลูก แยกเป็นประเภทพืชไร่อายุสั้นที่ปลูกในฤดูฝนมีถั่วแดงและถั่วดำ และพืชสวนที่มีอายุยาวมีต้นชาที่อยู่คู่กับชุมชนมาตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้าน ประมาณปี 2530 ได้มีการปลูกกาแฟเพิ่มเข้ามาในระบบผลิตและเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกร

วิเคราะห์
รายได้-รายจ่าย
และหนี้สิน
โดย
“โอ่งชีวิต”

- เลี้ยงสัตว์จำนวน 8 ครัวเรือน
- ค้าขายจำนวน 9 ครัวเรือน มีร้านขายของในชุมชนจำนวน 4 แห่ง ร้านก๋วยเตี๋ยวจำนวน 2 แห่ง นอกจากตั้งร้านค้าเพื่อค้าขายในชุมชนแล้ว ยังมีคนที่บ้านปางคามไปเปิดร้านขายของอยู่บนดอยไตแลงคือครอบครัวของนายกั่นนะ นายจร ภูแขก นำเนื้อหมูที่ฆ่าแหละเองไปเร่ขายทุกวันยกเว้นวันพระ และยังมีนายกมล ทรัพย์มหาคุณ ขึ้นไปรับซื้อของเก่าและดอกไม้กวาดบนดอยไตแลง
- เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง โดยมีผู้รับเหมารายใหญ่จำนวน 3 ราย คือ 1. นายบุญเลิศ รักสัตย์ สัญญา 2. นายวิรัช อัครสรานนท์ และ 3. นายเกษม เกิดทวีกิจ ร่วมกับ นายห่วนนะ อิ่งดำ
- ผู้รับเหมารายย่อยที่รับช่วงงานต่อจากผู้รับเหมารายใหญ่จำนวน 8 ราย คือ 1. นายแดง จองคำ 2. นายมู จองคำ 3. นายร่อ 4. นายฉัฐพงษ์ เติมสี 5. นายวิบูรณ์ งามอาจศักดิ์ศรี 6. นายอ่องฟ้า 7. นายอุทัย 8. นายอภิวัฒน์ คำเหลง
- รับจ้างจำนวน 20 ครัวเรือน

2.2 บริบททั่วไปของชุมชนคอยไตแลง

(1) สถานที่ตั้ง อาณาเขตและการเดินทาง

คอยไตแลง (เมียนมาร์: လွယ်တိုင်လွယ်) เป็น เขตที่มั่นของกองทัพรัฐฉานใต้ (SSA) ขึ้นกับเมืองปั่นในเขตรัฐฉาน อยู่บนเทือกเขาแดนลาว ลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสูงชันที่สูงจากน้ำทะเลรวมประมาณ 1,500 เมตร ในเขตรัฐฉานตอนใต้¹ ตามแนวชายแดนไทย-พม่าตรงกันข้ามกับ บ้านปางคาม หมู่ที่ 2 ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน โดยมีระยะทางจากบ้านปางคามถึงคอยไตแลงเพียง 6 กิโลเมตร

แผนที่ภูมิศาสตร์ที่ตั้ง คอยไตแลง

คอยไตแลงเป็นฐานที่มั่นของกองทัพรัฐฉานใต้และในเมืองมีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ ที่นี้ใช้เวลามาตรฐานตามประเทศไทย ซึ่งต่างจากเวลามาตรฐานของพม่า 30 นาที และนิยมใช้เงินบาทมากกว่าเงินจ๊าดของพม่า

อาณาเขตด้านทิศเหนือติดเมืองปั่น

- ด้านทิศใต้ติดชายแดนไทยบริเวณบ้านปางคม
- ด้านทิศตะวันออกติดเขตว้าบ้านใหม่หมอกจ้าม
- ด้านทิศตะวันตกติดเขตว้าของกลุ่มมหาจ่าง

(2) ประวัติศาสตร์ชุมชนและการปกครอง

ชุมชนคอยไตแลงได้ก่อตั้งเป็นชุมชนประมาณปี 2542 ภายใต้การนำของพลโทจ้าวยอดศึกผู้นำกองทัพไทใหญ่ ด้านการปกครองในฝ่ายพลเรือนมีผู้นำอยู่ 2 คน คือ นายจายหรือปู่เหงจายซึ่งเทียบเท่ากับตำแหน่งกำนันของบ้านเรา เป็นผู้ปกครองดูแลประชากรที่มีถิ่นพำนักถาวรในคอยไตแลง และยังมีปู่เหงกอกเป็นผู้ปกครองที่ดูแลผู้ที่อพยพเข้ามาใหม่

¹ <https://th.wikipedia.org/wiki>

คอยไตแลง ดินแดนชาติพันธุ์ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นเป็นรัฐเอกราชยุคใหม่บนพื้นฐานของจินตภาพการจัดการปกครองแบบสหพันธรัฐ (federation) ที่เน้นการกระจายอำนาจที่เป็นธรรมระหว่างรัฐบาลพม่ากับรัฐบาลชนชาติพันธุ์ ยังคงเป็นรูปการปกครองที่พึงปรารถนาสำหรับชนชาติพันธุ์หลายๆ กลุ่ม โดยเฉพาะบรรดานักปฏิวัติไทใหญ่ ที่เริ่มคลายอุดมการณ์แยกประเทศเพื่อตั้งรัฐอิสระออกจากพม่า พร้อมค่อยๆ หันมาเจรจายุติความขัดแย้งเพื่อดันพม่าไปสู่สหพันธรัฐที่แท้จริง (ในแบบที่การบริหารทรัพยากรท้องถิ่นและการดำรงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ต้องได้รับการประกันอำนาจอิสระที่เที่ยงธรรมตามกรอบรัฐธรรมนูญ) ²

คอยไตแลง เป็นฐานที่มั่นของกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ (Shan Stat Army -SSA) อยู่ในเขตรัฐฉาน ประเทศพม่า ตรงกันข้ามกับ บ้านปางคาม ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน และชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาจากมาจากการที่ต่าง ๆ ในส่วนของ คอยไตแลง นั้นก่อตั้งโดย พลเอกเจ้ายอดศึก ผู้นำ SSA. ซึ่งเข้ามาบุกเบิกพื้นที่บริเวณนี้จนกลายเป็นฐานที่มั่นใหญ่ที่สุด ³

ยอดคอยไตแลง อยู่เหนือระดับความสูงจากน้ำทะเลประมาณ 1,500 เมตร จึงทำให้มีอากาศชื้นและหนาวเย็นตลอดทั้งปี อีกทั้งยังสามารถมองเห็นทัศนียภาพของขุนเขาไกลสุดลูกหูลูกตา และนอกจากคอยไตแลง จะเป็นฐานที่มั่นของกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ หากแต่ยังเป็นชุมชนบนสันเขาสูงที่ทอดยาวยื่นออกไป มีทั้งค่ายทหาร หมู่บ้าน วัด โรงเรียน และโรงพยาบาล ที่ตั้งเรียงรายอยู่ตามยอดคอย

คอยไตแลงเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพรัฐฉานใต้ ⁴

กองทัพรัฐฉานใต้ (Shan State Army-South; ภาษาพม่า: ရှမ်းပြည် တပ်မတော် (တောင်ပိုင်း) ; ภาษาไทใหญ่: တပ်.သိုင်းငိုင်းတံး - ပွတ်းတၢ်ခင်း) เป็นกลุ่มกองกู่เอกราชของชนชาติไทหรือไทใหญ่ในแผ่นดินรัฐฉานที่ใหญ่ที่สุดที่ยังต่อสู้เพื่อต่อต้านพม่า ผู้นำคนปัจจุบันของกองทัพรัฐฉานใต้คือเจ้ายอดศึก เมื่อ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2554 เจ้ายอดศึกได้ประกาศว่าไม่มีการแบ่งแยกระหว่างกองทัพรัฐฉานใต้และเหนือ ณ ที่มั่นที่กองทัพที่คอยไตแลง โดยเจ้าชายทुरुองผู้บัญชาการกองทัพรัฐฉานเหนือได้ยืนยันถึงการรวมตัวเป็นพันธมิตรระหว่างกองทัพทั้งสองด้วย

เขตพื้นที่ : กองทัพรัฐฉานใต้มีฐานที่มั่น 5 แห่งตามแนวชายแดนไทย-พม่าได้แก่ คอยไตแลงเป็นฐานที่มั่นหลักตรงข้ามอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน คอยมูนเมิง อยู่ตรงข้ามอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน คอยคำ อยู่ตรงข้ามอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ คอยสามสิบ อยู่ตรงข้ามอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ คอยก้อวันอยู่ตรงข้ามอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

² <https://pantip.com/topic/34727500>

³ <https://travel.kapook.com/view35815.html> โพสต์เมื่อ 5 มกราคม 2555 เขียนเรียงข้อมูลโดยกระปุกดอทคอม

⁴ <https://th.wikipedia.org/wiki/กองทัพรัฐฉานใต้>

ขนาด : ประมาณว่าในปัจจุบันกองทัพรัฐฉานมีทหารราว 8,000-14,000 คน [ต้องการอ้างอิง] โดยมีเจ้ายอศึกเป็นผู้นำ แม้จะมีฐานที่มั่น โคดเคียวบนยอดเขาแต่เชื่อว่าการสนับสนุนด้านอาวุธจากจีนและสหรัฐ [ต้องการอ้างอิง]

พันธมิตร : เมื่อ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2548 กองทัพรัฐฉานได้ได้ร่วมมือกับกองทัพแห่งชาติรัฐฉานในการต่อต้านรัฐบาลทหารพม่าเพื่อให้ได้การปกครองตนเอง ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2551 ได้จัดตั้งสภารัฐฉานที่คอยไตแลงภายใต้การนำของเจ้ายอศึกโดยรวมกลุ่มที่ไม่ใช่ชาวไทใหญ่ด้วย คือสหภาพประชาธิปไตยลาหู่ องค์กรปลดปล่อยแห่งชาติปะโอ สภาฟื้นฟูแห่งรัฐฉาน คณะกรรมการความร่วมมือไตองค์กรแห่งชาติว้า และยังเป็นพันธมิตรกับกองทัพก่าวหน้าแห่งชาติกะเรนนี พรรคเสรีภาพอาระกัน แนวร่วมแห่งชาติฉิ่น สหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง และองค์กรแห่งชาติคะฉิ่น นอกจากนั้น เจ้ายอศึกยังแสดงความต้องการให้จัดการเลือกตั้ง พ.ศ. 2553 ใหม่ [ต้องการอ้างอิง]

กองทัพรัฐฉานใต้	
တပ်.၁၇၃းတိုင်းတိုး - ပွတ်တောင်း	
มีส่วนร่วมในความขัดแย้งภายในประเทศพม่า	
	
ธงกองทัพรัฐฉานใต้	
ปฏิบัติการ	พ.ศ. 2539 - ปัจจุบัน
แนวคิด	ชาตินิยมไทใหญ่ สหพันธรัฐนิยม
ผู้นำ	เจ้ายอศึก (1996–2014)
กองบัญชาการ	คอยไตแลง, รัฐฉาน, ประเทศพม่า
พื้นที่ปฏิบัติการ	รัฐฉาน, แนวชายแดนพม่า-จีน แนวชายแดนพม่า-ไทย
กำลังพล	10,000–15,000 ^[1]
สื่อกำเนิดที่	 กองทัพเมิงไต กองทัพปฏิวัติสหฉาน กองทัพแห่งชาติรัฐฉาน (รวมกับกองทัพรัฐฉานใต้เมื่อ พ.ศ. 2548)

พันธมิตร	 กองทัพปลดปล่อยอาระกัน
	 กองทัพแห่งชาติฉิ่น
	 กองทัพกะฉิ่นอิสระ
	 กองทัพปลดปล่อยแห่งชาติกะเหรี่ยง
	 กองทัพกะเรนยี
ปรปักษ์	รัฐฝ่ายตรงข้าม
	 พม่า (จนถึง พ.ศ. 2555) รัฐบาลทหารพม่า สหภาพเมียนมา (จนถึง พ.ศ. 2554)
	ฝ่ายตรงข้ามที่ไม่ใช่รัฐ
	 กองทัพปลดปล่อยแห่งชาติตะอาง กองทัพสหรัฐว้า
การสู้รบและสงคราม	

(3) คริวเรือน ประชากร ศาสนาและความเชื่อ

ประชากรที่อาศัยอยู่บนดอยไตแลงประมาณ 7,500 คน ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ประมาณร้อยละ 90 ที่เหลือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ปะโอ และว้าในสัดส่วนเท่าๆ กัน ประชากรประมาณ 2,500 คนเป็นทหารและลูกจ้างของรัฐ ประมาณ 870 คนเป็นนักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน

(4) ระบบการศึกษา

บนคอยไตแลงมีโรงเรียนขนาดใหญ่ที่เป็นโรงเรียนนานาชาติเปิดสอนถึงชั้น 10 เด็กนักเรียนส่วนใหญ่เดินทางมาจากหลายเมืองในเขตรัฐฉาน และบางส่วนมีพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นทหารหรือลูกจ้างของรัฐประจำอยู่ที่คอยไตแลง

โรงเรียนแห่งชาติคอย

ไตแลง : ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษา มีนักเรียนกว่า 800 คน ทั้งหมดเป็นเด็กที่ได้รับผลกระทบจากการสู้รบและหนีจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนในพม่า ครึ่งหนึ่งเป็นเด็กกำพร้า โรงเรียนมีสนามฟุตบอลหน้าห้องเรียน และบางส่วนเป็นห้องนอนของเด็ก ๆ บนคอยไตแลง

โรงเรียนแห่งชาติคอยไตแลง

โรงเรียนจะแบ่งออกเป็นสามโซน โซนแรก คือ ตั้งแต่หน้าป้ายโรงเรียนลงมาจะเป็นอาคารเรียน มีเสาธงอยู่หน้าอาคารเรียนมาจนถึงห้องสมุด โซนที่สอง ถัดจากห้องสมุดลงมาเป็นสนามฟุตบอลลานกว้าง โซนที่สาม ถัดจากสนามไปจะเป็นเนินสูง ด้านบนมีอาคารค่อนข้างใหม่ เป็นห้องรวม (Room) ใช้เป็นห้องพักครู และห้องทำงานของคุณครู หลังคาโรงเรียนส่วนมากเป็นสังกะสีสีเขียวสด โครงสร้างด้านบนเป็นไม้ กำแพงและพื้นเป็นปูนซีเมนต์ หลังคาโรงเรียนเมื่อมองจากด้านบนราวจะฉาบทาด้วยฝุ่นหนาเตอะ เมื่อแหยงมองจากด้านล่างถึงได้รู้ว่าแท้จริงแล้วหลังคาโรงเรียนเป็นสีเขียวสด พื้นซีเมนต์หน้าห้องเรียน

ด้านหลังห้องเรียน ซึ่งมีห้องอีกหลายห้องติด ๆ กัน มีห้องตัดเย็บเสื้อผ้า ซ่อมแซมเสื้อผ้า เด็ก ๆ จะเอาเสื้อผ้า หมวก ของตัวเอง มาเย็บ/ซ่อม ผ้าและเครื่องจักรที่ใช้ตัดเย็บได้มาจากผู้ใจบุญที่เขามอบมาจากกรุงเทพฯ จากเชียงใหม่บ้าง ที่โรงเรียนพยายามสอนให้เด็ก ๆ มีวิชาชีพติดตัว วันหน้าหากจบไปแล้วพวกเขาจะได้มีงานทำ บางปีหากมีเวลาเด็ก ๆ จะช่วยกันตัดเย็บชุดไปขายด้วย⁵

(5) การประกอบอาชีพของคนในชุมชน

- ประชากรจำนวน 2,500 เป็นทหารและลูกจ้างของรัฐ
- ประกอบอาชีพค้าขายด้วยการเปิดร้านขายของขนาดใหญ่จำนวน 10 ราย
- ประกอบอาชีพค้าขายโดยไม่ได้เปิดร้านแต่มีสินค้าบางอย่างไว้ขายที่บ้านประมาณมากกว่า 100 ราย

⁵ <https://www.tcijthai.com/news/2017/2/article/6770>. สมคิด แสงจันทร์. 28 ก.พ. 2560

ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเช่น รับจ้างขนส่งสินค้าทั้งสินค้าอุปโภคและบริโภค หรือขนส่งคนในการเดินทางเข้าออกระหว่างดอยไตแลงและบ้านดอยภูในเขตตำบลนาปู่ป้อมเพื่อข้ามไปยังเขตหัวเมืองและเดินทางต่อไปยังเมืองต่างๆในเขตรัฐฉานและประเทศเมียนมาร์ ในกลุ่มอาชีพจะมีอยู่ประมาณ 30 ราย ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีรถยนต์เป็นพาหนะ ส่วนอีกกลุ่มที่มีอาชีพรับจ้างขนส่งสินค้าด้วยการเดินเท้าจากหัวเมืองลัดเลาะมาตามแนวชายแดนผ่านหนองแดง โหล่งจิกบริเวณตรงข้ามบ้านปางคอง ตำบลนาปู่ป้อมผ่านไม้กาย ดอยคอก เปียงซาง เอ็งสะเป่ ถึงดอยไตแลง สินค้าส่วนใหญ่ที่ทำการขนย้ายมาจากหัวเมืองเช่น เนื้อกระป๋อง เมี่ยงยา เมล็ดทานตะวัน เหล้า เบียร์ บุหรี่ เป็นต้น โดยการเดินทางใช้เวลา 3 วัน บางคนนอกจากรับจ้างขนส่งสินค้าให้กับผู้จ้างแล้วยังมีการซื้อสินค้าติดมาขายเองหรือให้ลูกเมียที่อยู่บ้านขายได้กำไรเล็ก ๆ น้อย ๆ อีกด้วย

ดอยไตแลง : การก่อสร้างบ้านเรือน และโครงสร้างพื้นฐาน

(6) มาตรฐานบริโภคของคนในชุมชน

ที่ดอยไตแลงแห่งนี้ ปัญหาใหญ่คือ เรื่องน้ำ และไฟฟ้า ที่ยังมีไม่พอใช้ ฉะนั้น กฎเหล็กของที่นี่ ก็คือ เปิดปิดน้ำ-ไฟ เป็นเวลา โดยจะเปิดช่วง 6 โมงเย็นจนถึงเที่ยงคืนของทุกวัน หลังจากนั้นก็จะปิดทุกอย่าง ไม่เว้นแม้แต่ช่วงที่ม้งงานแบบนี้ ผู้ไปเยือนจะต้องระวังเรื่องอาหารการกินเป็นพิเศษ อากาศตอนกลางวันมักร้อนสุดขีด ในขณะที่กลางคืนมักจะหนาวสุดขีดเช่นเดียวกัน อาจจะต้องพกทั้งร่ม และเสื้อกันหนาวมาโครคราวเดียวกัน ที่สำคัญ บนดอยไตแลงแห่งนี้ถนนยังเป็นถนนดินแดง เมื่อมีรถขับผ่านไปมา ก็จะมีฝุ่นฟุ้งกระจายอยู่ตลอดเวลา

บทที่ 3

กระบวนการดำเนินงาน

3.1 กระบวนการพัฒนาโจทย์

สรุปเส้นทางการพัฒนาโจทย์วิจัยบ้านปางคาม

สืบเนื่องจากการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการจัดการตนเองด้านระบบอาหารท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมของ อบต.ปางมะผ้า ชุมชน และภาคี ตำบลปางมะผ้า อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน” ในช่วงการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องทำให้ทีมวิจัยและทีมเยาวชนกลุ่มจิตอาสาบ้านปางคามเห็นความสำคัญของการใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการทำงานกับชุมชน โดยเฉพาะเรื่องการพัฒนาศักยภาพของคนที่สามารถจัดการข้อมูลความรู้และการใช้ประโยชน์จากข้อมูลความรู้มากำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนในแต่ละด้าน ในระหว่างที่ร่วมกับโครงการวิจัยแนวทางการจัดการระบบอาหารฯ ทีมวิจัยในชุมชนก็ร่วมกันค้นหาโจทย์ของตัวเองเพื่อพัฒนาเป็นโครงการวิจัยของตัวเองไปพร้อมกัน โดยมีพัฒนาการดังนี้

ครั้งที่ 1 ในวันที่ 14 ธันวาคม 2558

ได้เริ่มมีการพูดคุยกันในกลุ่มผู้นำบางส่วนและแกนนำเยาวชนกลุ่มจิตอาสา โดยมีผู้ร่วมพูดคุยจำนวน 7 คน ประกอบด้วย นายเกษม เกิดทวีกิจ นายสวัสดิ์ แสงลออ (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน) นายอินสม เตชะ (ประธานกลุ่มจิตอาสา) นายณัฐวุฒิ สมาชิกกลุ่มจิตอาสา สมาชิกชุมชน 2 คน นายจำรูญ วงษ์จันทร์และนายชูชัย ศรัทธาธรรม

ประเด็นในการพูดคุย

1. สถานการณ์การผลิตภาคเกษตรของชุมชน จากการเก็บข้อมูลในโครงการวิจัยระบบอาหารฯ พบว่าการปลูกถั่วแดงมีต้นทุนการผลิตที่สูงประกอบกับราคารับซื้อผลผลิตในปีนี้ตกต่ำทำให้ไม่คุ้มทุน แต่เกษตรกรเองไม่คิดที่จะมองหาพืชทางเลือกอื่นมาทดแทน เพราะมีความคุ้นเคยกับถั่วแดงที่ปลูกกันมานานและมีตลาดรองรับแน่นอนการเปลี่ยนชนิดพืชอาจมีปัญหาเรื่องตลาด

2. สถานการณ์ด้านการจัดการทรัพยากร พื้นที่ของบ้านปางคามด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดต่อกับบ้านไม้ล้านด้านตะวันตกเฉียงใต้ติดต่อยไตแลง ด้านที่ติดต่อกับบ้านไม้ล้านมีปัญหาเรื่องแนวเขตที่ยังไม่มีการแบ่งให้ชัดเจนทำให้มีการอ้างสิทธิและมีการบุกรุก ด้านที่ติดต่อยไตแลงมีการข้ามมาตัดไม้เก็บหาของป่าจากชาวบ้านฝั่งคอยไตแลง และบริเวณสันเขาที่เป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างไทย-เมียนมาร์มีการนำขยะมาทิ้งซึ่งอาจมีกาชะล้างลงสู่แหล่งน้ำห้วยจองที่เป็นแหล่งผลิตน้ำประปาภูเขาของหมู่บ้าน ตั้งแต่ปี 2556 ชุมชนได้เริ่มมีการบวชป่าและทำต่อเนื่องทุกปี แต่พบปัญหายังขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการของชุมชนอื่นที่มีอาณาเขตเชื่อมต่อกันทำให้การบังคับใช้กติกาไม่มีผลเท่าที่ควร

3. สถานการณ์ด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับคอยไตแลง คนในชุมชนบ้านปางคามกับฝังบอนคอยไตแลงมีความสัมพันธ์ที่ดีและบางคนก็มีญาติพี่น้องอยู่ทั้งสองฝั่งสามารถไปมาหาสู่กันได้ คนฝังบอนคอยไตแลงต้องใช้เส้นทางที่ผ่านบ้านปางคามเพื่อไปซื้อข้าวของเครื่องใช้ต่างในตัวอำเภอ และการก่อสร้างบนคอยไตแลงก็ต้องจ้างผู้รับเหมาจากฝั่งเรา ทำให้เกิดการจ้างงานในชุมชนและหลายครอบครัวมีงานรับจ้างเป็นอาชีพหลักเลี้ยงดูครอบครัว

หลังจากพูดคุยถึงสถานการณ์ทั้ง 3 ด้าน คุณจำรูญ วงษ์จันทร์ ได้ชวนวิเคราะห์ต่อถึงความเป็นไปได้ในการใช้โอกาสที่ชุมชนอยู่ใกล้และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับฝังบอนคอยไตแลง หากเกษตรกรในชุมชนจะหันมาทำการผลิตพืชผลทางการเกษตรที่เป็นความต้องการของคอยไตแลงโดยเฉพาะพืชผัก แต่ที่สำคัญคือเราต้องรู้ว่าทุกวันนี้ที่คนบนคอยไตแลงลงไปซื้อที่ปางมะผ้ามีอะไรบ้างและมีปริมาณมากน้อยเท่าไร และจะอย่างไรให้เราสามารถผลิตให้พอกับความต้องการ

ความเห็นของผู้ร่วมแรกเปลี่ยนจากชุมชนมีมุมมองว่า การผลิตพืชผักจำเป็นจะต้องมีการจัดการระบบน้ำเพื่อการเกษตรซึ่งชุมชนเองยังไม่มีระบบน้ำที่ดีอาจไม่สามารถทำให้เกิดความต่อเนื่องได้ และหากจะทำก็ต้องมีสมาชิกร่วมหลายคนจึงจะสามารถมีผลผลิตพอกับความต้องการ

ข้อสรุปในการพูดคุยในครั้งนี้ คือ ชุมชนจะนำเรื่องที่พูดคุยกันไปหารือกับคณะกรรมการคนอื่นๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมในครั้งนี้ ส่วนประเด็นหลักที่ชุมชนสนใจมีอยู่สองประเด็น คือ 1.ประเด็นการจัดการทรัพยากรฯ และ 2.ประเด็นด้านการเกษตรที่สามารถเชื่อมกับคอยไตแลงได้

ครั้งที่ 2 วันที่ 26 เมษายน 2559

เป็นการร่วมในเวทีเสวนานักวิจัยที่บ้านห้วยผึ้ง ซึ่งคุณเกษม เกิดทวีกิจได้นำเสนอสถานการณ์ของบ้านปางคามให้ผู้ร่วมเวทีได้รับทราบในเบื้องต้นเพื่อให้ข้อเสนอแนะต่อทิศทางการพัฒนาโจทย์ มีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

สภาพทั่วไป บ้านปางคามเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลปางมะผ้า ดิцขายแดนไทย-เมียนมาร์ จากบ้านปางคามขึ้นไปคอยไตแลงมีระยะทางเพียง 5 กิโลเมตร บ้านปางคามมี 93 หลังคาเรือน มีประชากรประมาณ 408 คน เป็นไทยใหญ่และปะโอ นับถือศาสนาพุทธ

ด้านการประกอบอาชีพและเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือถั่วแดง, ถั่วดำ, ชาและกาแฟ (โดยเฉพาะชาเป็นพืชดั้งเดิมที่ปลูกแซมในป่า) ครอบครัวที่มีอาชีพรับจ้างเพียงอย่างเดียวประมาณ 10 ครอบครัว คนในชุมชนประมาณ 5 รายมีอาชีพเป็นผู้รับเหมาที่รับงานก่อสร้าง และทำการค้าขายกับคนบนคอยไตแลง

กลุ่มองค์กรในชุมชน มีคณะกรรมการหมู่บ้านดูแลกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน และมีกลุ่มจิตอาสาเป็นกำลังหลักของชุมชน กลุ่มจิตอาสา มีสมาชิก 120 คน ออกไปเรียนและไปทำงานนอกหมู่บ้าน

ประมาณ 30 คน สมาชิกที่อยู่ในหมู่บ้านประมาณ 90 คน กิจกรรมที่ทำคือการเก็บขยะในชุมชนทุกเดือน ร่วมกันบวชป่าทุกปีตั้งแต่ปี 2556 และช่วยเหลืองานตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการฯ

สถานการณ์ที่เป็นโอกาสของชุมชน

- 1) ชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนบนดอยไตแลง (ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ) และมีวัฒนธรรมเดียวกัน
- 2) คนฝั่งดอยไตแลงต้องเข้ามาซื้ออาหารและของใช้ต่างๆจากฝั่งเราและมีเส้นทางคมนาคมเพียงเส้นเดียวที่ผ่านหมู่บ้าน
- 3) บริเวณชายแดนบ้านไม้ล้านซึ่งมีระยะทางจากบ้านปางคามเพียง 3 กิโลเมตร มีการเปิดตลาดนัดทุกวันอาทิตย์ ทำให้มีการค้าขายแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นระหว่างคนฝั่งเรากับทหารว่าที่อยู่ในฝั่งประเทศเมียนมาร์
- 4) กลุ่มเยาวชนจิตอาสามีความเข้มแข็งและร่วมมือในกิจกรรมต่างๆของชุมชน

สถานการณ์ที่เป็นปัญหาของชุมชน

- 1) มีการใช้ทรัพยากรร่วมกับชุมชนอื่นแต่ยังขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการ
- 2) ชุมชนเป็นทางผ่านในการเดินทางเข้าออกของดอยไตแลงแต่คนส่วนใหญ่ยังไม่ได้ประโยชน์

ข้อเสนอต่อทิศทางการพัฒนาโจทย์จากเวที

ด้านทรัพยากร

- 1) การจัดการทรัพยากรของคนสองฝั่งภายใต้วิถีวัฒนธรรม
- 2) การจัดการทรัพยากรโดยเน้นเด็กและเยาวชนทั้งสองฝั่ง
- 3) การจัดการน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตร
- 4) การจัดการที่ดินเพื่อการเพาะปลูกขายข้ามชายแดน

ด้านการผลิต

- 1) พื้นฟูการใช้พื้นที่แบบไร่หมุนเวียน
- 2) ผลิตพืชผักและเลี้ยงสัตว์ส่งขายชายแดน
- 3) ส่งเสริมการผลิตพืชที่มีศักยภาพ เช่น ชาและกาแฟ

ด้านเศรษฐกิจ

- 1) ยกระดับ/แปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า
- 2) ผลักดันเรื่องตลาดชายแดนให้เอื้อประโยชน์กับคนท้องถิ่น
- 3) วางแผนสร้างรายได้รายวัน/รายเดือน/รายปี

ทิศทางนโยบาย

- 1) กำหนดให้ความมั่นคงด้านอาหารเป็นนโยบาย
- 2) กำหนดจุดผ่อนปรน

3) ประชาสัมพันธ์ตลาดนัดชายแดน

ครั้งที่ 3 วันที่ 29 เมษายน 2559

สถานที่ : บ้านคุณเกษม เกิดทวีกิจ

จำนวนผู้เข้าร่วม : 10 คน ประกอบด้วยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน แกนนำเยาวชนจิตอาสาจำนวน 6 คน รองนายก อบต. และพี่เลี้ยง

ประเด็นในการหารือ : ประเด็นที่เป็นความสนใจของชุมชนและการวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง

กระบวนการที่ใช้ : การสนทนากลุ่ม

สรุปผลการพูดคุย

ประเด็นที่ชุมชนเห็นพร้อมกันว่าจะน่าจะเป็นโจทย์ของชุมชนน่าจะเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร โดยเฉพาะสถานการณ์เรื่องน้ำที่ได้รับผลกระทบจากการใช้ประโยชน์ร่วมกันกับชุมชนอื่นและการทิ้งขยะบริเวณสันเขาที่เป็นแหล่งต้นน้ำ ดังนั้นชุมชนเองจึงอยากจะใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหา

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องประกอบด้วย ระดับชุมชนประกอบด้วย 3 ชุมชน คือ บ้านปางคามซึ่งเป็นผู้ใช้น้ำ คอยไต่แลงเป็นชุมชนที่อยู่ด้านบนป่าต้นน้ำ และบ้านไม้ลั่นที่ใช้พื้นที่ทำกินติดกัน ระดับกลุ่มและบุคคลประกอบด้วย กลุ่มจิตอาสาบ้านปางคาม คณะกรรมการหมู่บ้านปางคาม ผู้รู้เกี่ยวกับป่าและน้ำบ้านปางคาม แกนนำชุมชนบ้านไม้ลั่น เยาวชนคอยไต่แล ผู้นำชุมชนคอยไต่แล ระดับหน่วยงานประกอบด้วย อบต.ปางมะผ้า หน่วยป่าไม้สันปันแดน หน่วยทหารในพื้นที่ และ รพ.สต.ปางมะผ้านัดหมายจัดเวทีครั้งต่อไปวันที่ 13 พฤษภาคม 2559 สถานที่วัดปางคาม เป้าหมายประมาณ 30 คน จาก 3 ชุมชน (คอยไต่แลง 5 คน ไม้ลั่น 5 คน ปางคาม 20 คน)

ครั้งที่ 4 วันที่ 13 พฤษภาคม 259 ณ วัดปางคาม

จำนวนผู้เข้าร่วม 34 คน ได้แก่ ทีมโหนด 3 คน เยาวชนและผู้เฒ่าบ้านปางคาม 15+2 คน เยาวชนและครูจากคอยไต่แลง 10+2 คน รองนายก อบต.ปางมะผ้า 1 คน (นายจำรูญ วงษ์จันทร์)

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อทำความรู้จักกับชุมชนและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนทั้งสอง
- 2) เพื่อค้นหาประเด็นร่วมที่สามารถพัฒนาเป็นโจทย์วิจัยร่วมของสองชุมชน

เครื่องมือ/กระบวนการที่ใช้ คือ กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม

สรุปผลการพูดคุย

จากกระบวนการแลกเปลี่ยนในเวทีทำให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนคอยไต่แลง และเห็นประเด็นที่สามารถพัฒนาเป็นโจทย์วิจัยร่วมกันของบ้านปางคามและคอยไต่แลง ซึ่งประเด็นที่ผู้เข้าร่วม

ในเวทีให้ความสำคัญประกอบด้วย 1.ด้านความสัมพันธ์ของคนทั้งสองฝั่ง 2.ด้านทรัพยากรธรรมชาติ(ป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารจากธรรมชาติ) 3.ด้านอาชีพ และ 4.ด้านวัฒนธรรม

1. ข้อมูลเบื้องต้นของคอยไคแลง

ข้อมูลประชากร

คอยไคแลงมีประชากรประมาณ 7,500 คน (เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐประมาณ 2,000 คน พลเรือน 5,500 คน ส่วนใหญ่มีเชื้อสายไทยใหญ่ประมาณร้อยละ 90 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ว่าประมาณร้อยละ 5 กับกลุ่มชาติพันธุ์ปะโอร้อยละ 5 เนื่องจากคอยไคแลงเป็นฐานที่มั่นทางทหารของกองทัพไทยใหญ่ภายใต้การนำของพันโทเจ้ายอศึก ประชากรที่อาศัยอยู่บนคอยไคแลงส่วนใหญ่จึงเป็นครอบครัวทหารหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐและเยาวชนที่เรียนในโรงเรียน

ความเป็นอยู่ของประชากร

ด้านการบริโภค อาหารส่วนใหญ่ที่ใช้บริโภคในครัวเรือนประมาณร้อยละ 85 ได้มาจากระบบสวัสดิการที่ทางรัฐจัดให้ เช่น คนที่มีอายุ 5 ปีขึ้นไปจะได้รับข้าวสารคนละ 1.5 ถึง/เดือน พร้อมกับข้าวที่เป็นวัตถุดิบและเครื่องปรุงที่จำเป็น อาทิ ไข่ไก่ เนื้อสัตว์ ปลาแห้ง ผักสด/แห้ง/ดอง พริกเกลือ กะปิ น้ำมันพืช เป็นต้น อาหารที่สามารถผลิตได้เองประมาณร้อยละ 10 เช่น ผักกาด ผักชี มะเขือเทศ มะเขือยาว มะเขือกรอบ พริก บางครอบครัวมีการเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ไข่กินเอง อาหารที่ได้จากการซื้อประมาณร้อยละ 3 เช่น การซื้ออาหารปรุงสุกหรืออาหารปรุงสำเร็จจำพวกก๋วยเตี๋ยว ข้าวซอย ขนมเส้น ฯ การเก็บหาจากธรรมชาติร้อยละ 2 เช่น พืชผักและสัตว์ป่า

ระบบทรัพยากร

แหล่งน้ำที่สำคัญมีจำนวน 2 แห่ง คือ ห้วยปากี มีต้นน้ำอยู่ติดชายแดนไทยบริเวณป่าห้วยจองซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำของบ้านปางคาม และห้วยหนองหอยที่อยู่ติดชายแดนบริเวณบ้านอาไ้-หนองหอย ในเขตตำบลนาปู่ป้อม แหล่งเก็บหาของป่า บริเวณป่าสันยาว/ป่าห้วยลึก/ป่าห้วยหนองหอยและบางครั้งก็มีการเข้ามาเก็บหาในเขตป่าของบ้านปางคาม เนื่องจากพื้นที่ฝั่งคอยไคแลงลึกเข้าไปมีสภาพเป็นเทือกเขาสูงชันและยังมีปัญหาการสู้รบกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆทำให้ไม่มีความปลอดภัย ดังนั้นการเก็บหาอาหารจากป่าของชุมชนจึงมักมีการข้ามเขตเข้ามาในฝั่งไทย

พื้นที่ทำกินบนคอยไคแลงมีพื้นที่ทำเกษตรน้อยเพราะปัญหาด้านความมั่นคงและสภาพภูมิประเทศที่มีความลาดชันสูงประกอบกับทางรัฐเองก็มีข้อห้ามไม่ให้มีการตัดไม้หรือทำการแผ้วถางพื้นที่ใหม่ ผู้ที่มีพื้นที่ทำกินส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ในฝั่งของประเทศไทยก่อนจะมีการปักปันแนวเขต (ก่อนที่ทหารไทยจะเข้าไปประจำการ ณ ฐานปฏิบัติการชายแดนบ้านปางคาม-คอยไคแลง ชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้ปลูกสร้างบ้านเรือนบริเวณรอยต่อชายแดน เมื่อทหารได้เข้าไปประจำการที่ฐานได้มีการตรวจสอบและพบว่ามีการสร้างบ้านเรือนลูกกล้าเข้ามาในเขตแดนของไทยจึงให้มีการล้อมและย้ายบ้านเรือนเข้าไปในเขตของคอยไคแลง)

ระบบเศรษฐกิจ

รายได้หลักของครอบครัวมาจากเงินเดือนที่รัฐจ่ายให้ รองลงมาเป็นรายได้จากการประกอบอาชีพค้าขายและการรับจ้าง?

รายจ่ายของครอบครัวอันดับแรกคือการซื้ออาหาร สองคือรายจ่ายที่ใช้ในงานบุญหรือพิธีกรรมทางศาสนา สุดท้ายคือรายจ่ายในการซื้อของใช้ส่วนตัวหรือเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ

ระบบการผลิต

มีการปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภค เช่น ผักกาด กระเทียม มะนาว พริกทอง พริกแม้ว ถั่วออก พริก และข้าวไร่ เป็นต้น บางครอบครัวมีการเลี้ยงไก่ หมูดำ วัว และมีการทำบ่อเลี้ยงปลา

ระบบความสัมพันธ์ของชุมชนคอยไตแลงกับบ้านปางคาม

ด้านประเพณี วัฒนธรรม และระบบเครือญาติ ประชากรบนคอยไตแลงและบ้านปางคามส่วนใหญ่มีเชื้อสายไทยใหญ่หลายครอบครัวมีญาติอยู่ทั้งสองฝั่ง ด้านภาษา/ศาสนามีความใกล้เคียงกันมากอาจมีเพียงคนรุ่นใหม่ของบ้านปางคามที่ไปอยู่ในเมืองที่อาจไม่เข้าใจลึกซึ้งโดยอย่างลึกซึ้ง (ภาษาไทยใหญ่ดั้งเดิม) ในงานประเพณีต่างๆก็จะมีการร่วมมือกัน เช่น หากมีงานปอยต่าง (ส้างลอง ออกหว่า ดับไฟเทียน) ประชากรทั้งสองฝั่งก็จะไปร่วมกันทั้งที่บ้านปางคามและบนคอยไตแลง หรือช่วงสงกรานต์ก็จะมี การรดน้ำคำหัว คนบ้านปางคามไปรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่บนคอยไตแลง หรือคนบนคอยไตแลงลงมารดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ที่บ้านปางคาม หรือในช่วงเฉลิมฉลองวันชาติของคอยไตแลงคนบ้านปางคามก็จะไปร่วมเป็นแขกในงานด้วย ด้านการศึกษาคนบนคอยไตแลงบางครอบครัวส่งบุตรหลานลงมารับเรียนหนังสือที่บ้านปางคาม

ด้านการใช้ประโยชน์สาธารณะร่วมกัน

- 1) คนบนคอยไตแลงและบ้านปางคามมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าเป็นแหล่งต้นน้ำและเก็บหาอาหารร่วมกัน
- 2) มีการร่วมกันดูแลป่าเช่นการบวชป่าตั้งแต่ปี 2556 จนถึงปัจจุบัน
- 3) การใช้เส้นทางคมนาคมร่วมกันเพราะทางเข้าออกคอยไตแลงโดยรถยนต์ต้องผ่านบ้านปางคามเพียงเส้นทางเดียวเท่านั้น
- 4) คนบนคอยไตแลงเข้ามาใช้บริการทางการแพทย์ในโรงพยาบาล หรือสถานบริการสุขภาพในฝั่งไทย

ด้านเศรษฐกิจ

- 1) คนบ้านปางคามประมาณห้ารายที่เป็นผู้รับเหมาก่อสร้างบนคอยไตแลง ทำให้เกิดการจ้างงานในธุรกิจก่อสร้าง ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่เป็นคนบ้านปางคาม
- 2) ในช่วงฤดูเพาะปลูกคนบนคอยไตแลงมารับจ้างเป็นแรงงานในภาคการเกษตรที่บ้านปางคามและชุมชนใกล้เคียง

3) คนบนคอยไต้แลงต้องนำเข้าอาหารและปัจจัยในการดำรงชีพจากฝั่งไทย

ความคาดหวังของเยาวชนคอยไต้แลงต่อบ้านปางคาม

เยาวชนจากคอยไต้แลงได้ร่วมกันระดมความคิดความคาดหวังต่อความสัมพันธ์และความร่วมมือกับเยาวชนและชุมชนบ้านปางคามโดยสรุปได้ดังนี้

- 1) อยากให้ทั้งสองชุมชนร่วมกันฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ที่มีอาณาเขตเชื่อมต่อกัน เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำและเป็นแหล่งอาหารของคนทั้งสองฝั่ง
- 2) อยากให้คนในชุมชนทั้งสองฝั่งมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และอยากให้มีการทำกิจกรรมร่วมกันให้มากกว่าที่ผ่านมา
- 3) อยากให้เยาวชนบ้านปางคามเรียนรู้และใช้ภาษาไทยใหญ่ในการสื่อสารเพื่อให้เยาวชนจากคอยไต้แลงมีความเข้าใจได้ง่ายขึ้น
- 4) อยากให้ทั้งสองชุมชนช่วยกันดูแลซ่อมแซมเส้นทางคมนาคมระหว่างบ้านปางคามถึงคอยไต้แลง เพราะทั้งสองชุมชนใช้เส้นทางร่วมกันโดยเฉพาะหน้าฝนเส้นทางชำรุดเสียหายมาก
- 5) เยาวชนที่คอยไต้แลงยังขาดความรู้ในอาชีพเกษตรกรรมต้องการเรียนรู้เพื่อนำไปพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ เช่น ความรู้ในการปลูกข้าวทั้งแบบข้าวนาและข้าวไร่ ความรู้ในการปลูกถั่วดำ ถั่วแดง ผักกาด ความรู้ในการทำไร่กาแฟและไรชา ความรู้ในการเพาะเลี้ยงเห็ดชนิดต่างๆที่เหมาะสมกับพื้นที่ และความรู้ในการเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู และวัว เป็นต้น

ความคาดหวังของเยาวชนบ้านปางคามต่อเยาวชนคอยไต้แลง

สิ่งที่เยาวชนบ้านปางคามคาดหวังต่อเยาวชนคอยไต้แลงสรุปได้ดังนี้

- 1) อยากเรียนรู้วัฒนธรรมและภาษาท้องถิ่นบนคอยไต้แลง เช่น ภาษาไทยใหญ่ ภาษาพม่า ภาษาอังกฤษ และอยากให้เยาวชนคอยไต้แลงได้เรียนรู้วัฒนธรรมและภาษาไทยด้วยเพื่อจะได้สื่อสารกันเข้าใจมากขึ้น
- 2) อยากให้ทั้งสองชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันเพื่อให้คนทั้งสองฝั่งเข้าใจสถานการณ์และร่วมกันแก้ไข เช่นกรณีพื้นที่ป่าต้นน้ำที่มีอาณาเขตติดต่อและใช้ประโยชน์ร่วมกัน
- 3) อยากให้ทั้งสองฝั่งช่วยกันอนุรักษ์พื้นที่ป่าที่มีอาณาเขตติดกัน โดยเฉพาะป่าต้นน้ำและป่าที่เป็นแหล่งเก็บน้ำของป่า และอยากให้เยาวชนบนคอยไต้แลงทำฝ่ายชะลอความชื้นในบริเวณป่าต้นน้ำของตนเองด้วย
- 4) อยากให้ทั้งสองชุมชนมีความรักสามัคคีกันและทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระชับความสัมพันธ์ เช่นการจัดกิจกรรมแข่งกีฬา

5) อยากให้เยาวชนคอยไต่ถามมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อสังคมเหมือนที่เยาวชนบ้านปางคามทำอยู่

หลังจากที่เยาวชนทั้งสองฝั่งได้นำเสนอความคาดหวังของตนในเวทีแล้วพบว่าประเด็นหลักที่เยาวชนให้ความสำคัญประกอบด้วย 1.ด้านความสัมพันธ์ของคนทั้งสองฝั่ง 2.ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (ป่าต้นน้ำและแหล่งอาหารจากธรรมชาติ) 3.ด้านอาชีพ และ 4.ด้านวัฒนธรรม และได้มีการระดมความคิดหวังร่วมกันโดยให้เยาวชนทั้งหมดช่วยกันติดสติ๊กเกอร์ในหัวข้อที่แต่ละคนสนใจ โดยแจกสติ๊กเกอร์คนละ 3 ชิ้น สรุปคะแนนความคาดหวังในแต่ละด้านที่เยาวชนร่วมกันให้คะแนน ดังนี้ ด้านความสัมพันธ์ฯได้คะแนนรวม 36 ด้านทรัพยากรได้คะแนนรวม 22 ด้านอาชีพได้คะแนนรวม 15 และด้านวัฒนธรรมได้คะแนนรวม 10

ครั้งที่ 5 วันที่ 12 มิถุนายน 2559 ณ โรงเรียนนานาชาติดอยไตแลง

ผู้เข้าร่วม : จำนวน 28 คน ประกอบด้วย ทีม Node 3 คน ทีมเยาวชนจากบ้านปางคาม 15 คน ทีมเยาวชนจากโรงเรียนนานาชาติดอยไตแลง 10 คน

วัตถุประสงค์ในการจัดเวที :

- 1) เพื่อสร้างความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 2) เพื่อศึกษาข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพิ่มเติม
- 3) เพื่อหานักวิจัยและทีมวิจัยจากทั้งสองชุมชน

สรุปเนื้อหาจากเวที

การสร้างความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สื่อที่ใช้เป็น Mind Map หลักการ และกระบวนการ CBR โดยใช้อธิบายและแลกเปลี่ยนเพื่อให้ผู้เข้าร่วมซึ่งส่วนใหญ่เป็นเยาวชนเข้าใจลักษณะเฉพาะของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเบื้องต้น เพื่อจะได้ค้นหาคนที่จะมาเป็นทีมวิจัยฯให้

เหมาะสมกับความสามารถหรือความถนัดของแต่ละคน เพราะชุมชนจะต้องเป็นผู้ดำเนินการเองโดยมีพี่เลี้ยงคอยช่วยในจังหวะที่เหมาะสม

การศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมได้แบ่งกลุ่มพูดคุยออกเป็น 2 กลุ่ม ๆ ที่ 1 ระดมข้อมูลการกินอยู่ในโรงเรียน กลุ่มที่ 2 คุยเรื่องอาหารจากป่า ผลสรุปได้คือ

กลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย จำนวนนักเรียนในโรงเรียนมีทั้งหมด 730 คน (เป็นเด็กที่อยู่หอพักในโรงเรียน 400 คน) ครู 26 คน การจัดการเรื่องอาหารทางโรงเรียนจะต้องลงมาซื้ออาหารสัปดาห์ละ 2 ครั้ง คือ วันอังคารซื้อที่ตลาดนัดปางมะผ้า วันอาทิตย์ซื้อที่ตลาดนัดแม่ฮ่องสอน ประเภทอาหารที่ซื้อเช่น เนื้อหมูหรือเนื้อไก่ครั้งละ 80 กิโลกรัม (ใช้สัปดาห์ละ 160 กิโลกรัม) พืชผักต่างๆ ครั้งละ 300-400 กิโลกรัม กิจกรรมการผลิตอาหารที่กำลังดำเนินการ ในฤดูฝนทางโรงเรียนสามารถปลูกผักทดแทนการซื้อได้ประมาณร้อยละ 30 ในหน้าแล้งไม่สามารถผลิตได้เพราะไม่มีน้ำ ซึ่งการปลูกผักทางโรงเรียนทำมาในปีที่ 2 แล้ว ทดลองเลี้ยงไก่เนื้อ 20 ตัวและไก่ไข่ 10 ตัวเริ่มทดลองได้ 2 เดือนทดลองเลี้ยงหมูแม่พันธุ์ 2 ตัว และลูกหมู 8 ตัว ทดลองทำนาข้าวโดยจะเริ่มทำในฤดูฝนปี 2559 เป็นปีแรกเพราะทางโรงเรียนได้ทำการขุดนาใหม่ในปีที่ผ่านมายังไม่เคยทำ กิจกรรมการผลิตในโรงเรียนนอกจากทำเพื่อลดการซื้อแล้วยังเป็นฐานเรียนรู้ของนักเรียนด้วย

กลุ่มที่ 2 อาหารจากป่า เนื่องจากเยาวชนผู้ให้ข้อมูลยังมีประสบการณ์และทักษะในการเก็บหาอาหารจากป่าไม่มากจึงได้ข้อมูลเพียงบางส่วน ข้อมูลที่ได้จากกลุ่มประกอบด้วยอาหารและสมุนไพรจากป่า อาหารประเภทพืช เช่น เห็ดป่าชนิดต่างๆ หน่อไม้ มะไฟป่า ผักกูด ยอดผักข้าว ผักลิ้นไม้ (เพกา) ชะค่าน ดอกตำ ๑ อาหารประเภทสัตว์ เช่น หมูป่า เก้ง ลิง ชะนี เต่าแร็ก ตะพาบน้ำ กระรอก นกต่างๆ ผึ้ง ต่อ ปลาตำ ปลี ปลาเตี้ย ปลาไหลฯ สมุนไพรเช่น แมงไม้ หมาจาง (รางจืด) ไม้ก้างปลา หญ้าเมืองสาม ผักขมแถมฯ

รายชื่อนักวิจัยและทีมวิจัย เวทีได้สรุปร่วมกันว่าให้นักวิจัยเป็นเยาวชนจากบ้านปางคาม ผู้ช่วยนักวิจัยให้เป็นครูหรือเยาวชนดอยไตแลง 1 คน และเป็นเยาวชนปางคาม 1 คน ที่ปรึกษาจากโรงเรียนดอยไตแลง คือ ครูภู ซึ่งเป็นผู้อำนวยการฯ และนายจายที่เป็นผู้นำฝ่ายพลเรือน รายชื่อทีมวิจัยจากดอยไตแลงประกอบด้วย 1) ครูทอง 2) ครูแสงหาญ 3) นายหน่อแลง นักเรียนชั้น 8 4) นางสาวแสงพอ นักเรียนชั้น 10 5) นายจายแสง นักเรียนชั้น 9 6) นายจายกบ นักเรียนชั้น 3 7) นางสาวจูงจ๋าม นักเรียนชั้น 7 8) นางสาวมอญอ่อง นักเรียนชั้น 3 และ 9) นางสาวคำทวย นักเรียนชั้น 9

ครั้งที่ 6 เวทีพิจารณาโครงการฯ วันที่ 27 กรกฎาคม 2559

หลังจากนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้นำเสนอโครงการแล้ว คณะผู้ทรงคุณวุฒิได้มีข้อเสนอแนะต่อการปรับแก้โครงการดังนี้

- 1) ควรเพิ่มเติมข้อมูลมุมมองความมั่นคงด้านการทหาร เช่น การขีดเส้นเขตแดน มิติด้านการเมือง การปกครองและความสำคัญของปัญหา
- 2) ควรเพิ่มการอธิบาย ความสัมพันธ์ หมายถึงอะไร ครอบคลุมอะไรบ้าง ขอบเขตรูปแบบ ความสัมพันธ์ของคนสองฝั่ง
- 3) ควรเพิ่มประเด็นการศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า ประเด็นเรื่องความมั่นคงที่ต้องพิจารณาให้ลึกซึ่ง ความสัมพันธ์ชายแดนในลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากกว่าการขีดเส้นแบ่งเขต

แดนในมุมมองลักษณะทางทหาร รวมถึงมุมมองในการจัดการทรัพยากรกัน (คู่มือทางด้านสังคมมานุษยวิทยา) และควรออกแบบให้เห็นมุมมองความสัมพันธ์ในทุกมิติ (ด้านเศรษฐกิจ , ด้านสังคม/วัฒนธรรม ,ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

- 4) ควรเพิ่มเติมประเด็นการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ของชุมชนบ้านใหม่ฝ่งคอยไตแลง
- 5) ควรเพิ่มการออกแบบกระบวนการที่ทำให้ชุมชนชายแดนของทั้งสองประเทศ ได้ตระหนักถึงคุณค่าประโยชน์ของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม (ดิน/น้ำ/ป่า/ห้วย ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำกินน้ำใช้) และควรต้องสร้างความสำคัญในประเด็นความมั่นคงทางอาหาร เนื่องจากทรัพยากรลดลงและเกิดความเสี่ยงต่อการสูญเสียทรัพยากรและความปลอดภัยทางด้านสุขภาพ
- 6) ควรเพิ่มการออกแบบการสร้างพื้นที่ในการสร้างระบบการผลิตในไร่นาสวน ให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารที่ในอนาคตจะต้องไม่พึ่งพิงอาหารจากป่าเพียงอย่างเดียว
- 7) ควรเพิ่มการวิเคราะห์เชื่อมโยงประเด็นความมั่นคงทางอาหารกับอาชีพเกษตรกรรมในชุมชน (เศรษฐกิจฐานราก) และความมั่นคงของคนทำงานจิตอาสาและเยาวชนในพื้นที่ รวมถึงออกแบบกลไกระบบสนับสนุนกลุ่มเยาวชนจิตอาสาให้เกิดความยั่งยืน
- 8) ปรับการเขียนข้อเสนอโครงการให้เห็นถึงเป้าหมายใหญ่ให้ครอบคลุมในมิติสำคัญที่ชุมชนต้องการแก้ไขให้ทะลุทะลวง
- 9) ข้อเสนอแนะต่อประเด็นโจทย์ เป็นเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมของคนสองฝั่ง โดยมีการตั้งวัตถุประสงค์การศึกษาคือ มีการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างไรของคนสองฝั่งสำรวจวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของผืนป่าห้วยจ้อง (สำรวจการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า แหล่งอาหาร ความเสี่ยง การสร้างความตระหนัก การฟื้นฟูทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

การปรับแก้โครงการตามข้อเสนอแนะ

- 1) ชื่อโครงการได้ปรับเป็น “กระบวนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ชายแดนไทย-เมียนมาร์ ระหว่างชุมชน บ้านปางคามและคอยไตแลง เพื่อการจัดการแหล่งอาหารจากธรรมชาติบริเวณ ผืนป่าห้วยจ้อง โดยกลุ่มเยาวชนจิตอาสาบ้านปางคามและเยาวชนคอยไตแลง”
- 2) คำถามวิจัยได้ปรับตามข้อเสนอแนะของอาจารย์พฤกษ์ ยิบมันตะศิริ
- 3) การกำหนดวัตถุประสงค์ให้ครอบคลุมประเด็นศึกษาความสัมพันธ์ในมิติต่างๆ และประเด็นวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงสู่ความมั่นคงทางอาหาร รวมถึงการออกแบบการสร้างระบบผลิตทดแทนการพึ่งพิงจากป่าเพียงอย่างเดียว
- 4) ขอบเขตการศึกษาและกระบวนการในการดำเนินการ ส่วนใหญ่สอดคล้องกับข้อเสนอของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ได้มีการเพิ่มเติมการศึกษาเพื่อเชื่อมโยงกับประเด็นความมั่นคงทางอาหารเข้าไป

3.2 กระบวนการดำเนินการวิจัย-ระยะที่ 1

กระบวนการดำเนินการวิจัยในระยะที่ 1 มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

- 1) กระบวนการสร้างความเข้าใจ เป็นสิ่งที่ต้องทำตลอดเวลาที่ดำเนินงานโดยเฉพาะการสร้างความเข้าใจกับทีมวิจัยและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งการจัดเวทีเป็นทางการและการสื่อสารตัวต่อตัว
- 2) กระบวนการออกแบบงานวิจัย
- 3) กระบวนการเก็บข้อมูลความรู้
- 4) กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

ที่	วัน/เวลา	กิจกรรม	จำนวนผู้เข้าร่วม	สถานที่
1	3-6 พ.ย. 59	เนเจอร์เกมส์	3 คน	อุทยานฯสาละวิน
2	17 มี.ค. 2560	สร้างความเข้าใจทีมฯ/แตกกรอบประเด็น/ออกแบบเครื่องมือ	10 คน	วัดปางคาม
3	3 เม.ย. 2560	วางกรอบเนื้อหาที่จะต้องนำมาใส่ในรายงาน	3 คน	บ้านนักวิจัย
4	27 เม.ย. 2560	เวทีวิเคราะห์ระบบทรัพยากร(ป่าห้วยจอง)	17 คน	ศาลาเอนกประสงค์ประจำหมู่บ้าน
5	28 เม.ย. 2560	ศึกษาพืชสมุนไพรในชุมชน	9 คน	ชุมชนบ้านปางคาม
6	29 เม.ย.2560	วิเคราะห์ข้อมูล	9 คน	บ้านนักวิจัย

สรุปกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 สร้างความเข้าใจทีมฯ/แตกกรอบประเด็น/ออกแบบเครื่องมือ

วันที่ทำกิจกรรม : วันที่ 17 เดือนมีนาคม พ.ศ 2560

สถานที่จัดกิจกรรม : วัดบ้านปางคาม

ผู้เข้าร่วม จำนวน 10 คน ประกอบด้วย นายอภิวัฒน์ คำแหลง (นักวิจัยฯ) นายณัฐวุฒิ เกิดทวีกิจ (ทีมวิจัยฯ) นายอินสม เตชะ (ผู้ช่วยนักวิจัยฯ) ด.ญ.พิมพ์ชนก เกศชะ (ทีมวิจัยฯ) ด.ญ.จันทร์จรีน ไม่มีชื่อสกุล (ทีมวิจัยฯ) ด.ญ.สุกญา ไม่มีชื่อสกุล (ทีมวิจัยฯ) น.ส.มน ไม่มีชื่อสกุล (ทีมเยาวชนจิตอาสา) ด.ช.วรเมธ คีรีปรัชญากุล (ทีมวิจัยฯ) นายจำรูญ วงษ์จันทร์ (รองนายก อบต.ปางมะผ้า) นายชูชัย ศรัทธาธรรม (พี่เลี้ยง)

ประเด็นการพูดคุยในเวที

1) สร้างความเข้าใจโครงการวิจัยฯ กับทีมวิจัยฯ

ในกระบวนการสร้างความเข้าใจโครงการวิจัยฯ กับทีมวิจัยฯ นักวิจัยฯ ได้ทบทวนกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยฯ จนนำไปสู่การพัฒนาเป็นข้อเสนอโครงการจนได้รับการสนับสนุนโครงการจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายท้องถิ่น เพื่อให้ทีมวิจัยฯ ได้ทบทวนร่วมกันต่อการทบทวนคำถามและวัตถุประสงค์ในโครงการวิจัยฯ

คำถามวิจัยฯ คือ “รูปแบบความสัมพันธ์ชายแดนไทย-เมียนมาร์ บ้านปางคามและดอยไตแลง ที่เอื้อต่อการจัดการแหล่งอาหารจากธรรมชาติป่าห้วยจอง ควรเป็นอย่างไร?” และวัตถุประสงค์ในโครงการวิจัยฯ ประกอบด้วย

- (1) เพื่อทบทวนความสัมพันธ์ชายแดนไทย-เมียนมาร์ ระหว่างชุมชน บ้านปางคามและดอยไตแลง ในมิติทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ
- (2) เพื่อศึกษาสถานการณ์การจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการฟื้นฟูทรัพยากรในพื้นที่ป่าห้วยจองของชุมชน บ้านปางคามและดอยไตแลง
- (3) เพื่อวิเคราะห์การเข้าถึงอาหารของชุมชน บ้านปางคามและดอยไตแลง โดยเน้นอาหารที่ได้มาจากธรรมชาติ จากการผลิตและการได้มาด้วยการซื้อ การยืม การแลกเปลี่ยน และการแบ่งปัน
- (4) เพื่อออกแบบ ทดสอบและประเมินระบบการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าห้วยจอง และระบบการผลิตทดแทนให้เกิดความยั่งยืน

2) แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในประเด็นการวิจัยฯ

- (1) ศึกษากระบวนการความสัมพันธ์ในแต่ละมิติ (ทางด้านสังคม มานุษยวิทยา สังคม-วัฒนธรรม (ความเป็นเครือญาติ) / สิ่งแวดล้อม (การใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม) ผลกระทบ (ทั้งทางตรง ทางอ้อม (บวกและลบ) ของทั้ง 2 ชุมชน
- (2) ศึกษาการใช้ทรัพยากร วัฒนธรรม/ความเชื่อ/ภูมิปัญญา/วิถีปฏิบัติ
- (3) ศึกษาชนิด/ปริมาณและการเปลี่ยนแปลงของอาหารจากธรรมชาติในพื้นที่ป่าห้วยจอง
- (4) ศึกษาการเข้าถึงอาหารของชุมชน
- (5) ศึกษาแนวทางที่เอื้อต่อการจัดการผ่านการทดลองปฏิบัติ
- (6) ศึกษาเรื่องสิทธิและกฎกติกาที่เกี่ยวข้อง
- (7) ศึกษาประเด็น การเกิดความเสี่ยง/ผลกระทบของการสูญเสียทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) ความปลอดภัยทางด้านสุขภาพ การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากร (ดิน น้ำ ป่า) “ห้วยจอง”
- (8) การศึกษาประเด็นการสร้างกระบวนการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมทำงานร่วม (co – management)

3) ออกแบบเครื่องมือในการศึกษาข้อมูลในประเด็นการวิจัยฯ

- (1) การศึกษาความสัมพันธ์ในมิติเครือญาติ ใช้วิธีการสอบถามหรือสัมภาษณ์จากผู้รู้และการจัดเวทีเพื่อแรกเปลี่ยนในวงใหญ่
- (2) การศึกษาความสัมพันธ์มิติด้านวัฒนธรรม ใช้วิธีการสอบถามหรือสัมภาษณ์จากผู้รู้และการจัดเวทีเพื่อแรกเปลี่ยนข้อมูลในวงใหญ่
- (3) การศึกษาความสัมพันธ์ในมิติด้านเศรษฐกิจ ใช้วิธีการสอบถามหรือสัมภาษณ์จากผู้รู้และการจัดเวทีเพื่อแรกเปลี่ยนข้อมูลในวงใหญ่
- (4) การศึกษาความสัมพันธ์ในมิติด้านทรัพยากร ใช้วิธีการสอบถามหรือสัมภาษณ์จากผู้รู้และการจัดเวทีเพื่อแรกเปลี่ยนข้อมูลในวงใหญ่
- (5) การศึกษารูปแบบการใช้ทรัพยากร (วัฒนธรรม/ความเชื่อ/ภูมิปัญญา/วิถีปฏิบัติ) รูปแบบการใช้ทรัพยากร (วัฒนธรรม/ความเชื่อ/ภูมิปัญญา/วิถีปฏิบัติ) ใช้วิธีการสอบถามหรือสัมภาษณ์จากผู้รู้และการจัดเวทีเพื่อแรกเปลี่ยนข้อมูลในวงใหญ่
- (6) การศึกษาชนิด/ปริมาณและการเปลี่ยนแปลงของอาหารจากธรรมชาติบริเวณผืนป่าห้วยจอง ใช้วิธีการสอบถามหรือสัมภาษณ์จากผู้รู้และการจัดเวทีเพื่อแรกเปลี่ยนข้อมูลในวงใหญ่
- (7) ศึกษาการเข้าถึงอาหารของชุมชน ใช้แบบสอบถาม/แบบประเมินตัวชี้วัดความมั่นคงด้านอาหารและการจัดเวทีเพื่อแรกเปลี่ยนในวงใหญ่

4) การแบ่งบทบาทหน้าที่ในทีมวิจัย

- (1) นายอภิวัฒน์ คำแหลง รับผิดชอบดูภาพรวมโครงการทั้งหมดร่วมกับพี่เลี้ยงและสื่อสารกับทีม
- (2) นายอินสม เตชะ รับผิดชอบเรื่องข้อมูลบริบทชุมชนและทรัพยากรบ้านปางคาม
- (3) นายณัฐวุฒิ รับผิดชอบประสานงานและประสานข้อมูลคอยไต่ถาม
- (4) นางสาวสกุณา รับผิดชอบบัญชีโครงการ
- (5) ทีมวิจัยช่วยเก็บข้อมูลและช่วยในกิจกรรมตามที่มอบหมายเป็นครั้งคราว

กิจกรรมที่ 2 กำหนดกรอบเนื้อหาในรายงาน

เพื่อให้ทีมวิจัยเห็นเป้าหมายในการศึกษาข้อมูลแต่ละด้านให้ชัด จึงร่วมกันออกแบบเนื้อหาความรู้และองค์ประกอบของข้อมูลที่จะตอบวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยมีการออกแบบในบทที่ 2 ซึ่งเป็นข้อมูลบริบทที่เกี่ยวข้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

- 1) บริบททั่วไปของชุมชน ประกอบด้วย
 - สถานที่ตั้งอาณาเขตและการเดินทาง
 - ประวัติศาสตร์ชุมชนการปกครองและเหตุการณ์สำคัญๆที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา

- ครั้วเรือน ประชากร ศาสนาและความเชื่อ
- ระบบการศึกษา
- การประกอบอาชีพของสมาชิกชุมชน

กิจกรรมที่ 3 เวทีวิเคราะห์ระบบทรัพยากรบริเวณป่าห้วยจอง

ในเวทีได้เชิญผู้รู้ด้านสมุนไพรจำนวน 2 คน ผู้รู้เรื่องพืชอาหารจากธรรมชาติจำนวน 2 คน ผู้รู้เรื่องสัตว์ป่า (พรานป่า) ผู้รู้พื้นที่รู้ว่าในป่าห้วยจองมีห้วยอยู่ที่ไหนมีทรัพยากรอะไรอยู่ที่ไหนจำนวน 2 คน เพื่อมาร่วมกันให้ข้อมูลเพื่อวางกรอบในการศึกษา โดยใช้เครื่องมือแผนที่รอบนอกที่เป็นแผนที่ทำมือ ให้ผู้รู้ช่วยกันเติมข้อมูลทำให้มีข้อมูลเบื้องต้นในการออกแบบการศึกษาทรัพยากรในป่าห้วยจอง โดยจัดหมวดหมู่ดังนี้ 1. การศึกษาพืช

สมุนไพรและดอกไม้ป่า 2. พืชอาหารจากป่า 3. ประเภทสัตว์ป่ารวมถึงสัตว์น้ำที่อยู่ตามลำห้วย แผนที่ช่วยให้ได้ข้อมูลตำแหน่งที่จะทำการสำรวจว่าหากต้องการสำรวจสมุนไพรหรือดอกไม้ป่าควรจะไปบริเวณไหน และใครควรจะเป็นผู้นำทาง

กิจกรรมที่ 4 สำรวจพืชสมุนไพรและพืชอาหารชุมชน

หลังจัดเวทีวิเคราะห์ระบบทรัพยากรร่วมกับผู้รู้ไปแล้ว ก่อนทำการสำรวจในพื้นที่ป่าห้วยจอง

ตามข้อมูลที่ได้จากผู้รู้ ทีมวิจัยได้ทดลองฝึกทักษะในการศึกษาและบันทึกข้อมูลโดยการทดลองสำรวจพืชสมุนไพรในชุมชนก่อน โดยมีผู้รู้เรื่องสมุนไพรช่วยนำสำรวจและให้ข้อมูลเพิ่มเติม ผู้รู้ที่นำสำรวจคือ พ่อเต่าเอื้องหรือนายสุรศักดิ์ สานสามัคคี และผู้รู้ที่ร่วมให้ข้อมูลเพิ่มเติมคือนายรักคิด วงศ์จันทร์ เจ้าหน้าที่จากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดนที่ประจำหน่วยปางแปก ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรและคำราชาศัพท์บ้านของไทใหญ่อยู่บ้าง

กิจกรรมที่ 5 รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากช่วงของการศึกษาข้อมูลในระยะที่ 1 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนชุดเจ้าหน้าที่ทหารที่ประจำอยู่ด้านชายแดนคอยไต่ถาม มาตรการในการควบคุมการข้ามแดนมีความเข้มงวดจึงทำให้การเข้าไปจัดกิจกรรมร่วมกับเยาวชนในโรงเรียนไม่สามารถดำเนินการได้ ข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาจากฝั่งของชุมชนบ้านปางคามเป็นหลัก

3.3 กระบวนการดำเนินการวิจัยฯ ระยะที่ 2

ที่	วัน/เวลา	กิจกรรม	จำนวนผู้เข้าร่วม	สถานที่
1	30 มิ.ย. 2560	สร้างความเข้าใจและทบทวนแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2	15 คน	ศาลาเอนกประสงค์ บ.ปางคาม
2	10 ก.ค. 2560	ทบทวนความรู้และข้อมูลที่ต้องศึกษาเพิ่มเติม	10 คน	ศาลาเอนกประสงค์ บ้านปางคาม
3	2-3 ธ.ค. 2560	เดินสำรวจทรัพยากรในป่าห้วยจองตามเส้นทางกองกำ	17 คน	ป่าห้วยจองบ้านปางคาม
4	15 ธ.ค.2560	ศึกษาข้อมูลการนำเข้าสินค้าอาหารของชุมชนบนคอยไต่ถาม (ประสานขอความร่วมมือกับทหารที่ประจำด้านคอยไต่ถามช่วยบันทึกประเภทและปริมาณของสินค้าอาหารที่ผ่านด่าน 1 เดือน)	5 คน	บ้านปางคาม-ฐานปฏิบัติการชายแดน-ชุมชนคอยไต่ถาม
5	16 ธ.ค.2560	สรุปข้อมูล/ ความรู้จากการเดินสำรวจครั้งที่ 1	16 คน	ศาลาเอนกประสงค์ บ้านปางคาม
6	17 ธ.ค.2560	เวทีสร้างความเข้าใจกลุ่มเยาวชนและผู้แทนโรงเรียนคอยไต่ถาม	30 คน	โรงเรียนคอยไต่ถาม
7		ออกแบบกิจกรรมปฏิบัติการ	10 คน	ศาลาเอนกประสงค์ บ้านปางคาม
8	30 ธ.ค.2560	สำรวจการใช้ทรัพยากรบริเวณลำห้วยจองตั้งแต่ต้นน้ำติดคอยไต่ถามลงมาถึงบ้านปางคามโดยร่วมกับทีมเยาวชน ผู้รู้และครูจากคอยไต่ถาม	35 คน	ลำห้วยจองจากคอยไต่ถามถึงบ้านปางคาม

ที่	วัน/เวลา	กิจกรรม	จำนวนผู้เข้าร่วม	สถานที่
9	7 ก.พ. 2561	สรุปสถานการณ์ที่ได้จากการเดินสำรวจลำห้วยจอง	12 คน	ศาลาเอนกประสงค์บึงปางคาม
10	22-23 มี.ค. 2561	ศึกษาดูงานการจัดการทรัพยากรและการผลิต	12 คน	ณ ศูนย์ห้วยฮ่องไคร้/ศูนย์แมริม จังหวัดเชียงใหม่
11	25 มี.ค. 2561	สรุปผลการศึกษาดูงานและปรับแผนทดลองเพื่อการผลิต	12 คน	ศาลาเอนกประสงค์บึงปางคาม
12	27 เม.ย. 2561	ทดลองการทำเครื่องตะบันน้ำเพื่อส่งน้ำขึ้นไปยังพื้นที่เกษตร	25 คน	ห้วยอ่อนก่อนถึงหมู่บ้าน
13	5-6 เม.ย. 2561	ทดลองเดินป่าสำรวจเส้นทางเพื่อทดลองการท่องเที่ยว (ตั้งแคมป์หน้าถ้ำ)	12 คน	ห้วยม่วง-หน้าถ้ำปางคาม
14	13-14 พ.ค. 2561	สรุปข้อมูล/ วิเคราะห์เพื่อนำเสนอต่อผู้เกี่ยวข้อง	10 คน	ศาลาเอนกประสงค์บึงปางคาม
15	15 พ.ค. 2561	เวทีคืนข้อมูล	20 คน	วัดปางคาม

บทที่ 4

ผลการดำเนินงานวิจัย

4.1 ระบบความสัมพันธ์ชายแดนของคนบ้านปางคามและดอยไตแลง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนบ้านปางคามกับดอยไตแลง เป็นเรื่องที่ยากยิ่งก่อนในช่วงก่อนในช่วงในการศึกษาครั้งนี้จึงเล็งที่จะกล่าวถึงเส้นแบ่งพรมแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศเมียนมาร์ และหลีกเลี่ยงการนำเสนอข้อมูลที่อาจกระทบต่อความมั่นคงและความสัมพันธ์ของคนทั้งสองฝั่ง ข้อมูลเนื้อหาที่ปรากฏอาจมีศัพท์ที่เป็นภาษาท้องถิ่นอยู่บ้าง

4.1.1 ระบบความสัมพันธ์ในมิติเครือญาติของคนสองฝั่ง

ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติระหว่างบ้านปางคามกับดอยไตแลงมีมาตั้งแต่ยุคก่อนที่จะมีการตั้งบ้านเรือนของดอยไตแลง เพราะมีการเดินทางไปมาหาสู่กันระหว่างคนบ้านปางคามและพี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่และปะโอในฝั่งรัฐฉานมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ และมีการแต่งงานระหว่างคนบ้านปางคามกับคนฝั่งรัฐฉาน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายที่ไปแต่งงานแล้วพาภรรยาที่เป็นคนรัฐฉานมาอยู่ที่ปางคาม จนมีลูกมีหลานได้สัญชาติไทยตามพ่อ ปัจจุบันมีคนจากบ้านปางคามที่ไปแต่งงานกับผู้หญิงบนดอยไตแลงและเมืองต่างๆในเขตรัฐฉานมากกว่า 10 คู่ นอกจากการไปแต่งงานแล้วพาภรรยามาอยู่แล้วยังมีกลุ่มญาติหรือคนรู้จักที่พากันอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ที่บ้านปางคามอีก และอีกกลุ่มที่เข้ามาพักอาศัยเพื่อดูแลบุตรหลานที่มาเรียนหนังสือแล้วกลับยังบ้านเกิดในเขตรัฐฉานในช่วงปิดเทอมซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มของชนเผ่าปะโอ คนกลุ่มนี้ในภายหลังที่ถูกเรียนจบบางคนก็ไม่กลับไปเพราะลูกหลานได้งานทำในฝั่งประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เด็กที่เข้ามาเรียนจะได้รับสิทธิในการอยู่อาศัยและบางคนก็ได้รับสัญชาติไทยด้วย

นอกจากระบบความสัมพันธ์ผ่านการแต่งงานของคนทั้งสองฝั่งแล้ว ยังมีความสัมพันธ์ในด้านอื่นที่บ่งบอกได้ว่าบ้านปางคามและดอยไตแลงพึ่งพากัน ประมาณก่อนปี 2548 โรงเรียนบ้านปางคามเคยจ้างครูชาวไทใหญ่จากดอยไตแลงชื่อนายแสงแก้ว และนางเดือนมน มาช่วยสอนภาษาอังกฤษและภาษาพม่าให้กับเด็กในโรงเรียน ซึ่งทั้งสองคนได้มาซื้อที่ดินและสร้างบ้านอยู่ที่บ้านปางคาม ปัจจุบันแม้จะไม่ได้มาสอนภาษาที่โรงเรียนแล้วแต่ทั้งสองคนก็ยังแวะเวียนมาพักที่บ้านอยู่เป็นครั้งคราว นอกจากนายแสงแก้วกับนางเดือนมนแล้วยังมีคนอื่นที่มาสร้างบ้านเรือนอยู่ที่บ้านปางคามและพักอาศัยอยู่อีกประมาณ 10 ครอบครัว การซื้อที่ดินและสร้างบ้านเรือนจะเป็นการซื้อผ่านคนที่เป็นเครือญาติหรือเพื่อนที่ไว้ใจกัน และที่ดินส่วนใหญ่เป็นพื้นที่จับจองที่ไม่มีเอกสารสิทธิ ส่วนพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ(น.ส.3 ก.)ที่มีการขายคือพื้นที่ไร่ชาและโรงอบใบชา ซึ่งเจ้าของเดิมเป็นคนต่างจังหวัดที่เคยมาอยู่ที่บ้านปางคาม ภายหลังจากเลิกทำกิจการก็ขายต่อให้กับพลโทจ้าวยอดศึก

4.1.2 ระบบความสัมพันธ์ในมิติด้านวัฒนธรรม

ในมิติด้านวัฒนธรรมผู้คนบ้านปางคามและดอยไตแลงมีวัฒนธรรมและวิถีปฏิบัติที่ใกล้เคียงกันมากเพราะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน และวัฒนธรรมต่างๆในรอบปีก็มักจะทำร่วมกัน เช่น ในเดือนกุมภาพันธ์ทำข้าวห่ากั่วแล้วนำไปทำบุญถวายพระที่วัดจากนั้นก็ขอมาผู้หลักผู้ใหญ่คนเฒ่าคนแก่และแจกจ่ายไปตามบ้านเรือนทุกหลังในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง ลักษณะของข้าวห่ากั่วคือการนำข้าวเหนียวมาควนในน้ำกะทิให้เมล็ดข้าวสุกแล้วเติมน้ำอ้อยลงไปคนให้เข้ากัน จากนั้นนำมาเทบนใบตองกล้วยที่ปูในภาชนะเช่นด้งหรือถาดหรือถ้าทำในปริมาณมากก็จะปูใบตองกล้วยบนโต๊ะ ข้าวห่ากั่วจะให้เป็นแผ่นมีความหนาประมาณ 3-5 เซนติเมตร เสร็จแล้วตัดเป็นชิ้นขนาดพอเหมาะ(พอสำหรับกินได้ 1 คน)ห่อด้วยใบตองกล้วยเพื่อสะดวกในการนำไปถวายพระและแจกจ่ายให้กับญาติมิตร

ในเดือนเมษายนช่วงปีใหม่สงกรานต์ก็จะมีการขึ้นวัดทำบุญ และลูกหลานหรือผู้ที่อาวุโสน้อยกว่าจะทำพิธีรดน้ำดำหัวผู้หลักผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่หรือบุคคลที่เป็นที่เคารพ ช่วงหลังสงกรานต์ยาวไปจนถึงเดือนพฤษภาคมจะเป็นพิธีดำหัววัดตามความเชื่อของชาวไทยใหญ่ โดยจะเวียนไปตามวัดต่างๆที่เป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ในเขตอำเภอปางมะผ้าและอำเภอใกล้เคียงรวมทั้งวัดชาวไทยใหญ่ในเขตประเทศเมียนมาร์ที่อยู่ใกล้ชายแดน

วันเข้าพรรษาหรือเข้าหว่าจะมีการตักบาตรทำบุญที่วัดและมีการบวชพ่อชีแม่ชี(พ่อศีล-แม่ศีล)ซึ่งจะเป็นคนแก่ในหมู่บ้านไปนอนที่วัดในคืนวันเพ็ญมีการจ่ากะโมยโจยเป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหารให้กับพ่อชีแม่ชี หมายเหตุพ่อชีแม่ชีคือผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่นุ่งขาวห่มขาวไปถือศีลนอนวัดในวันเข้าพรรษาและทุกวันพระใหญ่ในช่วงเข้าพรรษา

พิธีออกพรรษาหรือออกหว่ามีการทำบุญตักบาตรที่วัด และมีการขอมาผู้เฒ่าผู้แก่ผู้หลักผู้ใหญ่ทุกบ้านจะมีการทำแข่งส่างปู้ดซึ่งมีลักษณะเป็นร้านที่ยกขึ้นจากพื้นดินสูงประมาณหัว โดยทำจากไม้ไผ่ตั้งไว้บริเวณหน้าบ้านนำขนมและพืชผลที่ปลูกไว้ในไร่สวนมาวางและมัดห้อยที่แข่งส่างปู้ดเพื่อเป็นการถวายแก่เทวดาเป็นความเชื่อว่ามีได้นำพืชผลต่างๆถวายให้เทวดาได้กินก่อนแล้วจะทำให้ผลผลิตในไร่สวนเจริญงอกงามได้ผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภคของสมาชิกในครอบครัวไม่อดอยาก

ในช่วงเข้าพรรษาจนถึงออกพรรษามีทั้งหมดเจ็ดวันพระใหญ่ คือขึ้น15ค่ำกับแรม15หรือ14ค่ำชาวบ้านก็จะประชุมกันว่าใครจะรับเป็นเจ้าภาพในการทำบุญจ่ากะโมยโจย ดังนั้นพ่อชีแม่ชี(พ่อศีล-แม่ศีล)ต้องนุ่งขาวห่มขาวนอนวัดทั้งเจ็ดครั้งตั้งแต่เข้าพรรษาจนออกพรรษา โดยชาวบ้านจะแบ่งกันเป็นเจ้าภาพ ไม่ว่าจะเป็นประธานอำนวยความสะดวกและเรื่องอาหารการกินทุกอย่างในแต่ละครั้งไป

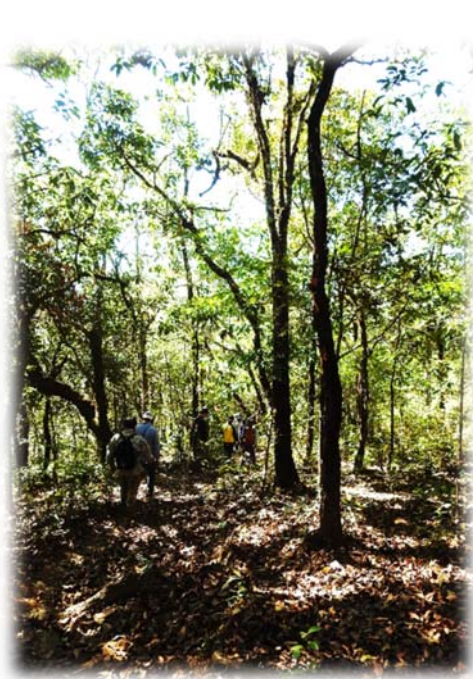
ประเพณีดับไฟเทียนหรือการทอดผ้าป่าหลังจาก จะมีการทำคันเทียนขนาดใหญ่ซึ่งทำจากไม้เกี๊ยะหรือสนสามใบ(สนน้ำมัน) โดยการนำเอาไม้เกี๊ยะที่ผ่าเป็นซีกเล็กๆมามัดรวมกันเป็นพ่อนลักษณะคล้ายท่อนสูงประมาณ 3 เมตร ปักไว้ทั่วทุกทิศของหมู่บ้านแล้วจุดไฟในเวลากลางคืนในวันรับแขก การจัดงานประเพณีดับไฟเทียนจะจัดช่วงฤดูหนาว หลังจากที่สมาชิกในชุมชนทุกคนทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่สวนเสร็จเรียบร้อยแล้ว

นำเข้าสินค้าอาหารชนิดต่างๆเฉลี่ยทั้งปีวันละ 3 คันรถกระบะที่น้ำหนักบรรทุกคันละประมาณ 1,500 กิโลกรัม 30% ของสินค้าที่นำเข้าเป็นเนื้อสัตว์ต่างๆหรือคิดเป็นน้ำหนักรวม 450 กิโลกรัม (ราคาเนื้อหมูเนื้อแดงอยู่ที่กิโลกรัมละ 150 บาท สามชั้นอยู่ที่กิโลกรัมละ 130 บาท เนื้อไก่อยู่ที่กิโลกรัมละ 80 บาท ปลาชุก/ปลาพับทิมอยู่ที่กิโลกรัมละ 60 บาท) 50% หรือประมาณ 750 กิโลกรัม เป็นพืชผักต่างๆซึ่งมีราคาเฉลี่ยตลอดทั้งปีอยู่ที่กิโลกรัมละ 10 บาท(ผู้นำเข้าสินค้าอาหารจากคอยไคแลงจะเลือกชนิดพืชผักจากราคา โดยจะเลือกพืชผักที่มีราคาถูกเพื่อให้ได้ปริมาณมากและไม่เน้นเรื่องคุณภาพมากนัก) อีก 20%เป็นประเภทอาหารแห้ง อาหารกึ่งสำเร็จรูป เครื่องดื่มขนมและเครื่องปรุงรส หากคิดเป็นมูลค่าและปริมาณของสินค้าที่มีการนำเข้าในแต่ละวันพบว่าการนำเข้าสินค้าประเภทเนื้อสัตว์วันละ 1,350 กิโลกรัม มีมูลค่ารวมประมาณ 141,750 บาท และพืชผักรวมวันละ 2,250 กิโลกรัม มีมูลค่ารวม 22,500 บาท ซึ่งยังไม่รวมประเภทอาหารแห้งอาหารกึ่งสำเร็จรูปเครื่องดื่มขนมและเครื่องปรุงรส จะพบว่าเฉพาะเนื้อสัตว์และพืชผักที่นำเข้าไปยังคอยไคแลงมีมูลค่าวันละไม่ต่ำกว่า 164,250 บาท หรือปีละ 59,951,250 บาท

นอกจากการนำเข้าสินค้าอาหารโดยผู้ค้ารายใหญ่จากคอยไคแลงทั้ง 3 รายแล้ว ในแต่ละวันยกเว้นวันพระจะมีเจ้าของเชิงหมูซึ่งเป็นคนบ้านปางคาม นำเนื้อหมูซึ่งฆ่าและที่บ้านปางคามขึ้นไปขายทุกวัน โดยเฉลี่ยวันละ 1 ตัว น้ำหนักประมาณ 50 กิโลกรัม เมื่อรวมเนื้อหมูที่นำเข้าจากตลาดแล้วเท่ากับบนคอยไคแลงบริโภคเนื้อหมูวันละไม่น้อยกว่า 500 กิโลกรัม เฉลี่ยกิโลกรัมละ 140 บาท คิดเป็นมูลค่าไม่ต่ำกว่าวันละ 70,000 บาท

4.1.4 ระบบความสัมพันธ์ในมิติด้านทรัพยากร

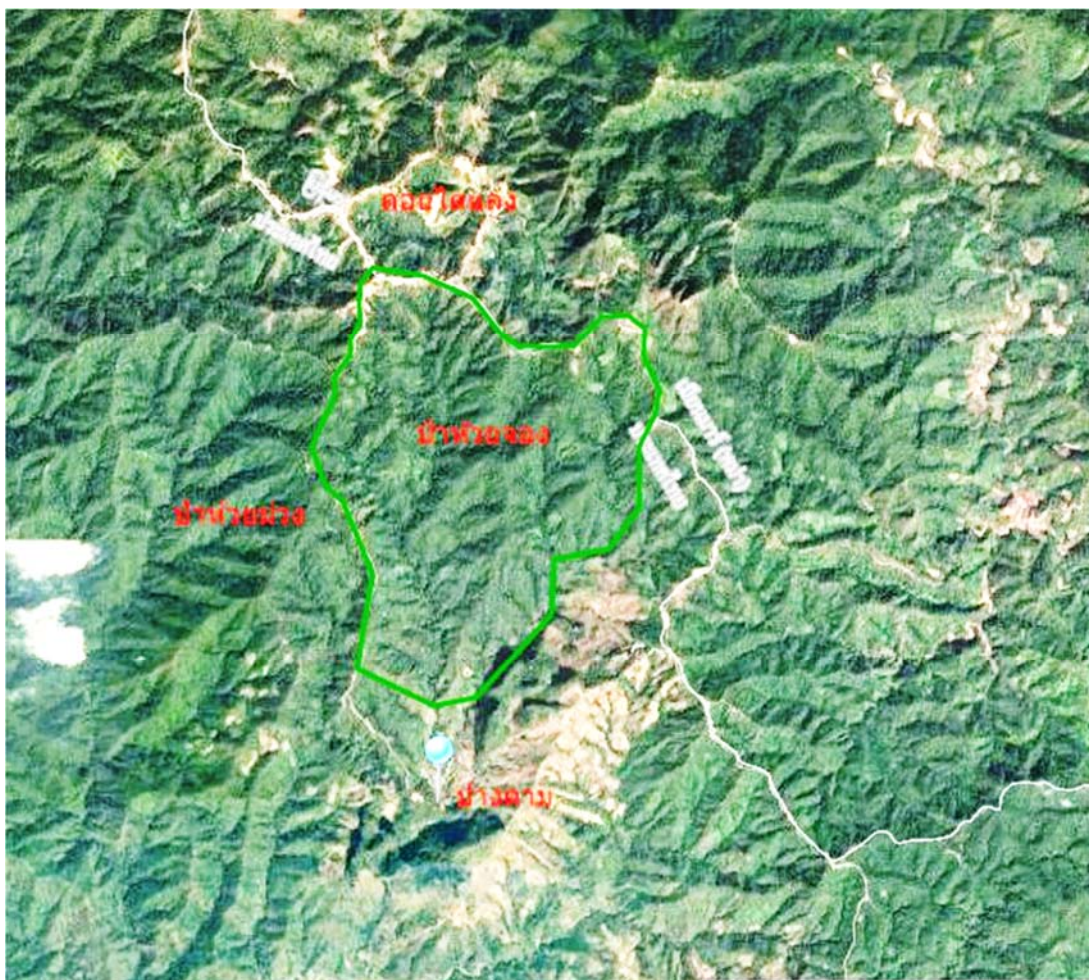
ความสัมพันธ์ในมิติด้านทรัพยากร เนื่องจากสภาพภูมิประเทศฝั่งคอยไคแลงเป็นเทือกเขาที่มีความสูงชันมีค่าความสูงเฉลี่ยระหว่าง 1,200-1,300 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง สลับหุบเขาเล็กทำ

ให้ประสบกับสภาวะการขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ และพื้นที่ยังติดต่อกับเขตของชนกลุ่มน้อยที่เคยมีการสู้รบกัน ทำให้ไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้เท่าที่ควร คนบนคอยไคแลงต้องเข้ามาใช้ทรัพยากรร่วมกับคนบ้านปางคาม เช่น การใช้น้ำเพื่อการดื่มกินและการซักล้างชาวชุมชนบ้านใหม่บนคอยไคแลงซึ่งมีการสร้างบ้านเรือนอยู่ติดกับแนวชายแดนบริเวณสันเขาที่เป็นต้นกำเนิดของลำน้ำห้วยจอง

การใช้ไม้เพื่อเป็นเชื้อเพลิงในการหุงต้ม พบว่าการเข้ามาเก็บหาไม้พื้นบริเวณสันเขาที่เป็นเส้นแบ่งเขตแดน และรวมถึงการใช้ไม้เพื่อการสร้างหรือซ่อมแซมที่อยู่อาศัยหรือคอกปศุสัตว์ก็จะ ต้องเข้าไปในพื้นที่ของบ้าน

ปางคาม หรือแม้แต่การเก็บหาอาหารจากธรรมชาติก็ต้องเข้ามาเก็บหาในพื้นที่เดียวกัน

แผนที่แสดงแนวเขตของป่าห้วยจอง

4.2 สถานการณ์ระบบทรัพยากรบริเวณผืนป่าห้วยจอง

สถานการณ์ของทรัพยากรในผืนป่าห้วยจอง จากการร่วมกันสำรวจในสามเส้นทางพบว่า

เส้นทางที่หนึ่ง การเดินสำรวจจากแนวชายแดน ลงมาตามเส้นทางเดินเท้าบนสันเขาหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า กองกำง ซึ่งเส้นทางเดินที่เชื่อมระหว่างบ้านปางคองกับ คอยไคแลง จากแนวเขตลึกเข้ามาประมาณ 200-300 เมตร สองข้างทางที่เดินผ่านพบว่ามีสภาพเป็นป่าที่ไม่มีไม้ขนาดเล็กแซมด้วยไม้พุ่ม และวัชพืชมีไม้ใหญ่ที่มีอายุมาก ค่อนข้างบางตา ส่วนบริเวณที่เป็นห้วยเล็กๆ ยังคงมีความชุ่มชื้นบางแห่งยังมีตาน้ำที่ซึมออกมาจากดินให้เห็น โดยสังเกตได้จากดงกล้วยป่ามีขึ้นอยู่ ลึกเข้ามาจากชายแดน

ประมาณ 500 เมตรสภาพป่าเริ่มเปลี่ยนความหนาแน่นของต้นไม้ขนาดต่างๆ เริ่มมีให้เห็นถี่ขึ้น เริ่มมีไม้ใหญ่มากขึ้นโดยมากเป็นไม้ก่อซึ่งเป็นไม้เนื้อแข็ง ในบริเวณนี้พบร่องรอยการเก็บผลก่อโดยสังเกตได้จากเปลือกก่อที่กองอยู่หลายกอง

สภาพป่าในบริเวณนี้เริ่มมีสภาพป่าดิบเขาสลับป่าดิบชื้น สังเกตได้จากเฟิร์นที่ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นตามลำต้นของไม้ใหญ่ และยังพบกาฝากชนิดหนึ่งที่คนท้องถิ่นเรียกว่าแมงไม้ ซึ่งตามธรรมชาติกาฝากชนิดนี้จะพบบริเวณป่าดิบชื้นที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000 เมตร และเมื่อไต่ลงมาตามสันเขาที่ระดับความสูงลดลงต่ำกว่าระดับ 1,000 เมตร สภาพป่าเริ่มแห้ง แต่ยังคงพบไม้ก่อขึ้นอยู่ค่อนข้างหนาแน่นไม่พบแมงไม้ แต่พบว่ามิกกล้วยไม้นานาชนิดขึ้นอยู่ตามต้นไม้ขนาดเล็กบางต้นมีกล้วยไม้เกาะอยู่แน่นจนมองไม่เห็นเปลือกของต้นไม้

นอกจากไม้ใหญ่

ในบริเวณนี้ยังพบว่ามีไม้พุ่มขนาดเล็ก พืชหัว พืชล้มลุกและพืชเถา ซึ่งหลายชนิดเป็นทั้งอาหารและสมุนไพรขึ้นกระจายอยู่ตลอดเส้นทาง เมื่อเดินผ่านผืนป่าที่มีไม้ก่อหนาแน่นซึ่งมีระยะทางประมาณ 1.5-2 กิโลเมตร (คำนวณจากระยะเวลาในการเดินประมาณ 45 นาที) จะพบกับป่าที่กำลังฟื้นตัวจากการที่เคยถูกใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมเมื่อเกือบ 20 ปีที่แล้ว สังเกตได้จากร่องรอยและจากคำบอกเล่าของผู้นำทางซึ่งเป็นคนในชุมชน ในบริเวณนี้ยังพบคอกวัวเก่าและร่องรอยการนำสัตว์เลี้ยงเข้ามาพื้นที่บริเวณนี้คนในชุมชนเรียกว่าพื้นที่ไร่เก่ากินพื้นที่ตามเส้นทางที่เดินผ่านประมาณ 1 กิโลเมตร

เส้นทางที่สองการสำรวจตามลำห้วยจอง

จุดเริ่มต้นของการเดินอยู่บริเวณทางขึ้นอนุสาวรีย์สมเด็จพระนเรศวร ใช้เส้นทางที่ชาวชุมชนบ้านใหม่บนคอยไต่เลาะเดินลงมาใช้น้ำจากลำห้วย สภาพป่าบริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์กว่าเส้นทางแรก มีต้นไม้ขึ้นหนาแน่นส่วนใหญ่เป็นไม้เนื้ออ่อนและอุ้มน้ำได้ดี เช่น ทองหลวงป่า โพธิ์ทะเล กล้วยป่า ค้างหลวง จีวป่า ยม่น้ำ ประคู้ส้ม เป็นต้น ซึ่งไม้เหล่านี้จะช่วยอุ้มน้ำในฤดูฝนและคายน้ำในฤดูแล้ง ประกอบกับเป็นไม้เนื้ออ่อนเนื้อไม้ไม่เหมาะกับการนำไปใช้สอยจึงอาจเป็นเหตุผลที่ทำให้ยังคงมีอย่างหนาแน่น

เมื่อเดินลงมาตามเส้นทางประมาณ 200 เมตรจะพบกับจุดที่เป็นต้นกำเนิดของลำห้วยเล็กๆหลายห้วยที่มีน้ำซึมออกมาจากพื้นดินหรือโขดหินแล้วห้วยเล็กๆ เหล่านี้ก็ไหลลงไปรวมกันจนเป็นลำห้วยจองที่มีปริมาณน้ำที่มากขึ้น พบว่า ตามห้วยเล็กๆ ที่เป็นจุดต้นน้ำจำนวนสองแห่งมีการเข้ามาใช้น้ำโดยลักษณะการใช้น้ำทำท่อไปต่อจากที่สูงให้น้ำไหลลงมาบริเวณที่ราบริมลำห้วย และจุดนี้จะใช้เป็นที่อาบน้ำซักผ้า และดวงน้ำใส่ภาชนะเพื่อนำกลับไปใช้ยังบ้านเรือน

จากการสำรวจรอบบริเวณในรัศมีประมาณ 10 เมตร พบว่ามีการทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงในลำห้วย ชนิดของขยะที่สามารถแยกได้ชัดเจน เช่น ถุงพลาสติก ขวดแชมพู/สบู่ ซองผงซักฟอก ผ้าอ้อมสำเร็จรูปที่ใช้แล้ว เสื้อผ้าเก่ากระดาดประเภทสากสีน้า ขวดแก้ว เป็นต้น เลยจากบริเวณที่อาบน้ำพบว่า มีคอกวัวที่มีวัวประมาณ 30 ตัวจำนวน 1 คอก และมีมูลทับถมหนาเกือบ 50 เซนติเมตร วันที่เข้าไปสำรวจคือวันที่ 30 ธันวาคมพบว่าในคอกยังแฉะแฉะด้านล่างที่ลาดชันมีน้ำจากคอกไหลลงมาเป็นทางยาวไกลจากคอกเกิน 10 เมตรซึ่งทิศทางการไหลมุ่งลงสู่ลำห้วย และเมื่อเดินผ่านคอกวัวไปตามทางเป็นเนินเขาที่มีลักษณะเป็นไร่เก่าไม่พบไม้ใหญ่ มีเพียงไม้พุ่มขนาดเล็กและทุ่งหญ้าที่มีร่องรอยการแทะเล็มและพบมูลวัวกระจายอยู่ในบริเวณกว้างครอบคลุมพื้นที่ตลอดทั้งเนินที่เดินผ่าน โดยใช้เวลาเดินประมาณ 20 นาทีจึงพ้นเนินแห่งนี้ เมื่อพ้นเนินเราเริ่มไต่ลงตามไหล่เขาที่ค่อนข้างชันเพื่อลงไปยังลำห้วย ในบริเวณนี้ไม่พบร่องรอยการหากินของวัวเพราะมีความลาดชันสูง และป่าเริ่มหนาแน่นแสงน้อยทำให้ไม่มีวัชพืชขนาดเล็กหรือหญ้าขึ้น

เมื่อลงมาถึงลำห้วยพบว่าสองฝั่งของลำห้วยมีผักกูดพืชตระกูลกะหล่ำและเฟิร์นขึ้นอยู่หนาแน่น เมื่อเริ่มเดินตามลำห้วยลงมาเรื่อยๆพบว่า มีதாகหูกชุมมากบางแห่งอยู่รวมกัน 3-4 ตัว ซึ่งในช่วงปลายเดือนธันวาคมพื้นที่ส่วนใหญ่จะไม่ค่อยพบจะพบได้ในช่วงฤดูฝนที่มีความชุ่มชื้นสูงเท่านั้น แต่ในลำห้วยจองกลับมีதாகหูกชุมอาจเป็นเพราะตลอดเส้นทางที่เดินลุยน้ำบ้างลัดเลาะตามริมตลิ่งบ้างเราพบว่าพื้นที่ชุ่มที่คลายน้ำอยู่หลายจุด แต่ละจุดมักอยู่บริเวณร่องเขาที่มาบรรจบกัน และบางจุดก็เป็นการคลายน้ำจากบริเวณรากของต้นทองหลวง สองฝั่งลำห้วยปกคลุมด้วยไม้ใหญ่ที่มีความสูงมากกว่า 20 เมตรและมีใบหนาแน่นจนแสงส่องลงมาได้น้อยมากบางช่วงมองไม่เห็นแสงที่ลอดผ่านลงมาเลย และยังพบร่องรอยการหากินของหมูป่าที่บริเวณริมห้วย ผู้นำทางได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าดูจากรอยเป็นการลงมาหากินซ้ำหลายครั้งหรือประจำ นอกจากรอยหมูป่าแล้วผู้นำทางยังให้ข้อมูลว่าป่าแถบนี้ยังมีสัตว์ป่าอีกหลายชนิด

เช่น เก้ง เห็น กบ ฯ แต่ที่พบมากจะเป็นหมูป่าเพราะสภาพพื้นที่ชุ่มน้ำและดงกล้วยป่าที่ขึ้นอยู่ตามริมห้วย เหมาะกับการหาอาหารของหมูป่า ส่วนสัตว์จำพวกเก้งไม่ชอบสภาพชื้นและจะลงมาเฉพาะช่วงแล้งที่ขาดแคลนน้ำ

เส้นทางที่สาม ทำการสำรวจในวันที่ 6 เมษายน 2561 การเดินสำรวจในเส้นทางนี้เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการใช้เส้นทางท่องเที่ยวทางธรรมชาติ จุดเริ่มต้นของการสำรวจอยู่บริเวณกิโลป่าป้าวชื่ออยู่คนละฟากกับต้นน้ำของห้วยจ้อง ใช้เส้นทางลัดเลาะบนไหล่เขาซึ่งด้านล่างคือลำน้ำห้วยม่วงที่ไหลลงไปรวมกับห้วยจ้องก่อนจะไหลไปลงที่ถ้ำปางคาม

ช่วงแรกของเส้นทางเป็นป่าก่อที่ขึ้นอยู่หนาแน่นแต่ขนาดของลำต้นเล็กกว่าฝั่งห้วยจ้อง ใน

บริเวณนี้พบกล้วยไม้หลายชนิดที่กำลังออกดอกบางกอก็เริ่มโรย เมื่อเดินผ่านบริเวณป่าก่อสภาพป่าเริ่มเปลี่ยน พันธุ์ไม้ที่พบเป็นไม้ที่อยู่ในสภาพป่าดิบแล้งและยังคงพบกล้วยไม้ เมื่อพ้นจากบริเวณป่าดิบแล้งเริ่มเปลี่ยนเป็นป่าไผ่ ระหว่างที่เดินลัดเลาะไปตามทางเดินสังเกตเห็นร่องรอยการคุ้ยเขี่ยของไก่ป่าและนกในหลายจุด

เมื่อเดินต่ออีกสักพักก็พบไก่อป่าที่กำลังปักไข่บินออกจากรังหายเข้าไปในป่าไผ่ที่หนาแน่น ผู้นำทางให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าบริเวณนี้มีไก่อป่าและนกชุกชุม ในช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายนจะเป็นฤดูที่ไก่อป่าเริ่มวางไข่และจะปักเป็นตัวก่อนที่ฝนจะลงในเดือนพฤษภาคม แต่ป่าแถบนี้เป็นป่าผลัดใบหากเกิดไฟไหม้รังและลูกของไก่อป่าก็มีโอกาสที่จะถูกไฟไหม้เสียหาย ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การขยายพันธุ์และเพิ่มจำนวนของประชากรไก่อป่าตามธรรมชาติในแต่ละปีนั้นค่อนข้างต่ำ อีกทั้งการล่าของมนุษย์ก็เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ประชากรไก่อป่าลดลง ผู้นำทางยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่าพรานป่ารุ่นเก่าจะล่าเฉพาะไก่อป่าตัวผู้เว้นตัวเมียไว้เพื่อให้ขยายพันธุ์

นอกจากไก่อป่าบริเวณนี้ยังเคยมีการพบเก้งโดยข้อมูลจากคนเลี้ยงวัว เก้งมักจะมาหากินปะปนกับฝูงวัวบ่อยครั้งและบริเวณนี้ก็มีผลไม้อาหารของเก้ง เช่น มะขามป้อม มะกอกป่า มะเดื่อ เป็นต้น เมื่อเดินผ่านแนวป่าไผ่เราเริ่มพบไร้ชาที่ปลูกร่วมกับไม้ป่า โดยชาวบ้านจะไม่ตัดไม้ใหญ่ปล่อยไว้เป็นร่มเงา การทำสวนชาจะต้องทำการถากกำจัดวัชพืชและไม้ต้นเล็กๆออกแล้วปลูกต้นชาเสริมได้ร่มเงาของไม้ใหญ่ซึ่งเป็นวิธีที่ทำกันมาตั้งแต่อดีต ผ่านไร้ชาเดินลัดเลาะตามความลาดชันลงมาสักพักก็

ลงมาถึงห้วยม่วงซึ่งเป็นลำห้วยเล็กๆ แต่มีน้ำไหลตลอดทั้งปี และห้วยม่วงยังเป็นลำห้วยหลักที่เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนอีกหนึ่งที่

เมื่อเดินตามลำห้วยลงมาจนพ้นพื้นที่เกษตรของชาวบ้าน ปริมาณน้ำในลำห้วยเริ่มลดลงและหายไปจนถึงจุดที่ทางน้ำมาบรรจบกับลำห้วยจอง การหายไปของน้ำก็เป็นเหตุผลเดียวกับน้ำที่ลำห้วยจอง คือในหน้าแล้ง ปริมาณน้ำในลำห้วยลดลงน้ำที่มีอยู่เพียงเล็กน้อยก็ไหลลงไปตามโพรงใต้พื้นดินและไปทะลุลงที่ถ้ำปางคาม จากบริเวณที่ห้วยม่วงมารวมกับห้วยจองเดินตามลำห้วยไปอีกประมาณ 500 เมตรจะพบปากถ้ำปางคาม ซึ่งมีลักษณะเป็นโพรงลึกลงไปมองไม่เห็นความลึกด้านล่างได้ยินเพียงเสียงน้ำที่ตกลงกระแทกกับโขดหินเสียงดังชัดเจน

ในช่วงประมาณปี 2538 ได้มีการสร้างบันไดไม้ลงไปยังถ้ำแต่ปัจจุบันชำรุดเสียหายไม่สามารถใช้การได้ ถ้ำปางคามเป็นถ้ำน้ำลอดที่สามารถเดินทะลุไปยังบ้านน้ำจางได้โดยใช้เวลาเพียง 30 นาที ซึ่งหากได้รับการบูรณะพัฒนาสามารถเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมต่อระหว่างบ้านปางคามและบ้านน้ำจางได้ บริเวณด้านหน้าของปากถ้ำมีพื้นที่ราบสามารถตั้งแคมป์ค้างคืนได้ และบริเวณนี้เคยได้รับการสำรวจจากนักวิจัยชาวออสเตรเลียที่เข้ามาศึกษาถ้ำต่างๆในพื้นที่อำเภอปางมะผ้า ข้อมูลจากงานวิจัยระบุว่าพื้นที่บ้านปางคามโดยเฉพาะบริเวณปากถ้ำปางคามเป็นพื้นที่ที่มีอากาศเย็นสบายและมีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีต่ำที่สุด (ไม่นับรวมกับยอดดอยอินทนนท์)

นอกจากสภาพอากาศที่เย็นสบายในช่วงฤดูฝนบริเวณนี้ยังมีหิ้งห้อยชุกชุม ซึ่งกรณีหิ้งห้อยที่บ้านปางคามเคยมีนักท่องเที่ยวบันทึกรูปภาพและนำไปโพสต์ชักชวนกันมาดูหิ้งห้อยที่บ้านปางคาม โดยผู้โพสต์ระบุว่าฤดูหิ้งห้อยอยู่ในช่วงกลางเดือนมีนาคม แต่จากการทดลองตั้งแคมป์พักค้างคืนที่บริเวณที่ราบหน้าถ้ำในคืนวันที่ 6 เมษายน 2561 ซึ่งเป็นช่วงฤดูร้อนไม่พบหิ้งห้อย สภาพอากาศบริเวณตั้งแคมป์หลัง 19.00 น.อากาศเริ่มเย็นอุณหภูมิที่วัดได้ต่ำกว่า 20 องศา และวัดอีกครั้งในเวลา 02.00 น. พบว่าอุณหภูมิอยู่ที่ 9 องศาและมีน้ำค้างตกแรงมาก

จากการศึกษาพบว่า

สถานการณ์ทรัพยากรในด้านที่เป็นศักยภาพ ประกอบด้วย

- 1) สภาพโดยรวมยังมีความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณนานาชนิด ทั้งกล้วยไม้สมุนไพรอาหาร และพืชเฉพาะถิ่นหายากก็ยังมีในป่าแถบนี้
- 2) การพบนกเงือกและฝูงนกยูงเป็นตัวชี้วัดที่ดีซึ่งบ่งบอกว่าป่าที่นี้ยังคงความสมบูรณ์สูง

- 3) บริเวณที่เป็นภูเขาหินปูนมีถ้ำที่ยังไม่ได้รับการสำรวจอีกหลายแห่ง ซึ่งบางแห่งมีทั้งความสวยงามและความท้าทายสำหรับผู้ชื่นชอบการผจญภัย
- 4) มีอากาศบริสุทธิ์และเย็นสบายตลอดทั้งปีโดยเฉพาะบริเวณหน้าถ้ำปางคาม
- 5) มีกลุ่มเยาวชนจิตอาสาเป็นแกนหลักในการทำกิจกรรม เกี่ยวกับการอนุรักษ์และรณรงค์ให้ชุมชนเห็นความสำคัญของทรัพยากร

สถานการณ์ทรัพยากรในด้านที่เป็นข้อจำกัด ประกอบด้วย

- 1) ยังขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการของทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง
- 2) ฝืนป่าเป็นพื้นที่เปิดที่มีขนาดใหญ่สามารถเข้าถึงได้ในหลายเส้นทาง ทำให้ยากต่อการป้องกันการลักลอบเข้ามาของคนนอกพื้นที่ บ่อยครั้งที่มีการลักลอบเข้ามาล่าสัตว์หวงห้ามในเขตป่าของชุมชน
- 3) ฝืนป่าห้วยจองถูกประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดนชุมชนไม่สามารถเข้าไปทำกิจกรรมใดๆ ได้โดยถูกต้องตามกฎหมาย

4.2.1 รูปแบบการใช้ทรัพยากร (วัฒนธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา และวิถีปฏิบัติ)

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบริเวณป่าห้วยจองที่พบจากการเดินสำรวจและการศึกษาข้อมูลจากคนในชุมชน พบว่ามีการใช้ประโยชน์ร่วมกันดังนี้

(1) ใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อผลิตประปาภูเขา ส่งไปตามบ้านเรือนครอบคลุมทุกหลังคาเรือนในบ้านปางคาม โดยมีการทำฝายกั้นลำห้วยของบริเวณเหนือหมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร แล้วใช้ท่อ PVC. ส่งน้ำมาพักในบ่อซีเมนต์ก่อนจะปล่อยน้ำลงมาตามท่อเข้าสู่บ้านเรือน ในช่วงประมาณกลางเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปีปริมาณน้ำที่ไหลเข้าท่อมามีปริมาณลดลงทำให้การใช้น้ำในชุมชนได้รับผลกระทบบ้าง โดยเฉพาะบ้านที่ตั้งอยู่ในที่สูงจะมีน้ำไหลเป็นบางเวลา ซึ่งสาเหตุมาจากในช่วงเวลาดังกล่าวของทุกปี น้ำในลำห้วยจะไหลลงใต้ดินไปทะลุลงที่ถ้ำปางคามซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน เพราะบริเวณที่เป็นที่ตั้งของชุมชนมีถ้ำและโพรงใต้ดินอยู่หลายที่

(2) ใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ในชุมชนมีเกษตรกรที่ทำการปลูกส้มเขียวหวานจำนวน 4 ราย และเป็นเพียงกลุ่มเดียวที่มีการนำน้ำจากลำห้วยจองมาใช้ และในกลุ่มที่ทำสวนส้มก็มีเพียงรายเดียวที่ใช้น้ำจากลำห้วยจอง อีกสองรายใช้จากห้วยเหือและอีกรายใช้จากห้วยม่วง ส่วนเกษตรกรกลุ่มอื่นจะทำการเพาะปลูกเฉพาะฤดูฝน เพราะพื้นที่เกษตรส่วนใหญ่อยู่สูงกว่าระดับน้ำทำให้ไม่สามารถนำน้ำมาใช้ได้หรือต้องลงทุนสูง

(3) การเข้าไปเก็บหาสมุนไพรและพืชอาหาร ด้วยสภาพป่าที่ยังคงความสมบูรณ์จึงทำให้บริเวณป่าห้วยจองเป็นแหล่งที่มีสมุนไพรหลายชนิดที่คนในชุมชนใช้ในการดูแลสุขภาพมาตั้งแต่อดีต แต่ปัจจุบันคนรุ่นหลังไม่ค่อยให้ความสำคัญจะมีก็เพียงคนรุ่นเก่าที่อายุเกิน 60 ปีเท่านั้นที่ยังคงเก็บหาและนำมาใช้ ดังนั้นในด้านการใช้ประโยชน์เพื่อเป็นแหล่งเก็บหาสมุนไพรจึงมีการใช้ค่อนข้างน้อย แต่ก็ยังผลดีกับการอนุรักษ์และการขยายพันธุ์ของพืชสมุนไพรหลายชนิด ส่วนการเก็บหาพืชอาหารส่วนใหญ่

จะเป็นบริเวณที่อยู่ใกล้ชุมชนหรือใกล้ถนน ส่วนที่อยู่ลึกเข้าไปจะไม่ค่อยถูกรบกวนเพราะสภาพของพื้นที่ที่มีความลาดชันเป็นอุปสรรคต่อการเดินจึงไม่ค่อยมีใครเข้าไป

(4) การใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ ป่าห้วยจ้องเคยถูกใช้เป็นที่เลี้ยงวัวและมีร่องรอยคอกวัวให้เห็นอยู่ในหลายที่ แต่ปัจจุบันลดจำนวนลงไปมากเหลือเพียงสองรายที่ยังคงทำการเลี้ยงและเป็นฝูงเล็กๆที่มีไม่เกิน 20 ตัวต่อฝูง ซึ่งเมื่อเทียบกับสี่ห้าปีก่อนวัวแต่ละฝูงมีประมาณ 50-100 ตัว เหตุที่หลายคนเลิกเลี้ยงก็มีเหตุจากหลายปัจจัย เช่น บางรายอายุมากเดินขึ้นเขาไม่ไหวและไม่มีลูกหลานมาทำหน้าที่แทน บางรายก็ประสบกับปัญหาวัวเข้าไปกินพืชผลในแปลงเพาะปลูกต้องจ่ายค่าเสียหายให้กับผู้เป็นเจ้าของ หลายครั้งก็เลยขายยกฝูงและเลิกเลี้ยงไป บางรายต้องการนำเงินไปลงทุนหรือซื้อทรัพย์สินเช่นที่ดิน เป็นต้น

วัฒนธรรมความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรของชุมชน พิธีกรรมที่พบว่ามีการปฏิบัติเกี่ยวกับป่าห้วยจ้อง เช่น การเลี้ยงเดือนหรือการเลี้ยงเจ้าป่าเจ้าเขาจะกระทำเฉพาะกลุ่มคนที่เลี้ยงวัวอยู่ในป่าโดยจะต้องมีการเลี้ยงเดือนทุกปีในช่วงประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม คนเลี้ยงวัวเชื่อว่าป่ามีเจ้าของการนำสัตว์ไปเลี้ยงจะมีการบอกกล่าวกับเจ้าที่ให้ช่วยปกป้องดูแลสัตว์ เมื่อถึงช่วงเวลาดังกล่าวของทุกปีก็จะมีการไปเลี้ยงเดือนเพื่อเป็นการขอบคุณและระลึกถึงบุญคุณเจ้าป่าเจ้าเขา ของที่ใช้ในพิธีประกอบด้วย ไก่ 1 คู่ เหล้า 1 ขวด โดยจะไปทำพิธีที่ต้นไม้ใหญ่บริเวณที่นำสัตว์ไปเลี้ยงเป็นประจำ

การเลี้ยงผีน้ำหรือการเลี้ยงฝ่ายคณะกรรมการนำของหมู่บ้านจะเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการดูแลเรื่องการใช้น้ำของชุมชน และทุกปีจะต้องไปทำพิธีเลี้ยงผีที่บริเวณฝาย ของที่ใช้ในพิธีอาจเลือกใช้หมูหรือไก่อย่างใดอย่างหนึ่ง ข้าวสุก, สวยดอกและเหล้า 1 ขวด โดยจะไปทำพิธีบริเวณต้นไม้ใหญ่ที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับฝาย

ความเชื่อเกี่ยวกับป่า คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนได้เล่าถึงเรื่องความเชื่อของคนไทใหญ่เกี่ยวกับป่าว่า คนไทใหญ่เชื่อว่านกยูงและนกเงือกเป็นสัตว์ที่มีเทพหรือเทวดาเป็นเจ้าของ ดังนั้นคนไทใหญ่จะไม่ทำร้าย ฆ่าหรือกินนกยูงและนกเงือกโดยเด็ดขาด และยังสอนลูกหลานว่าหากใครฆ่ามันทั้งสองชนิดจะเป็นบาปใหญ่หลวง ตายไปต้องตกนรกถูกสาปแช่งจากเทวดาเจ้าป่าเจ้าเขา ปัจจุบันบริเวณห้วยจ้องยังมีการพบนกเงือก และยังมีการพบฝูงนกยูงบริเวณหน้าถ้ำปางคามโดยพบว่ามีอยู่ 7 ตัว ซึ่งนกยูงฝูงนี้จะหากินอยู่ในพื้นที่ป่าห้วยจ้องและป่าห้วยลึกซึ่งกินพื้นที่กว้างติดต่อกับเขตตำบลนาปู่ป้อมและติดเขตชายแดน นกยูงฝูงนี้จะเวียนกลับมาทุก 2-3 ปี

4.2.2 ชนิด ปริมาณ และการเปลี่ยนแปลงของอาหารจากธรรมชาติบริเวณผืนป่าห้วยจ้อง

การศึกษาชนิดปริมาณและการเปลี่ยนแปลงของอาหารจากธรรมชาติบริเวณผืนป่าห้วยจ้อง ข้อมูลเบื้องต้นที่ได้จากการสอบถามผู้รู้และจากการแลกเปลี่ยนในเวที พบว่าอาหารจากธรรมชาติหลายชนิดลดลงและบางชนิดที่เคยมีปัจจุบันได้หายไปจากป่าห้วยจ้องแต่ยังพบในบริเวณป่าห้วยม่วง โดยการศึกษาแยกเป็นพืชอาหาร พืชสมุนไพร ดอกไม้ป่า สัตว์ป่า ข้อมูลจากผู้รู้พบว่าประเภทพืชอาหารที่คน

ในชุมชนเคยไปเก็บหามากินมีมากถึง 68 ชนิด แยกเป็น เห็ด 14 ชนิด พืชที่กินหัวกินหน่อ 16 ชนิด พืชที่กินยอดกินใบ 20 ชนิด พืชที่กินผล 18 ชนิด พืชสมุนไพรจำนวน 25 ชนิด

ปฏิทินอาหารและสมุนไพรจากป่าห้วยจอง

ที่	ชนิด	ช่วงเวลา (เดือนที่ 1-12)												สถานการณ์
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
	สมุนไพร													
1	ไม้ห่าเยิง(ต้นเป้า)	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	เท่าเดิม
2	लगจืด	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	เท่าเดิม
3	ข่าผู้ผึ้ง	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	เท่าเดิม
4	ข่าฮากเหลือง	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	เท่าเดิม
5	ข่าโตโซ่	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	เท่าเดิม
6	ไม้นางหนุ่ม	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	เท่าเดิม
7	ข่าแก้มือตาย	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	เท่าเดิม
8	แมวไม้	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	เท่าเดิม
9	ข่าแก้มมา	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	เท่าเดิม
10	ไม้เกล็ดผล								*	*	*	*	*	เท่าเดิม
11	ไพร	*								*	*	*	*	เท่าเดิม
12	มันจะลาง(ขมิ้นชัน)	*								*	*	*	*	เท่าเดิม
13	เหี่ยวคำ				*	*	*	*	*	*	*	*		เท่าเดิม
14	อุ้งป่าสำค่า(เถาเอ็นอ่อน)	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	เท่าเดิม
	ประเภทกินใบกินยอด													
15	ผักปิ้ง			*	*	*	*	*	*					เท่าเดิม
16	ส้มปี			*	*	*								เท่าเดิม
17	ผักโหลลา(ผักข้าว)		*	*	*	*	*							เท่าเดิม
18	ผักหวานป่า			*	*	*								ลดลง
19	ผักอี		*	*	*	*								เท่าเดิม
20	ผักเลี้ยว			*	*									เท่าเดิม
21	ส้มเกี้ยว			*	*	*								เท่าเดิม
22	ยอดสะบ้า			*	*	*								เท่าเดิม
23	ผักหนั่ง			*	*	*								เท่าเดิม
24	ผักมัน			*	*	*								เท่าเดิม
25	ผักเผ็ด					*	*	*	*	*	*			เท่าเดิม
26	ผักกาดนา					*	*	*	*	*	*			ลดลง
27	ผักชีนา					*	*	*	*	*	*			เท่าเดิม
28	ผักหน่อ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง

ที่	ชนิด	ช่วงเวลา (เดือนที่ 1-12)												สถานการณ์
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
29	ส้มป่อย	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	เท่าเดิม
30	ชะอมป่า			*	*	*								เท่าเดิม
31	ผักหนาม	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง
32	ผักกูด	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง
	ประเภทกินหน่อ/กินต้นอ่อน													
33	หวายป่า	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง
34	ไผ่หก,ไผ่เป่าะ,ไผ่ซาง,ไผ่ไร่					*	*	*	*	*				เท่าเดิม
35	กล้วยแดง(กล้วยป่า)	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง
36	หน่อเหี่ยวป่า				*	*	*	*						เท่าเดิม
	ประเภทกินผล													
37	มะไฟป่า						*	*						เท่าเดิม
38	ก่อ								*	*	*			เท่าเดิม
39	มะขามป้อม								*	*	*	*	*	เท่าเดิม
40	หมากคอแลน(ลิ้นจี่ป่า)						*	*	*					ลดลง
41	หมากเกรีน(ตะขบป่า)							*	*					ลดลง
42	มะม่วงป่า					*	*							เท่าเดิม
43	สมอ								*	*				ลดลง
44	ตะคร้อ(หมากโจ๊ก)							*	*	*				ลดลง
45	มะพลูดป่า			*	*	*								เท่าเดิม
46	หมากหัวลิง				*	*	*							เท่าเดิม
47	แดงหนู						*	*	*	*				เท่าเดิม
	ประเภทกินหัว													
48	บุกป่า				*	*				*	*	*		ลดลง
49	กลอย										*	*	*	ลดลง
50	ข่าป่า	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	เท่าเดิม
51	กระชายป่า					*	*	*	*	*				เท่าเดิม
52	มันป่า									*	*	*		ลดลง
	ประเภทเห็ด													
53	เห็ดเหี้ย						*	*	*					เท่าเดิม
54	เห็ดนมวัว						*	*	*					เท่าเดิม
55	เห็ดฟาน						*	*	*	*				เท่าเดิม
56	เห็ดต่อฮอย							*	*	*	*			เท่าเดิม
57	เห็ดปลวก							*	*	*	*			เท่าเดิม

ที่	ชนิด	ช่วงเวลา (เดือนที่ 1-12)												สถานการณ์
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
58	เห็ดโคน							*	*	*	*			เท่าเดิม
59	เห็ดหอม					*	*	*						เท่าเดิม
60	เห็ดหูหนู					*	*	*	*	*	*	*		เท่าเดิม
61	เห็ดหูแมว					*	*	*	*	*	*	*		เท่าเดิม
62	เห็ดนกยูง					*	*	*	*					เท่าเดิม
63	เห็ดน้ำข้าว						*	*	*					เท่าเดิม
64	เห็ดชาทอง						*	*	*					เท่าเดิม
65	เห็ดมอนไข่						*	*	*					เท่าเดิม
66	เห็ดตับเต่า					*	*	*	*	*				เท่าเดิม
67	เห็ดถอบ(เห็ดเผาะ)						*	*	*					เท่าเดิม
68	เห็ดเห็บ						*	*	*	*				เท่าเดิม
69	เห็ดแดง					*	*	*						เท่าเดิม
	ประเภทสัตว์บริเวณลำห้วย													
70	ปลาแก้ม	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง
71	ปลาเตี๊ยะ	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง
72	ปลาหาลำ(ดำ)	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง
73	เขียดแลว	*	*									*	*	ลดลง
74	เขียดอุ้ม				*	*	*	*	*	*				ลดลง
75	ปูห้วย	*	*	*	*	*						*	*	ลดลง
76	เต่าแวก			*	*	*								ลดลง
	ประเภทสัตว์ป่า													
77	แก้ง	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง
78	หมูป่า	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง
79	กระรอก	*	*	*	*						*	*	*	ลดลง
80	บ่าง	*	*	*	*						*	*	*	ลดลง
81	เห็น	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง
82	นกเป่า	*	*	*	*	*						*	*	ลดลง
83	นกเงือก	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง
84	นกยูง	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง
85	ค้อหลุม								*	*	*			ลดลง
86	ผึ้งหลวง			*	*									ลดลง
87	นกอะบู	*	*	*							*	*	*	ลดลง
88	เม่น	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	ลดลง

ประเภทพืชอาหารที่พบ

(1) ผักหนาม ลักษณะเป็นพืชอวบน้ำมีเหง้าหรือลำต้นใต้ดิน ส่วนก้านที่แตกขึ้นมาจะมีหนามโดยรอบ ลักษณะของใบเป็นรียาวมีสีเขียวมันสดใส แหล่งที่พบในธรรมชาติสามารถพบได้บริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำ การนำมาใช้ประโยชน์ใช้ห่อหรือก้านอ่อนที่ใบยังไม่คลี่มาทำอาหารได้หลายชนิด ทั้งต้มแกงหรือลวกกับน้ำพริก สถานการณ์ของผักหนามในธรรมชาติพบว่าปริมาณลดลงและหากินได้ยากกว่าในอดีต ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากประชากรที่เพิ่มขึ้นทำให้มีการเก็บหาที่มากเกินไป และอีกสาเหตุอาจเกิดจากการใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชในพื้นที่เกษตรกรรมที่อยู่ใกล้แหล่งที่อยู่ของผักหนาม ปัจจุบันชาวบ้านนิยมนำเอาต้นผักหนามจากธรรมชาติมาปลูกไว้ในบริเวณบ้าน เพื่อให้มีกินและรักษาไว้ไม่ให้สูญพันธุ์

(2) ผักกูด เป็นพืชในตระกูลเฟิร์นสามารถขยายพันธุ์ได้ด้วยสปอร์และเหง้า ลักษณะมีก้านแข็งแตกขึ้นมาจากเหง้าและมีก้านใบแตกออกจากก้านใหญ่มีใบเป็นรีเป็น ก้านอ่อนที่ใบยังไม่คลี่จะมีลักษณะม้วนคล้าย กิ่งกือเวลาขดตัว การนำมาใช้ประกอบอาหารใช้ก้านอ่อนสามารถทำได้ได้หลากหลายทั้งต้มแกงผัดหรือกินดิบกับน้ำพริกก็ได้ แหล่งที่พบสามารถพบได้ตามลำห้วยและบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำเกือบทุกแห่งในป่าห้วยของ สถานการณ์ปัจจุบันพบว่าผักกูดในธรรมชาติมีปริมาณลดลง ซึ่งสังเกตได้จากการออกไปเก็บหา ในอดีตลงไปในลำห้วยข้างบ้านก็สามารถเก็บได้พอหม้อแกง แต่ปัจจุบันต้องเข้าไปหาในป่าตามขุนห้วยและต้องใช้เวลา

ในการไปเก็บหามากขึ้น

(3) กล้วยป่า มีลักษณะคล้ายกล้วยบ้านบางชนิดมีสีของลำต้นและใบเข้มออกสีน้ำตาล กล้วยป่าส่วยใหญ่ขยายพันธุ์ด้วยการแตกหน่อแต่บางชนิดก็สามารถขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดได้ การนำกล้วยป่ามาใช้ประโยชน์สามารถใช้ได้หลายส่วน เช่น ใบกล้วยป่าบางชนิดสามารถนำมาห่อขนมหรือห่ออาหารได้ แต่บางชนิดไม่สามารถใช้ได้เพราะมีรสขม ลำต้นอ่อนสามารถเอามาแกงหรือกินดิบกับน้ำพริกได้ ต้นแก่สามารถนำมาซอยบางๆ ใช้เลียงห่มได้ ปลีกกล้วยป่าบางชนิดสามารถนำมาใช้ได้ทั้งดิบและปรุงสุก ผลกล้วยป่าบางชนิดสุกแล้วมีกลิ่นหอมรสหวานสามารถกินได้ แต่บางชนิดจะมีรสฝาดและมีเมล็ดมาไม่สามารถนำมากินได้ แต่บรรดาสัตว์สามารถกินได้

(4) ดอกต่าง เป็นไม้ที่มีลำต้นสูงประมาณ 5-6 เมตร ลำต้นและก้านใบมีหนามใบมีขนอ่อนๆ

ลักษณะของใบคล้ายกับใบมะละกอ ดอกต่างจะออกดอกที่ยอดบริเวณ ก้านใบติดกับลำต้นช่วงเวลาในการออกดอกประมาณปลายฤดูฝนถึงกลาง ฤดูหนาว แหล่งที่พบดอกต่างจะขึ้นอยู่ในบริเวณพื้นที่ป่าที่มีความชื้นและ อยู่ร่วมกับไม้อื่น การนำมาใช้ประโยชน์ใช้ดอกมาทำอาหารประเภทแกง หรือรวกับน้ำพริกก็ได้ ดอกต่างมีรสขมมันสรรพคุณช่วยเจริญอาหาร ช่วยลดไข้และบำรุงร่างกาย สถานการณ์ของดอกต่างปัจจุบันยังพบได้ใน แหล่งที่อยู่ตามธรรมชาติ และคนนิยมนำดอกต่างมาปลูกไว้ตามบ้านและ ที่ไร่นาเพื่อความสะดวกในการเก็บหา

รายชื่อพืชอาหารที่ได้จากการสอบถามผู้รู้ยังไม่ได้ข้อมูลประกอบ

(5) เห็ดป่า พืชในตระกูลเห็ดที่พบในบริเวณป่าห้วยจ้อง เช่น เห็ดโคน พบในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม เห็ดขางหรือเห็ดไผ่พบ

ในช่วงเดือนกันยายน เห็ดหูหนูพบตลอดฤดูฝน เห็ดหอมพบในช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน เห็ดบดหรือเห็ดลมพบในช่วงปลายฤดูฝนถึงฤดูหนาว

(6) หน่อไม้ ที่พบในพื้นที่ เช่น ไร่เปาะ ไร่หอก ไร่ขาง ไร่บง ไร่ข้าวหลาม โดยส่วนใหญ่จะพบบริเวณหน้า ถ้างคามบริเวณห้วยม่วงและใกล้ๆกับหมู่บ้าน เช่น บริเวณหน้าถ้ำที่เป็นภูเขาหินปูนจะมีไร่เปาะและไร่ หอกขึ้นอยู่หนาแน่น ซึ่งในบริเวณที่เป็นป่าไผ่จะไม่พบ ไม้อื่นคันหรือไม้ใหญ่ชนิดอื่นขึ้นอยู่เลย คนในชุมชน

ได้ใช้ประโยชน์ทั้งนำหน่อมาทำอาหารและยังสามารถนำไม้มาสร้างที่อยู่อาศัยหรือคอกสัตว์ได้ด้วยเพราะ ไร่หอกและไร่เปาะมีขนาดใหญ่และลำต้นยาว จากการสอบถามข้อมูลกับคนในชุมชนพบว่าปริมาณของ ไร่ทั้งสองชนิดไม่ได้ลดลงเลย เพราะไม่มีบุคคลจากภายนอกเข้ามาใช้ประโยชน์ร่วม ซึ่งต่างจากบริเวณ อื่น เช่น ไร่ข้าวหลามที่อยู่ติดถนนขึ้นคอยไคแลงจะถูกตัดไปใช้ทั้งจากคนบ้านปางคามและคนบนคอยไค แล่ง ส่งผลให้ปัจจุบันมีปริมาณลดลงจากเดิมเป็นอย่างมากและเวลาจะใช้ต้องเข้าไปหาไกลกว่าเดิม

(7) หวาย

หวายเป็นพืชตระกูลปาล์มทั่วโลกมีมากกว่า 14 สกุล และมากกว่า 600 ชนิด พบแพร่กระจายบริเวณที่มีความชื้นสูง มีฝนตกชุก พบได้ในหลายประเทศในแถบเอเชียและพื้นที่ใกล้เคียง

ประเภทพืชสมุนไพร

(1) อุ้งปลาสำก่า (เถาเอ็นอ่อน)

ชื่อวิทยาศาสตร์ Cryptolepis dubia (Burm.f.) M.R.Almeida (ชื่อพ้องวิทยาศาสตร์ Cryptolepis buchananii Roem. & Schult.) จัดอยู่ในวงศ์ตีนเป็ด (APOCYNACEAE) และอยู่ในวงศ์ย่อยนมตำเลีย (ASCLEPIADOIDEAE)

หรือ ASCLEPIADACEAE)^[1]

สมุนไพรเถาเอ็นอ่อน มีชื่อท้องถิ่นอื่น ๆ ว่า เครือเถาเอ็น^[1] เครือเขาเอ็น^[4] (เชียงใหม่), เขาควาย (นครราชสีมา), เสน่งกู (บุรีรัมย์), หล้าลิเลน (ปัตตานี), หมอหินเป็ด (สุราษฎร์ธานี), หินเป็ดเครือ (ภาคเหนือ), เครือเอ็นอ่อน (ภาคอีสาน), เมื่อย (ภาคกลาง), กวน (ฉะเชิงเทรา-แม่ฮ่องสอน), นออหมี (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)

จัดเป็นไม้เถาเลื้อยพาดพันกับต้นไม้อื่น เป็นไม้เลื้อยจำพวกเถาเนื้อแข็ง เถาลำต้นกลม เปลือกเถาเรียบหนาเป็นสีน้ำตาลอมสีดำหรือเป็นสีแดงเข้มและมีลายประตลอดเถา ยาวประมาณ 4-5 เมตร ก้านเล็กมีสีเทาอมเขียวและไม่มีขนปกคลุม เมื่อเถาแก่เปลือกจะหลุดลอกออกเป็นแผ่น ๆ มียางสีขาวข้นทั้งต้น พรรณไม้ชนิดนี้ขยายพันธุ์ด้วยการเพาะเมล็ด มักพบขึ้นตามป่าราบหรือตามที่รกร้าง

สรรพคุณ

- 1) ราก เถา และใบมีรสขมเบื่อเอียน เป็นยาเย็น มีพิษ ออกฤทธิ์ต่อหัวใจและตับ ใช้เป็นยาฟอกเลือด เถานำมาต้มกินจะช่วยทำให้จิตใจชุ่มชื้น
- 2) เมล็ดมีรสขมเมา เป็นยาขับลมในลำไส้และในกระเพาะอาหาร ทำให้ผายและเรอ ช่วยแก้อาการจุกเสียดแน่นท้อง

- 3) เกลาใช้แก้อาการฟกช้ำดำเขียว โดยใช้เกลาที่บดเป็นผง 0.35 กรัม ผสมกับเหล้ารับประทาน หรือใช้ยาแห้งประมาณ 5-6 กรัม นำมาคองกับเหล้ารับประทานครั้งละ 5 ซีซี วันละ 3 ครั้ง (ตำรับนี้ใช้แก้อาการปวดเมื่อยตามร่างกายได้ด้วย)
- 4) ใบและเกลาเป็นยาบำรุงเส้นเอ็น แก้อาการปวดเมื่อย โดยใบมีรสเบื่อเย็น ใช้ทำเป็นลูกประคบ ด้วยการนำใบมาโขลกให้ละเอียด แล้วนำมาห่อกับผ้าทำเป็นลูกประคบแก้เมื่อย ขบ แก้ปวดเสียวเส้นเอ็น ช่วยคลายเส้นเอ็น ทำให้เส้นเอ็นที่ตึงยึดหย่อน ส่วนเกลามีรสขม เบื่อมัน ใช้ตำกับน้ำคั้นเป็นยาบำรุงเส้นเอ็นให้แข็งแรง แก้เส้นเอ็นพิการ เส้นแข็ง แก้ อาการปวดเมื่อยเส้นเอ็น แก้อาการปวดบวม ปวดเมื่อยตามร่างกาย ปวดหลัง แก้ขัดยอก

(2) หญ้าเอ็นยืดหรือผักกาดน้ำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ Plantago major L. จัดอยู่ในวงศ์เทียนเกล็ดหอย (PLANTAGINACEAE)

ลักษณะ จัดเป็นพรรณไม้ล้มลุกขนาดเล็กที่มีเนื้ออ่อน มีอายุหลายปี ลำต้นมีความสูงประมาณ 30-120 เซนติเมตร โคนต้นติดอยู่กับดิน รากสั้น แดกแขนงเป็นฝอยมาก พืชชนิดนี้เป็นพรรณไม้กลางแจ้ง ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด เจริญเติบโตได้ดีในดินที่มีส่วนผสมพิเศษ ในประเทศไทยสามารถพบได้ทั่วทุกภาค โดยมักขึ้นตามทุ่งหญ้า พื้นที่โล่งแจ้งที่มีความชุ่มชื้น

สรรพคุณ

- 1) ทั้งต้นใช้ปรุงเป็นยาร่วมกับสมุนไพรชนิดอื่น ๆ ได้แก่ ดอกเก็กฮวย ว่านกาบหอย กล้วย หอมดิบ รากบัวหลวง สนหมอก ฯลฯ (ทั้งต้น)
- 2) รากนำมาคั้นกับน้ำคั้นเป็นยาแก้กระษัย (ราก)
- 3) ใช้แก้ความคันโลหิตสูง ด้วยการใช้ผักกาดน้ำและพลูควายอย่างละ 35 กรัม นำมาคั้นกับน้ำกิน (เข้าใจว่าคือส่วนของต้นและใบ)
- 4) ช่วยรักษาตาแดงเจ็บพลัน ตาเป็นต้อ (ต้น) แก้ขอบตาเป็นเม็ดบวม (ทั้งต้น)
- 5) ทั้งต้นนำไปคั้นกับน้ำตาลกรวด ใช้กินเป็นยาแก้อาการร้อนใน แก้เจ็บคอ มีฤทธิ์เป็นยาเย็น (ต้น) ส่วนเมล็ดก็เป็นยาแก้ร้อนในเช่นกัน (เมล็ด)
- 6) ช่วยแก้ไอหวัค หลอดลมอักเสบ (ต้น) ช่วยขับเสมหะ แก้อาการไอ (เมล็ด) รากใช้คั้นกับน้ำคั้นเป็นยาแก้ไอ (ราก)
- 7) ใบใช้คั้นกินเป็นยาแก้เลือดกำเดาไหล (ใบ)

(3) ไพล

ไพล หรือ ว่านไพล ชื่อสามัญ Phlai, Cassumunar ginger, Bengal root ไพล ชื่อวิทยาศาสตร์ Zingiber montanum (J.Koenig) Link ex A.Dietr. (ชื่อพ้องวิทยาศาสตร์ Zingiber cassumunar Roxb., Zingiber purpureum Roscoe) จัดอยู่ในวงศ์ขิง (ZINGIBERACEAE)

ไพล มีชื่อท้องถิ่นอื่น ๆ ว่า ปูขมิ้น มินจะลาง (ฉาน-แม่ฮ่องสอน) ว่านไฟ ไพลเหลือง (ภาคกลาง) ปูเลย ปูลอย (ภาคเหนือ) ว่านปอบ (ภาคอีสาน) เป็นต้น

ลักษณะของไพล ไพลเป็นไม้ล้มลุกมีความสูงประมาณ 0.7-1.5 เมตร มีเหง้าอยู่ใต้ดิน เปลือกมีสีน้ำตาลแกมเหลือง เนื้อด้านในมีสีเหลืองถึงสีเหลืองแกมเขียว แตงหน่อหรือลำต้นเทียมขึ้นเป็นกอ โดยจะประกอบไปด้วยกาบหรือโคนใบหุ้มซ้อนกันอยู่ เหง้าไพลสดฉ่ำน้ำ รสฝาด เย็น ร้อนซ่า มีกลิ่นเฉพาะ ส่วนเหง้าไพลแก่สดและแห้งจะมีรสเผ็ด

เล็กน้อย ขยายพันธุ์ด้วยวิธีการใช้เมล็ด แง่ หรือเหง้า แต่โดยทั่วไปแล้วจะใช้ส่วนของเหง้าเป็นท่อนพันธุ์ในการเพาะปลูก พรรณไม้ชนิดนี้มีถิ่นกำเนิดอยู่ในเอเชียแถบประเทศอินเดีย อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย

สรรพคุณ

- 1) ดอกไพล สรรพคุณช่วยขับโลหิตและกระจายเลือดเสีย กระจายเลือดที่เป็นลิ่มเป็นก้อน (ดอก)
- 2) เหง้าไพล ใช้เป็นยารักษาหอบหืด ด้วยการใช้น้ำเหง้าแห้ง 5 ส่วน / ดิบลิ 2 ส่วน / พริกไทย 2 ส่วน / กานพลู 1/2 ส่วน / พิมเสน 1/2 ส่วน นำมาบดผสมรวมกัน ใช้ผงยา 1 ช้อนชาชงกับน้ำร้อนแล้วรับประทาน หรือจะปั่นเป็นยาลูกกลอนด้วยการใช้น้ำผึ้ง ขนาดเท่าเม็ดพุทรา แล้วรับประทานครั้งละ 2 ลูก โดยต้องรับประทานติดต่อกันเรื่อย ๆ จนกว่าอาการจะดีขึ้น (เหง้าแห้ง)
- 3) ช่วยแก้อาการท้องอืดท้องเฟ้อ แก่ท้องขึ้น ท้องเดิน ช่วยขับลมในลำไส้ ด้วยการใช้น้ำเหง้าแห้งนำมาบดเป็นผงแล้วรับประทานครั้งละ 1 ช้อนชา ด้วยการนำมาชงกับน้ำร้อนและผสมเกลือด้วยเล็กน้อยแล้วนำมาดื่ม (เหง้าแห้ง)
- 4) ช่วยแก้อาการปวดท้อง ท้องเสีย แก้บิด บิดเป็นมูกเลือด ด้วยการใช้น้ำสดประมาณ 4-5 แว่น นำมาตำให้ละเอียด แล้วคั้นเอาแต่น้ำ เติมเกลือครึ่งช้อนชาแล้วนำมารับประทาน หรือจะฝนกับน้ำปูนใสรับประทานก็ได้เช่นกัน (เหง้าสด)

5) ช่วยรักษาอาการเคล็ดขัดยอก ฟกช้ำบวม ข้อเท้าแพลง ด้วยการใช้หัวไพลนำมาฝนแล้วทาบริเวณที่มีอาการฟกช้ำบวมหรือเคล็ดขัดยอก / หรือจะใช้เหง้าสด 1 แ่ง นำมาฝนเป็นชิ้นบาง ๆ แล้วต้มรวมกับสมุนไพรชนิดอื่น ๆ เนื่องจากไพลจะมีน้ำมันหอมระเหย (เหง้าสด) ช่วยแก้การเคล็ดขัดยอก ฟกช้ำบวม ข้อเท้าแพลง ด้วยการใช้เหง้า 1 เหง้า นำมาตำคั้นเอาแต่น้ำมาทาตามบริเวณที่มีอาการ / หรือจะนำมาทำให้ละเอียดแล้วผสมกับเกลือเล็กน้อย นำมาห่อเป็นลูกประคบ แล้วอังไอน้ำให้ความร้อน นำมาใช้ประคบบริเวณที่มีอาการฟกช้ำบวมและบริเวณที่ปวดเมื่อย เข้า-เย็น จนกว่าจะหาย / หรือจะใช้ทำเป็นน้ำมันไพล ด้วยการใส่ไพลหนัก 2 กิโลกรัม นำมาทอดในน้ำมันพืชร้อน ๆ 1 กิโลกรัม ให้ทอดจนเหลือง แล้วเอาไพลออก และใส่กานพลูผงประมาณ 4 ช้อนชา และทอดต่อไปด้วยไฟอ่อน ๆ ประมาณ 10 นาทีเสร็จแล้วนำมารองรอน้ำมันอุ่น ๆ และใส่การบูรลงไป 4 ช้อนชา ใส่ภาชนะปิดให้มิดชิด รอนจนเย็น แล้วจึงเขย่าการบูรให้ละลาย แล้วนำน้ำมันไพลมาทาตามวันละ 2 ครั้งเวลามีอาการปวด เข้า-เย็น (สูตรของคุณวิบูลย์ เข็มเฉลิม) (เหง้า, หัว)

6) ช่วยแก้เมื่อย แก้อาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ปวดตามร่างกาย (ใบ)

7) ช่วยแก้ผดผื่นคัน ด้วยการใส่เหง้านำมาบดทำเป็นผงผสมกับน้ำ หรือจะใช้เหง้าสดนำมาล้างให้สะอาด ฝนแล้วทาบริเวณที่เป็นก็ได้เช่นกัน (เหง้า)

8) ใช้เป็นยาสมานแผล ด้วยการใส่เหง้าสด 1 แ่ง นำมาฝนเป็นชิ้นบาง ๆ แล้วต้มรวมกับสมุนไพรชนิดอื่น ๆ เนื่องจากไพลจะมีน้ำมันหอมระเหย (เหง้าสด)

9) เหง้าไพลสามารถนำมาใช้ดื่มกับน้ำอาบหลังคลอดของสตรีได้ (เหง้า)

10) เหง้าของไพลมีน้ำมันหอมระเหย ซึ่งจากการทดลองพบว่ามันมีฤทธิ์ช่วยลดอาการอักเสบได้

(4) กำลังเสือโคร่ง

กำลังพญาเสือโคร่ง ชื่อสามัญ Birch

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Betula alnoides* Buch.-Ham. ex D.Don จัดอยู่ในวงศ์กำลังเสือโคร่ง (BETULACEAE)

กำลังพญาเสือโคร่ง มีชื่อท้องถิ่นอื่น ๆ ว่า กำลังเสือโคร่ง (เชียงใหม่) พญาเสือโคร่ง นางพญาเสือโคร่ง (คนเมือง) ลำแค ลำแคร์ ลำคิแย (ลัวะ) เส่กาวเว (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) เป็นต้น

ลักษณะของกำลังพญาเสือโคร่ง

ต้นกำลังพญาเสือโคร่ง มีถิ่นกำเนิดและพบได้มากทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 800-1,000 เมตร และเป็นต้นไม้ประจำจังหวัดน่าน โดย

จัดเป็นพรรณไม้ยืนต้นสูงขนาดใหญ่ มีความสูงราว 20-40 เมตร วัตรอบลำต้นได้ประมาณ 1-2 เมตร เปลือกต้นมีสีน้ำตาลเทาหรือเกือบดำ เปลือกมีต่อมระบายอากาศเป็นจุด ๆ เล็ก ๆ ขาว ๆ ลักษณะกลมหรือรีปะปนกันอยู่ เปลือกมีกลิ่นคล้ายกับการบูร เมื่อแก่จะลอกออกเป็นชั้น ๆ คล้ายกระดาษ ที่ยอดอ่อน ก้านใบ และช่อดอกจะมีขนสีเหลืองหรือสีน้ำตาลปกคลุมอยู่ ขนเหล่านี้จะลดลงเรื่อย ๆ จนเกลี้ยงหรือเกือบเกลี้ยงเมื่อแก่ ส่วนของเนื้อไม้ กระพี้ และแก่นมีสีต่างกันเพียงเล็กน้อย เนื้อไม้มีสีน้ำตาลอ่อนออกเหลืองปนขาวหรือค่อนข้างขาว เนื้ออ่อนค่อนข้างละเอียด มีเส้นตรง แข็งปานกลาง มีลวดลายที่สวยงาม และสามารถไสกบตบแต่งได้โดยง่าย ขัดเงาได้ดี ต้นกำลังพญาเสือโคร่งขยายพันธุ์ด้วยวิธีการเพาะเมล็ด

สรรพคุณของกำลังพญาเสือโคร่ง

- 1) เปลือกต้นใช้ทำเป็นยาจองเหล้าคั้นเป็นยาบำรุงกำลัง บำรุงร่างกาย หรือจะใช้เปลือกต้นที่ตากแห้งแล้วใช้ผสมกับน้ำกระทืบโรง โดไม่รู้ล้ม ตานเหลือง มะดันขอ ข้าวหลามดง หว้ายาข้าวเย็น ไม้มะตูม แก่นฝาง ลำต้นห่อสะพายควาย และจะค่าน นามาต้มเป็นยาคั้น (เปลือกต้น)
- 2) ช่วยทำให้เจริญอาหาร (เปลือกต้น)
- 3) ช่วยบำรุงเลือด (เปลือกต้น)
- 4) เปลือกใช้ต้มเป็นยาบำรุงธาตุในร่างกาย (เปลือกต้น)
- 5) ช่วยอาการปวดฟัน ป้องกันฟันผุ ด้วยการใส่เปลือกต้น นามาตากออกเป็นแผ่นแล้วนำมาเผาไฟ แล้วนำผงที่ได้มาทาบริเวณที่ปวดฟันหรือฟันผุ (เปลือกต้น)
- 6) เปลือกต้นช่วยขับลมในลำไส้ (เปลือกต้น)
- 7) รากใช้ต้มเป็นน้ำดื่มร่วมกับรากโด้ไม่รู้ล้ม ใช้ดื่มเป็นยาแก้อาการปวดเมื่อยตามร่างกาย หรือจะใช้เปลือกต้นที่ตากแห้งแล้วใช้ผสมกับน้ำกระทืบโรง โดไม่รู้ล้ม ตานเหลือง มะดันขอ ข้าวหลามดง หว้ายาข้าวเย็น ไม้มะตูม แก่นฝาง ลำต้นห่อสะพายควาย และจะค่าน นามาต้มเป็นยาคั้น (ราก, เปลือกต้น)
- 8) เปลือกต้นมีน้ำมันหอมระเหยชนิดหนึ่งที่มิกลิ้นฉุนแรงคล้ายน้ำมันระกำ หากทิ้งไว้จนเปลือกแห้ง กลิ่นจะทำให้เส้นเอ็นแข็งแรง (เปลือกต้น)
- 9) เปลือกต้นมีกลิ่นหอม ใช้ดมแก้อาการหน้ามืดตาลายได้ (เปลือกต้น)

(2) สมุนไพรที่พบจากการเดินสำรวจในชุมชนและในป่า ซึ่งเป็นชื่อภาษาท้องถิ่นยังมีอีกหลายชนิด เช่น จำปูน ลักษณะเป็นไม้ยืนต้น ใช้เปลือกมาต้มอาบเพื่อช่วยกระตุ้นการไหลเวียนของเลือด แมวไม้ เป็นพืชในตระกูลกาฝาก ใช้รากตากแดดให้แห้งนำมาต้มกินหรือดองเหล้าสรรพคุณเป็นยาบำรุงกำลัง เสาคำ หรือดอกตำเหินสีเหลือง เป็นพืชล้มลุกมีเหง้าเป็นลำต้นใต้ดินลักษณะคล้ายขิง ชอบสภาพที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ สรรพคุณใช้เหง้ามาต้มอาบแก้อาการคันและช่วยกระตุ้นการไหลเวียนของเลือด กลุ่มของ

สมุนไพรที่บำรุงผิวพรรณและแก้อาการร้อนใน เช่น เลือดคนางปอน, หญ้าอาจหลวง, หญ้าหอมเกี้ยว, จำเริญ, ลำห้อย, ยาซากเหลือง เป็นต้น สมุนไพรที่รักษาอาการหูดื้อตาฝ้าฟาง เช่น นอดหอม และ ผักเคื่อคอย

4.2.3 การเข้าถึงอาหารของชุมชน

ชุมชนบ้านปางคาม

การเข้าถึงอาหารจากการผลิต ร้อยละ 80 ของครัวเรือนสามารถผลิตข้าวพอกิน และทำการผลิตพืชอาหารกินเองในฤดูฝนแต่ในฤดูแล้งการผลิตลดลงเพราะไม่มีน้ำเพียงพอหรือพื้นที่อยู่ไกลน้ำ และครัวเรือนอีกร้อยละ 20 ที่ทำอาชีพรับจ้างเพียงอย่างเดียวต้องพึ่งพาอาหารจากการซื้อทั้งหมด ไม่มีการผลิตเอง สัดส่วนการได้มาซึ่งอาหารจากการผลิตของชุมชนคิดเป็นร้อยละ 25 ของอาหารที่ชุมชนบริโภค

การเข้าถึงอาหารจากการซื้อ คนในชุมชนสามารถเข้าถึงอาหารจากการซื้อได้ง่ายทั้งเรื่องกำลังซื้อและความหลากหลายของสินค้าอาหาร ร้านค้าในชุมชนจะเตรียมสินค้าไว้ครบถ้วนและมีปริมาณมากพอเพราะอยู่ไกลจากตัวอำเภอ อีกทั้งยังต้องเตรียมไว้เพื่อมีคนจากดอยไตแลงเข้ามาหาซื้ออาหารและข้าวของเครื่องใช้ จึงทำให้ในร้านค้ามีความหลากหลายของสินค้า สัดส่วนการได้มาซึ่งอาหารจากการซื้อคิดเป็นร้อยละ 45 ของอาหารที่ชุมชนบริโภค

การเข้าถึงอาหารจากการแบ่งปัน บ้านปางคามก็มีวัฒนธรรมคล้ายกับบ้านไทใหญ่ทั่วไปแต่วิถีชีวิตในการประกอบอาชีพนั้นแตกต่างกัน ทำให้วัฒนธรรมในการแบ่งปันอาหารมีความถี่น้อยกว่าบ้านอื่นๆ สัดส่วนการได้มาซึ่งอาหารจากการแบ่งปันของบ้านปางคามอยู่ที่ร้อยละ 5 ของอาหารที่ชุมชนบริโภค

การเข้าถึงอาหารจากฐานทรัพยากรหรืออาหารจากธรรมชาติ ชุมชนสามารถเข้าถึงได้แต่บางอย่างเริ่มหายากและส่วนใหญ่มีปริมาณลดลง สาเหตุจากการใช้ประโยชน์ร่วมกันกับหมู่บ้านใกล้เคียงและบางครั้งก็มีพี่น้องเพื่อนบ้านจากฝั่งเมียนมาร์ข้ามมาเก็บหาอาหารในเขตป่าของชุมชนด้วยจึงทำให้ผลผลิตจากธรรมชาติลดลง สัดส่วนการได้มาซึ่งอาหารจากฐานทรัพยากรคิดเป็นร้อยละ 25 ของอาหารที่ชุมชนบริโภค

ดอยไตแลง

อาหารส่วนใหญ่ที่ใช้บริโภคในครัวเรือนประมาณร้อยละ 85 ได้มาจากระบบสวัสดิการที่ทางรัฐจัดให้ เช่น คนที่มีอายุ 5 ปีขึ้นไปจะได้รับข้าวสารคนละ 1.5 ถัง/เดือน พร้อมกับข้าวที่เป็นวัตถุดิบและเครื่องปรุงที่จำเป็น อาทิ ไข่ไก่ เนื้อสัตว์ ปลาแห้ง ผักสด/แห้ง/ดอง พริก

เกลือ กะปิ น้ำมันพืช เป็นต้น อาหารที่สามารถผลิตได้เองในฤดูฝนประมาณร้อยละ 10 เช่น ผักกาด ผักชี

มะเขือเทศ มะเขือยาว มะเขือกรอบ พริก บางครอบครัวมีการเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ไว้กินเอง อาหารที่ได้จากการซื้อประมาณร้อยละ 3 เช่น การซื้ออาหารปรงสุกหรืออาหารปรงสำเร็จจำพวกก๋วยเตี๋ยว ข้าวซอย ขนมเส้น ฯ อาหารที่ได้จากการเก็บหาจากธรรมชาติร้อยละ 2 เช่น พืชผักต่างๆตามฤดูกาลและสัตว์ป่า

4.2.4 แนวทางที่เอื้อต่อการจัดการ

จากการศึกษาพบว่า

ด้านการผลิตเพื่อทดแทนการซื้อหรือการพึ่งพาจากธรรมชาติ ยังมีข้อจำกัดในเรื่องของระบบน้ำ และแหล่งน้ำที่อยู่ต่ำกว่าพื้นที่เพาะปลูก เพื่อค้นหาความรู้และรูปแบบในการจัดการที่เหมาะสมกับพื้นที่ ทีมวิจัยจึงเดินทางไปศึกษาดูงานระบบการผลิตที่อาจนำมาปรับใช้กับพื้นที่ ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ โดยประเด็นหลักที่ไปศึกษาคือ ศึกษารูปแบบการผลิตจากฐานเรียนรู้ต่างๆที่มี ประกอบด้วย 1. ฐานเรียนรู้การเพาะเลี้ยงเห็ดชนิดต่างๆ 2. ฐานเรียนรู้การเพาะเลี้ยงกบ 3. ฐานเรียนรู้การปลูกพืชสมุนไพร และไม้ผล 4. ฐานเรียนรู้การเลี้ยงไก่ ไปดูระบบการผลิตและการจัดการนำที่ศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติที่อำเภอแม่ริมจุดสนใจของทีมคืออุปกรณ์ตะบันน้ำที่สามารถนำมาปรับใช้ในพื้นที่ หลังจากกลับมาสรุปความรู้ที่ได้จากการไปศึกษาดูงานทั้งสองที่ สิ่งที่ทีมวิจัยเห็นว่าน่าจะนำมาปรับใช้กับพื้นที่ได้ เช่น 1.) การเพาะเลี้ยงเห็ดแต่อาจจะต้องประยุกต์จากการเพาะเลี้ยงในอาหารที่ทำเป็นก้อนมาเป็นการเพาะเลี้ยงในขอนไม้แทน โดยจะต้องไปเรียนรู้กระบวนการผลิตทุกขั้นตอนอีกครั้งซึ่งจะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้จนจบหลักสูตร 5 วัน 2.) การปลูกไม้ผลแบบผสมผสาน โดยทีมวิจัยได้นำแนวคิดเรื่องการปลูกไม้ผลแบบผสมผสานมาปรับใช้กับพื้นที่ว่างเปล่าในบริเวณบ้านเพื่อเพิ่มความหลากหลายของอาหารจากการผลิต 3.) ทดลองทำเครื่องตะบันน้ำเพื่อนำน้ำมาใช้ในแปลงเกษตรที่อยู่สูงกว่าลำห้วย

การทดลองทำเครื่องตะบันน้ำ ทีมวิจัยได้ร่วมกันทำฝายในลำห้วยเล็กๆซึ่งเป็นลำห้วยสาขาของห้วยจ้อง โดยใช้กระสอบบรรจุดินทับปากเรียงเป็นฝายกั้นแนวลำห้วยเพื่อท่อน้ำ เมื่อทำฝายเสร็จวางท่อ PVC ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 นิ้วจากฝายยาวไปตามลำห้วยเพื่อให้ได้ความต่างระดับประมาณ 2 เมตร ปล่อน้ำให้ไหลเข้าท่อไปยังเครื่องตะบันน้ำ ซึ่งทำตามแบบที่ดูมาจากศูนย์เรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่อำเภอแม่ริม ผลการทดลองเครื่องตะบันน้ำสามารถส่งน้ำขึ้นไปสูงจากระดับที่ติดตั้งตัวเครื่องถึง 10 เมตร

หมายเหตุ ตัวตะบันน้ำที่ทดลองทำจากท่อ PVC ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 1 นิ้ว ใช้เชือกกล้วยทองเหลือง 2 ตัว โดยการวางเชือกกล้วยจะคว่ำตัวหงายตัว มีท่อดักอากาศขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 2.5 นิ้ว ยาว 60 เซนติเมตรเพื่อเพิ่มแรงดัน และใช้ท่อส่งน้ำขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5 นิ้ว

แม้การทดลองจะสามารถส่งน้ำขึ้นไปที่สูงได้ถึง 10 เมตรแต่ก็ยังพบปัญหา เรื่องการทำงานที่ไม่เสถียรของตัวเครื่องซึ่งทีมวิจัยมีการตั้งสมมุติฐานไว้ 2 ข้อ คือ 1. อาจเป็นเพราะน้ำที่ไหลเข้าท่อลงมาที่เครื่องไม่สม่ำเสมอ และ 2. เชือกกล้วยเล็กเกินไปทำให้น้ำหนักในการเปิดคว่ำตัวที่หงายไม่พอ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทีมวิจัยจะต้องร่วมกันทดลองและปรับปรุงเพื่อให้สามารถใช้งานได้จริงในอนาคต

แนวทางในการจัดการทรัพยากร จากสถานการณ์ด้านทรัพยากรที่ทีมวิจัยได้นำเสนอข้อมูลในเวทีชุมชน สิ่งที่หลายคนเห็นว่าสมควรต้องบริหารจัดการแก้ไขคือประเด็นเรื่องคุณภาพของน้ำ ซึ่งเกิดจากการใช้ทรัพยากรบริเวณต้นน้ำของพื้นที่ในชุมชนบ้านใหม่บนคอยไตแลง และข้อมูลดังกล่าวก็ได้มีการพูดคุยกันระหว่างผู้นำบนคอยไตแลงและผู้นำชุมชนบ้านปางคาม ฝ่ายผู้นำบนคอยไตแลงเสนอว่าจะออกคำสั่งห้ามไม่ให้พื้นที่ในชุมชนบ้านใหม่ลงมาใช้น้ำในบริเวณดังกล่าว แต่ทีมวิจัยและผู้นำชุมชนบ้านปางคามเห็นว่าไม่ใช่การแก้ปัญหาที่ถูกต้อง เพราะระบบการปกครองชุมชนบนคอยไตแลงใช้ระบบทหารหากมีคำสั่งออกมาผู้รับคำสั่งฝ่ายใดจะต้องได้รับโทษหนัก และหากห้ามไม่ให้พื้นที่หนึ่งลงมาใช้น้ำก็จะทำให้ได้รับความเดือดร้อนเพราะเป็นเพียงแหล่งเดียวที่มีอยู่ และในการเดินสำรวจพื้นที่ในวันที่ 30 ธันวาคม กลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนคอยไตแลงที่ร่วมกับทีมเยาวชนจิตอาสาบ้านปางคาม ในจำนวนเยาวชน 11 คน 5 คนก็เป็นผู้ที่มีบ้านมีครอบครัวอยู่ในชุมชนบ้านใหม่ และเป็นผู้ที่ต้องพึ่งพาการใช้ทรัพยากรบริเวณต้นน้ำห้วยจองด้วยเช่นกัน

ดังนั้นเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการ ทีมวิจัยจึงเสนอแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ระหว่างเยาวชนคอยไตแลงและเยาวชนจิตอาสาบ้านปางคาม ดังนี้

- 1) ร่วมกันทำกิจกรรมเก็บขยะบริเวณต้นน้ำและเดินตามเส้นทางน้ำ จากต้นน้ำไปให้ถึงปลายน้ำให้เห็นว่าน้ำที่ไหลแล้วสุดท้ายไปที่ไหน เพราะการเดินตามสายน้ำในวันที่ 30 ธันวาคมนั้นยังเดินไม่สุดสายน้ำ การเดินจากต้นน้ำไปจนถึงฝายที่บ้านปางคามใช้ทำน้ำประปาภูเขาเพื่อใช้ในครัวเรือนจะต้องใช้เวลาถึง 2 วัน เพื่อให้เพื่อนๆเยาวชนบนคอยไตแลงได้รับรู้ข้อมูลอีกด้านของสายน้ำ

- 2) การทดลองจัดกิจกรรมทัวร์ป่าและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม โดยเยาวชนทั้งสองฝั่งร่วมกันเป็นมัคคุเทศน์และเป็นเจ้าบ้าน เช่น เดินจากบ้านปางคามตามเส้นทางกองกำจั้นไปค้างคืนที่ชุมชนบ้านใหม่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม หรือจะไปเริ่มต้นที่ชุมชนบ้านใหม่แล้วเดินลงมาอนที่บ้านปางคาม อีกเส้นทางคือการเดินตามลำห้วยแล้วไปพักค้างคืนในป่า เก็บหาอาหารจากธรรมชาติมาทำกับข้าวกินโดยไม่ต้องเตรียมกับข้าวจากตลาดไป ซึ่งเส้นทางนี้เหมาะสำหรับกลุ่มที่ชอบลุย และอีกเส้นทางคือเดินจากกัวป่าป่าลงไปตามลำห้วยม่วงแล้วไปตั้งแคมป์ค้างคืนที่หน้าถ้ำปางคาม

4.2.5 สิทธิและกฎกติกาที่เกี่ยวข้อง

การเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในบริเวณป่าห้วยจอง ชุมชนมีกฎกติกาเพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ดังนี้

- 1) ห้ามขยายพื้นที่เพาะปลูกรุกล้ำเข้าไปในเขตป่า หากพบมีการบุกรุกจะยึดพื้นที่คืนเป็น 4 เท่าของที่ทำการบุกรุก
- 2) ห้ามตัดไม้ในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำป่าห้วยจอง
- 3) ห้ามจุดไฟหรือเผาป่าในเขตพื้นที่ป่าห้วยจอง

นอกเหนือจากข้อห้ามดังกล่าวแล้วชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบริเวณป่าห้วยจองได้ ซึ่งสิทธิเหล่านี้เป็นสิ่งที่ชุมชนให้การยอมรับ

หากมองในมุมมองของหน่วยงานรัฐชุมชนจะไม่สามารถเข้าไปทำกิจกรรมใดได้ในเขตป่าห้วยจองได้เลย เพราะตามกฎหมายพื้นที่ป่าห้วยจองถูกประกาศให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสันปันแดน ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าปี 2535

4.2.6 ประเด็นที่เป็นความเสี่ยงหรือส่งผลกระทบต่อทรัพยากรบริเวณผืนป่าห้วยจอง

สิ่งที่เป็นความเสี่ยงและส่งผลกระทบต่อทรัพยากรบริเวณป่าห้วยจอง ด้านความเสี่ยงต่อทรัพยากรป่าไม้โดยเฉพาะไม้ที่ใช้เป็นเชื้อเพลิง ในแต่ละปีทุกครอบครัวจะต้องเตรียมไม้ฟืนไว้ให้พอใช้ตลอดช่วงฤดูฝนหรือตลอดทั้งปี และคำนิยมในการใช้ไม้เนื้อแข็งประเภทไม้แดงและไม้ก่อมาทำฟืน นับว่าเป็นความเสี่ยงที่สำคัญ เพราะประเภทไม้เนื้อแข็งโตช้าและอัตราการขยายพันธุ์เองตามธรรมชาติก็ค่อนข้างต่ำ ไม้ที่นำมาทำฟืนอย่างน้อยมีอายุมากกว่า 10 ปี เฉลี่ยครอบครัวหนึ่งจะต้องใช้ไม้เป็นเชื้อเพลิงในการหุงต้มปีละ 1 ตัน เมื่อนำไม้จากทุกครอบครัวมารวมกันจะพบว่าเราต้องสูญเสียไม้เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงปีละไม่ใช่น้อย

สิ่งที่เป็นความเสี่ยงต่อการสูญเสียอีกประการคือการล่าสัตว์ที่ไม่มีขอบเขต แม้จะมีการประกาศเป็นพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่มีกฎหมายเข้มงวดก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้วยังคงมีการล่าเกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งแต่เดิมการล่าเป็นวัฒนธรรมในการหาอาหาร แต่ปัจจุบันจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นวิธีการล่าเปลี่ยนไปเพื่อความสะดวกและเพื่อการค้าทำให้เกิดการล่าที่เกินความจำเป็น ผนวกกับการขายตัวของพื้นที่เกษตรกรรมยังทำให้พื้นที่ปลอดภัยสำหรับสัตว์ป่าลดลงทุกที หากปล่อยให้มีการล่าแบบไม่มีการควบคุมไม่นานคงไม่เหลือนกเงือกและฝูงนกยูงให้คนรุ่นหลังได้ดูอีกแล้ว

ปัจจัยสำคัญที่จะช่วยลดความเสี่ยงและผลกระทบ ที่จะเกิดขึ้นกับผืนป่าห้วยจองมิได้อยู่เพียงการรุกขึ้นมาทำกิจกรรมร่วมกันของเยาวชนทั้งสองฝั่ง แต่หากผู้นำทั้งสองฝั่งให้ความสำคัญและเอาใจจริงกับเรื่องนี้อากาศของป่าห้วยจองกับนกเงือกและฝูงนกยูงก็อาจอยู่คู่กันตลอดไป

บทที่ 5

สรุปผลการดำเนินงานและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการดำเนินงานโครงการวิจัย

5.1.1 การศึกษาระบบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนบ้านปางคามกับชุมชนคอยไต่แลง

ได้ดำเนินการโดยเยาวชนจิตอาสาบ้านปางคามกับเยาวชนในโรงเรียนคอยไต่แลง โดยทำการศึกษาใน 4 มิติ ประกอบด้วย 1) การศึกษาความสัมพันธ์ในมิติความเป็นเครือญาติ 2) การศึกษาความสัมพันธ์ในมิติด้านวัฒนธรรม 3) การศึกษาความสัมพันธ์ในมิติด้านเศรษฐกิจ 4) การศึกษาความสัมพันธ์ในมิติด้านทรัพยากร

หากมองความสัมพันธ์ของคนทั้งสองฝั่งในมิติความเป็นเครือญาติและมิติทางด้านวัฒนธรรม พบว่ารูปแบบความสัมพันธ์ทั้งสองมิติเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันของทั้งสองชุมชนเป็นอย่างดี หากใช้จุดแข็งในเรื่องนี้ไปสู่การพัฒนาความสัมพันธ์ในด้านต่างๆ อย่างจริงจัง จะนำไปสู่การอยู่ร่วมและประโยชน์ร่วมของทั้งสองฝั่ง หากมองความสัมพันธ์ในมิติทางด้านเศรษฐกิจ คนส่วนใหญ่ในชุมชนยังเข้าไม่ถึงโอกาสเหล่านั้น กรณีของการนำเข้าสินค้าประเภทอาหาร ที่แต่ละปีมีมูลค่าทางการตลาดสูงถึงเกือบหกสิบล้านบาท แต่กลับเป็นผู้ค้าและนายทุนภายนอกทั้งสิ้นที่คุมตลาดตรงนี้ ส่วนความสัมพันธ์ในมิติด้านทรัพยากรก็เป็นไปในลักษณะของการที่คนจากคอยไต่แลงเข้ามาพึ่งพาทรัพยากรจากเราเพียงฝ่ายเดียว หากมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่นการบวชป่าหรือปลูกป่าก็จะมีพี่น้องจากฝั่งคอยไต่แลงมาร่วมในฐานะแขกที่มาร่วมงานเท่านั้น ยังไม่มีการสร้างโอกาสให้ใช้ความสัมพันธ์ในการเป็นเครือญาติมาร่วมกันอย่างแท้จริง กลับตรงกันข้ามเพราะการที่มีระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และความสัมพันธ์ในระบบเศรษฐกิจที่มีการจ้างงานและการรับงานในธุรกิจรับเหมาก่อสร้างกลับกลายเป็นประเด็นที่อ่อนไหว หากจะนำเรื่องพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรของคนจากคอยไต่แลงที่ส่งผลกระทบต่อคนบ้านปางคามมาพูด ก็อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ

5.1.2 ศึกษาสถานการณ์ทรัพยากรบริเวณผืนป่าห้วยจอง

1) สถานการณ์โดยรวมของป่าห้วยจองยังคงความอุดมสมบูรณ์ ทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และแหล่งน้ำรวมถึงภูเขาหินปูนที่สวยงาม และสภาพอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี สิ่งเหล่านี้คือทุนธรรมชาติที่สำคัญของชุมชน แต่การจัดการทุนเหล่านี้ยังไม่มีรูปแบบและกลไกที่มีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายก็ยังไม่เกิดขึ้น ความสมบูรณ์ของทรัพยากรที่คนทั้งสองฝั่งได้พึ่งพาอย่างไม่ขัดสน ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ไม่เอื้อให้เกิดกระบวนการสร้างความตระหนักและห่วงแหน การที่กลุ่มเยาวชนจิตอาสาได้ร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน สมาชิกในชุมชนเองก็ยังขาดความเข้าใจและไม่เห็นถึงความเชื่อมโยง จึงทำให้ขาดพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการสื่อสารในชุมชนก็เป็นลักษณะตั้งการ เช่น การประชุมหมู่บ้านก็เป็นการเรียกชาวบ้านมารับ

ฟุ้ง ชาวบ้านเองก็ยุ่งอยู่กับการทำมาหากินสร้างฐานะให้ครอบครัว สถานการณ์ต่างๆ ในชุมชนไม่เอื้อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

2) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรบริเวณผืนป่าห้วยจองและพื้นที่ป่าโดยรอบ ชุมชนบนดอยไตแลงที่มีบ้านเรือนอยู่ติดกับเส้นแบ่งเขตส่วนหนึ่งจะเข้ามาใช้ทรัพยากรในฝั่งไทย เช่น

(1) การใช้น้ำทั้งกินและใช้ในชีวิตประจำวัน กรณีการตักน้ำไปใช้ที่บ้านก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อลำน้ำ แต่กรณีการอาบน้ำและซักผ้ามีการทิ้งน้ำเสียและขยะจากบรรจุภัณฑ์หรือขยะจากครัวเรือนไว้บริเวณลำน้ำ ส่งผลให้คุณภาพของน้ำอาจไม่มีความปลอดภัยต่อการนำมาใช้เพื่อการบริโภคและอุปโภคของคนที่อยู่ปลายน้ำ

(2) การเลี้ยวขวตามแนวชายแดนซึ่งเป็นต้นน้ำของลำห้วยจอง ในช่วงฤดูฝนจะมีการชะล้างมูลจากในคอกไหลลงสู่ลำน้ำซึ่งไหลมารวมกันเป็นลำห้วยจอง และไหลลงมาที่บ้านปางคามซึ่งก็ใช้น้ำจากลำห้วยมาทำเป็นประปาภูเขาใช้กันทั้งหมู่บ้าน ระบบประปาภูเขาไม่มีการผ่านกระบวนการกรองหรือฆ่าเชื้อแต่อย่างใด เพียงนำน้ำดิบส่งผ่านท่อมารวมที่ถังเก็บกักแล้วส่งลงท่อแจกจ่ายไปตามบ้านเรือน ดังนั้นการเลี้ยวขวของดอยไตแลงจึงส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพน้ำกินน้ำใช้ของชุมชนปางคาม

5.1.3 กรณีการนำเข้าสินค้าอาหารของดอยไตแลง

พบว่าเกือบทั้งหมดของอาหารนำเข้าจากฝั่งไทยโดยใช้เส้นทางผ่านบ้านปางคามและตำบลปางมะผ้า แต่อาหารเกือบทั้งหมดถูกส่งมาจากจังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่อำเภอปางมะผ้าเป็นเพียงจุดขนถ่ายสินค้าระหว่างผู้ค้าจากดอยไตแลงและคู่ค้าที่นำสินค้ามาส่ง ส่วนตำบลปางมะผ้าและบ้านปางคามเป็นเพียงเส้นทางผ่านที่รถบรรทุกสินค้าใช้สัญจรผ่านไปมา จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบว่ามี การนำเข้าสินค้าประเภทเนื้อสัตว์วันละ 1,350 กิโลกรัม มีมูลค่ารวมประมาณ 141,750 บาท และพืชผักรวมวันละ 2,250 กิโลกรัม มีมูลค่ารวม 22,500 บาท ซึ่งยังไม่รวมประเภทอาหารแห้งอาหารกึ่งสำเร็จรูปเครื่องดื่มขนมและเครื่องปรุงรส จะพบว่าเฉพาะเนื้อสัตว์และพืชผักที่นำเข้าไปยังดอยไตแลงมีมูลค่าวันละไม่ต่ำกว่า 164,250 บาท หรือปีละ 59,951,250 บาท

หากสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การพึ่งพากันในระบบการซื้อขายสินค้าอาหารจะเป็นการเพิ่มโอกาสให้ทั้งสองฝ่าย เช่น ถ้าสินค้าอาหารเหล่านี้สามารถผลิตได้ในพื้นที่ตำบลปางมะผ้าหรือตำบลอื่น โดยมีบ้านปางคามหรือตำบลปางมะผ้าเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยน ผู้ค้าจากดอยไตแลงก็จะสามารถลดต้นทุนค่าขนส่งและยังได้สินค้าที่มีความสดใหม่ หากจะเดินไปสู่จุดนี้จะต้องมีการศึกษาข้อมูลร่วมกันทั้งระบบ ต้องรู้ว่าดอยไตแลงมีความต้องการสินค้าประเภทไหนปริมาณเป็นอย่างไรและช่วงเวลาใด ในขณะเดียวกันฝั่งเราก็ต้องรู้ว่าพื้นที่ของเรามีความเหมาะสมกับการผลิตแบบไหน และกำลังในการผลิตที่ต้องเพียงพอและมีความต่อเนื่องจะต้องมีการจัดการในรูปแบบใด

5.2 ข้อเสนอแนะต่อแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน

จากการประเมินสถานการณ์พบว่า ชุมชนบ้านปางคามและดอยไต่แลง มีโอกาสที่จะพัฒนาระบบความสัมพันธ์ที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพและการอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนในอนาคต จึงมีข้อเสนอแนะต่อแนวทางการพัฒนาดังนี้

- 1) ดอยไต่แลงและบ้านปางคามควรมีการวางแผนเรื่องการผลิตอาหารร่วมกัน โดยศึกษาปริมาณและความต้องการที่แท้จริง ศึกษาศักยภาพในการผลิตของชุมชนหรือเครือข่ายในพื้นที่ใกล้เคียง แล้ววางแผนการผลิตและการจัดการร่วมกัน หรือบางอย่างที่มีความต้องการแต่ไม่สามารถผลิตได้จะจัดการอย่างไรให้คนท้องถิ่นได้ประโยชน์ และสามารถเข้าถึงส่วนแบ่งทางการตลาดได้บ้าง
- 2) ชุมชนหรือหน่วยงานควรหาแนวทางสนับสนุนเยาวชนทั้งสองฝั่ง ที่เข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากร ให้สามารถทำงานในลักษณะของอาสาและมีรายได้อยู่ในท้องถิ่นได้
- 3) หน่วยงานรัฐและท้องถิ่นควรสนับสนุนเรื่องโครงสร้างที่จะนำไปต่อยอดได้ เช่น การจัดการแหล่งน้ำ และระบบน้ำเพื่อการเกษตร ถนนหรือเส้นทางเข้าพื้นที่การเกษตร สนับสนุนปัจจัยที่จำเป็นต่อการผลิตแบบครบวงจร ตั้งแต่ต้นน้ำ-กลางน้ำ-ปลายน้ำ
- 4) ต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือของภาคชุมชนให้ครอบคลุมทั้งตำบลจึงจะสามารถสร้างพลังทั้งเรื่องการผลิตและอำนาจต่อรอง

5.3 บทเรียนการทำงาน และสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้

การสรุปบทเรียนเพื่อประเมินผลการเรียนรู้ของทีม และเป็นข้อมูลหรือข้อเสนอแนะต่อการทำงานต่อ โดยเป็นการประเมินเฉพาะเยาวชนจิตอาสาที่ร่วมในกระบวนการวิจัยเพียง 12 คน การให้คะแนนและการอธิบายเหตุผลประกอบรวมถึงแนวทางการปรับปรุงเป็นสิ่งที่สะท้อนออกมาจากมุมมองของทีมวิจัยผ่านการทำงาน การมีมุมมองต่อผู้ใหญ่หรือสมาชิกในชุมชนก็เป็นการสะท้อนจากมุมมองของทีมวิจัยได้สัมผัสผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ มาตั้งแต่ต้น มิใช่เพียงช่วงเวลาที่ผ่านมาการภายใต้โครงการวิจัยเท่านั้น เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนบทเรียนดังกล่าวอาจเป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของชุมชนต่อไป

ตารางประมวลผลการสรุปบทเรียนการดำเนินงานโครงการวิจัยฯ

: คะแนนความพึงพอใจจากน้อยไปหามาก (1-5)

ที่	กรอบประเด็น	คะแนน	เหตุผลที่พึงพอใจ	เหตุที่ไม่พึงพอใจ	สิ่งที่ควรปรับปรุง
1.	ความรู้ตามกรอบประเด็น	3.13			
	ทักษะการเก็บข้อมูล	3.5	ทำให้ได้เรียนรู้ในเรื่อง	ความเข้าใจและการตั้ง	ทักษะในการตั้ง

ที่	กรอบประเด็น	คะแนน	เหตุผลที่พึงพอใจ	เหตุที่ไม่พึงพอใจ	สิ่งที่ควรปรับปรุง
	แบบมีส่วนร่วม		ใกล้ชิด เช่น สนุนไพรในชุมชนและการนำมาใช้	คำถามเพื่อให้ได้คำตอบ การค้นข้อมูลเพิ่มเติมและการบันทึก	คำถาม การจับประเด็นและการบันทึก
	ทักษะการวิเคราะห์/สังเคราะห์	3	ได้ร่วมในกระบวนการได้เรียนรู้การจำแนกชนิด/กลุ่มของสัตว์ของพืช	ยังไม่ค่อยเข้าใจและความด้อยในเรื่องภาษา (ภาษาไทย)	ฝึกทักษะในการสืบค้นข้อมูล
	การบริหารจัดการโครงการ	3	ได้ร่วมกันทำงานและมีการสื่อสารกันในกลุ่ม	บางเรื่องคิดเองไม่เป็น ต้องอาศัยผู้ใหญ่และพี่ๆช่วยมอบหมาย	ต้องคุยกันบ่อยๆ และคุยเป็นเรื่องๆ
	การรู้จักตนเอง	3	ได้ลงมือทำบางอย่างที่ไม่เคยทำจะสามารถทำได้	บางเรื่องก็ไม่มีความสามารถ	ทำซ้ำในสิ่งที่ถนัด และเรียนรู้ในสิ่งที่ไม่ถนัดแต่ต้องทำ
2.	คน (การมีส่วนร่วม)	3.5			
	การทำงานเป็นทีม	4	ทุกครั้งที่มีการทำกิจกรรมเพื่อนจะมากันเกือบทุกคน	บางครั้งติดภารกิจส่วนตัวไม่สามารถมาร่วมกับเพื่อนได้	ควรมีการแจ้งล่วงหน้าอย่างน้อยสัก 3 วัน
	กระบวนการทัศนในการทำงาน	3	การได้ร่วมกิจกรรมทำให้เห็นคุณค่าของทรัพยากรของชุมชน	ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของชุมชน	ให้เยาวชนและเพื่อนเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้/สื่อสารกับคนในครอบครัว
	ความรู้เชิงเนื้อหาในประเด็นวิจัย	3	ได้รู้ในเรื่องที่อยู่ใกล้ตัวในบางเรื่อง	ยังไม่สามารถรู้ได้ทั้งหมด	ต้องร่วมในกระบวนการเรียนรู้จะฝึกฝนทักษะในการจับประเด็นเพื่อให้เข้าใจเนื้อหาสำคัญในแต่ละเรื่อง
	มีใจมีไฟ	4	ภาคภูมิใจที่ได้ทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม	ยังไม่สามารถทำได้ตามที่ต้องการ	การสื่อสารสร้างความเข้าใจกับคนอื่นๆในชุมชน
3.	การแก้ปัญหาของชุมชน	2.5			
	การวิเคราะห์สถานการณ์	2	มีความเข้าใจและเห็นข้อมูลบางส่วน	การเปิดโอกาสจากผู้ใหญ่และการยอมรับยังไม่มากพอ	ชี้แจงอธิบายซ้ำ/ทำบางอย่างให้สำเร็จ/รูปธรรมสนับสนุน

ที่	กรอบประเด็น	คะแนน	เหตุผลที่พึงพอใจ	เหตุผลที่ไม่พึงพอใจ	สิ่งที่ควรปรับปรุง
	การทำงานของชุมชน	2	ได้เป็นส่วนหนึ่งในการลงมือทำในบางเรื่อง	การเปิดโอกาสจากผู้ใหญ่และการยอมรับยังไม่มากพอ	ชี้แจงอธิบายซ้ำ/ทำบางอย่างให้สำเร็จ/รูปธรรมสนับสนุน
	การเชื่อมร้อยภารกิจ	3	มีกิจกรรมให้กลุ่มได้ทำ	คนในชุมชนบางส่วน	ชี้แจงอธิบายซ้ำ/ทำ
	มีงานต่อเนื่อง	3	ต่อเนื่อง ผู้ใหญ่บางคนให้ความสำคัญ	ยังไม่เข้าใจและไม่ให้ความสำคัญ	บางอย่างให้สำเร็จ/รูปธรรมสนับสนุน
4.	ภาคี/เครือข่าย	1.25			
	ทักษะการสื่อสาร	2	มีการสื่อสารกับภาคีเช่นมูลนิธิริรักษ์เด็กโดยมีพี่เลี้ยงดำเนินการ	ยังไม่มีทักษะและความมั่นใจในการสื่อสารกับคนภายนอก	ต้องเรียนรู้/ศึกษาข้อมูล/ฝึกทักษะในการสื่อสาร
	การวิเคราะห์ภาคีเครือข่าย	ไม่สามารถประเมินได้			
	จำนวนภาคีที่เชื่อม	3	มีองค์กรจากภายนอกสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่ม	ความเข้าใจในเนื้อหาและเป้าประสงค์หลักของการเชื่อมภาคี	ร่วมเรียนรู้ต่อเนื่อง/ฝึกทักษะในการวิเคราะห์

ภาคผนวก 1

ประวัตินักวิจัย (หัวหน้าโครงการ)

นายวิวัฒน์ คำเหลือง

ที่อยู่ 3/ข หมู่ที่ 2 บ้านปางคม ตำบลปางมะผ้า อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
58000

เลขบัตรประชาชน 8-5807-76009-401

เบอร์โทร 084-3739891

วัน / เดือน / ปี เกิด 3 กรกฎาคม 2536

ปัจจุบันอายุ 23 ปี(ณ ปี 2559)

การศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น

อาชีพ ช่างไฟฟ้า

ประสบการณ์ในการทำงาน

ประสบการณ์ในการทำงานที่ผ่านมา เป็นแกนนำในการทำงานจิตอาสาในชุมชน
บทบาทหน้าที่การทำงานปัจจุบัน ประธานกลุ่มเยาวชนบ้านปางคม

ภาคผนวก 2

ภาพประกอบรายงาน

รูปเวทีสร้างความเข้าใจ

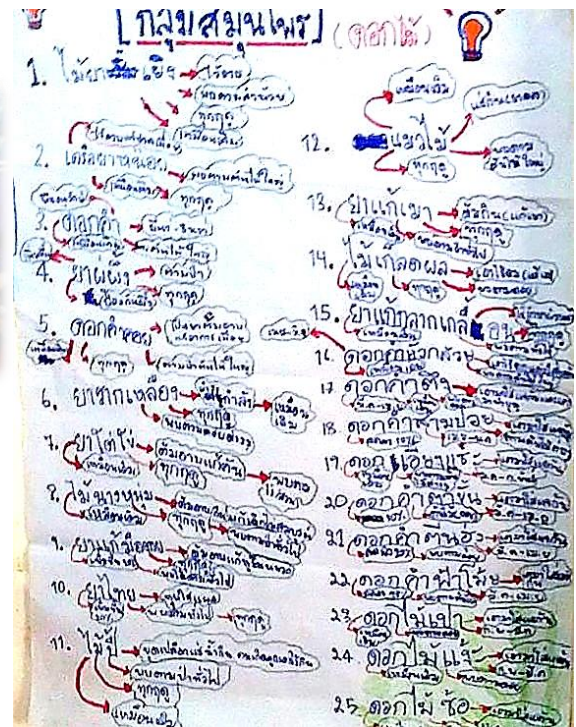

เวทีวิเคราะห์ระบบทรัพยากร

กิจกรรมสำรวจ
พืชอาหาร
และสมุนไพร
ในชุมชน

นายเป็ด

รูปผู้รู้ในชุมชน 2 ผัง (ไทย - คอยไตแดง)

นางดิ่งหย่น

นายหน้าตะ

นายซอน

นายสรศักดิ์

นายตีบ

นายแลง